

BALANDIS - APRIL

Nr. 4

KARYS

KARYS

1983
Nr. 4 (1591)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

Česys Šadeika, KARIO Rėmėjas	Viršelis
Balys Auginas — Nežinomo Lietuvos kario Monologas	145
Lietuvos žemėlapis išleistas Šveicarijoje (pabaiga)	146
A. Tyruolis — Kunig. Lengvenis ir jo kovos	152
A. Žilvitis — Kaip gyvenome 26-am kavalerijos pulke	154
R. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	159
S. Kuzmickas - Kuzė — Penki metai I-ame p. D. L. K. Gedimino pulke	161
B. B. — Trečias Pasaulinis karas	165
TREMTIES TRIMITAS	169
J. Švoba — Senosios Lietuvos valstybės raštinės rašto kalba	170
Šauliškoj Pastogėj	176
KARINĖS ŽINIOS	184
Mokslas ir technika	185
Kronika	189

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

SPAUDSINA

Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. 9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIO

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 4 (1591)

BALANDIS — APRIL

1983

BALYS AUGINAS

NEŽINOMO LIETUVOS KARIO MONOLOGAS

Suplaukdavo visa Tauta
Pagerbti mano kapą—
Ir žilatūsis generolas,
Ir žvalus karys,
Ir vaikas nekaltom akim,
Pūslėtom rankomis artojas,
Plačiuos laukuos palikęs arklą,
Ir darbininkas veidu suodinu,
Bet nuostabiai švelnia širdim—
Visi skubėdavo čia susikaupę ir rimti—
Tarsi giria stipriausių ažuolų,
Nebijanti nei vėtros nei audros—

Kalbėjau aš į juos
Tylia lietuviška maldos giesme
Ir dieviškai gražiais mūs praeities
Didvyrių Žemės žodžiais—
Kaip jauno ažuolo daigai
Iš žemės čiulpia sau stiprybės syvus—
Taip jie — manosios žemės broliai—
Jėgų sau sėmdavo
Iš praeities šaltinio —

Ir švietė mūsų kloniuos
Saulė Lietuvos,
Nes mes audrų marškas
Nuplėšėm nuo dangaus
Ir saulės spindulius
Pasėjome arimuos—
Ir iš dangaus skliautų Palaiminta šviesa,
Garbingų protėvių kančiom
Įkūnyta tiesa
Lydėjo mūsų žingsnį ramų—

Nuoširdžius Velykinius Sveikinimus
siunčiame visiems mūsų KARIO mieliems
Skaitytojams, Bendradarbiams ir Rėmėjams.

KARIO Redakcija
ir Administracija

Juozas Mikštas

KĖLĖSI KRISTUS

Kėlėsi Kristus! Mirtis nugalėta!
Iš liūno pakilkim ir mes.
Į laimę, į džiaugsmą, į viltį saulėtą,
Gėriui atvėrę mintis neramias.

Kėlėsi Kristus! Gyvenimas žydi
Prisikėlimo stebuklo šviesoj.
Kyla parpuolę, sugrįžta paklydę,
Randa vilties Amžinybės Tiesoj.

Kėlėsi Kristus! Mes lūkesčių tiltą
Drąsiai statykim krante ateities,
Grūdinkim širdį ne kartą apvilta,
Mūsų galingos, beširdės lemties.

Kėlėsi Kristus! Ir mes kelkim viltį,
Kad ir Tėvynė pakils pavergta;
Vėl ji išdrįs laisvės žodžiais prabilti,
Vėl atsigaus nukankinta tauta.

Nūnai Muziejaus bokšte
Laisvės Varpas tyli—
Nugriauti Dievo aukurai
Ir kunigaikščių senos pilys,
Tik tu — lietuvių karžygio dvasia—
Klajoji dar visais
Mūs tėviškės keliais
Gyva—

LIETUVOS ŽEMĖLAPIS PIRMOJO PASAULINIO KARO METU IŠLEISTAS ŠVEICARIJOJE

(P a b a i g a)

ALGIRDAS GUSTAITIS

Šeštasis žemėlapis

Map VI. Lithuanian Empire under the domination of Vytautas the Great (1392-1430). (Lietuvos imperija Vytauto Didžiojo valdymo laikais 1392-1430 m.) Lietuvos valdyti plotai, atrodo, kiek didesni, lyginant su nepriklausomybės laikais spausdintų apytikrių žemėlapių. Labai gaila, lietuviai nėra parengę net to laikotarpio reikalingą žemėlapi! Kaip mes galime gerai žinoti savo tautos istoriją, jei nėra net tinkamų žemėlapių. Vis dar įrašyta Vilūnis (o gal tai buvo spaustuvės įveltos klaidos?). Yra Lietuvos Brasta, nors daug vietovių "dingę". Tai 9 x 9 inčų Europos žemėlapis, kur stambiausią dalį užima Lietuva.

Septintasis žemėlapis

Septintasis žemėlapis yra dešinėje pusėje, viršuje. Didumas: platumo truputį daugiau kaip 8 inčai, aukštumo 10 inčų. **Map VII. Lithuanian State before the partitions.** (Lietuva prieš padalinimus). Iš to galima spręsti, kad greta žemėlapi turėjo būti kokia informacinė literatūra, kitaip būtų neaišku, apie kokius padalinimus, kieno, kada įvykdytus rašoma.

Žemėlapis įdomus, kažin kodėl negarsinamas šiais laikais plačiau visuomenei. Yra manančių, kad tai buvusi pagrindinė Lietuva, priedo būtina prijungti buv. prūsų žemes, kurios čionai lieka už Lietuvos ribų. Galimas dalykas nenorėjo pykinti Vokietijos, nes tuo laiku dar vyko Pirmasis Pasaulinis karas. Be to, kalbant istorikai — anais laikais prūsai nebuvo Lietuvoje.

Visgi prūsuoje įrašė kiek lietuviškų vietovardžių: Karaliautius (ne Karaliaučius ar Tvankstė), Insrutis, Stelupėnai, Ungurė, Letius, Likiai, Bartininkai, Vėliava, Ormeta, Ilava, Albinga.

Lietuvoje jau yra Vilnius, Kaunas, Trakai, Valažnys, Naugardukas, Slanimas, Pripetis, Lietuvos Brasta, Vidiai, Daugpilis ir t.t.

Lietuva suskirstyta palatinatais, sakytume sritimis. Palatinas esąs lotyniškas žodis. Pagal seną padavimą toji Romos vieta, kur Romulas pradėjęs įkurti miestą, buvusi kalva, vadinama ar pavadinata Palatinu, tapusia pagarbiausia miesto dalimi. Romos imperijos laikais palatinais vadino aukštus valstybės, imperijos pareigūnus, kurie tapo valdovų

vietininkais, įgaliotinais, kartais net įsitaisė savų valstybės. Lietuvoje ir Lenkijoje, anais valdovų laikais, palatinais vadinti vaivados, taigi palatinatai yra jų valdomos sritys. Vaivada buvo pagrindinis tam tikros srities — vaivadijos valdytojas (XV-XVIII a.), tiesioginiai priklausantis didžiajam kunigaikščiui ar karaliui.

Pačiame žemėlapi viršuje valstybinė siena eina šiaurėn virš latviškų žemių, per ežerą Peipus ir tolyn estiškoms žemėms, šiaurės paliekant pora salų neįrašytomis vardais (vienoje jų yra miestas Arendsburg) ir pasiekiamą Baltijos jūrą. Toji sritis pavadinta Livonia. Toje srityje pagrindinis miestas Ryga.

Greta įrašyta Courlande. Pagrindiniais miestais Jelgava (Mintauja), Liepoja, Ventpilis, Tukumas ir kt.

Latgalijos palatinatas. Įrašyta Pal. de Letgalie. Pagrindiniai miestai Liucinas, Rezeknė, Daugpilis.

Kiek dešiniau — Polocko palatinatas — Pal. de Polock. Miestai Sebėž, Drisa, Polock, Dysna.

Kiek į rytus — Vitebsko palatinatas — Palat. de Vitebsk. Miestai Vitebsk, Nevel, Orša ir kt.

Kiek į pietus Mstislavlio palatinatas — Palat. de Mstislavl. Miestai Gorki, Čausy, Mohilev, Klimoviči ir kt.

Nuo tenai į vakarus Minsko palatinatas — Palat. de Minsk. Miestai Borisov, Minsk, Homel, Rečica, Mozyr ir kt.

Greta Naugarduko palatinatas. Pal. de Naugardukas. Miestai Vilkiškis, Slanimas, Sluck, Šiaurinė-vakarinė palatinato siena eina Nemunu.

Į pietus Lietuvos Brastos palatinatas. Apimamą dalį Pripetės upės ir į ją įtekančių upių. Miestai Lietuvos Brasta, Prudėnai, Bėla, Janow.

Nuo tenai į vakarus šiaurę Pagirio palatinatas — P. de Pagirys, iš visų mažiausias, nepertoliausiai nuo Varšuvos. Miestai Siedlec, Bielsk, Mazowiek, Baltstogė (dabar rašoma Balstogė), Ragaradas, Augustavas.

Šiauriau Trakų palatinatas — Pal. de Trakai. Miestai Trakai, Kaunas, Sakalė, Gardinas, Suvalkai, Mariampilis (dabar rašoma Marijampolė), Vilkiškis, Garleva (dabar rašoma Garliava), Prėnai (dabar rašoma Prienai), Palatinatas ilgu išsikišimu eina

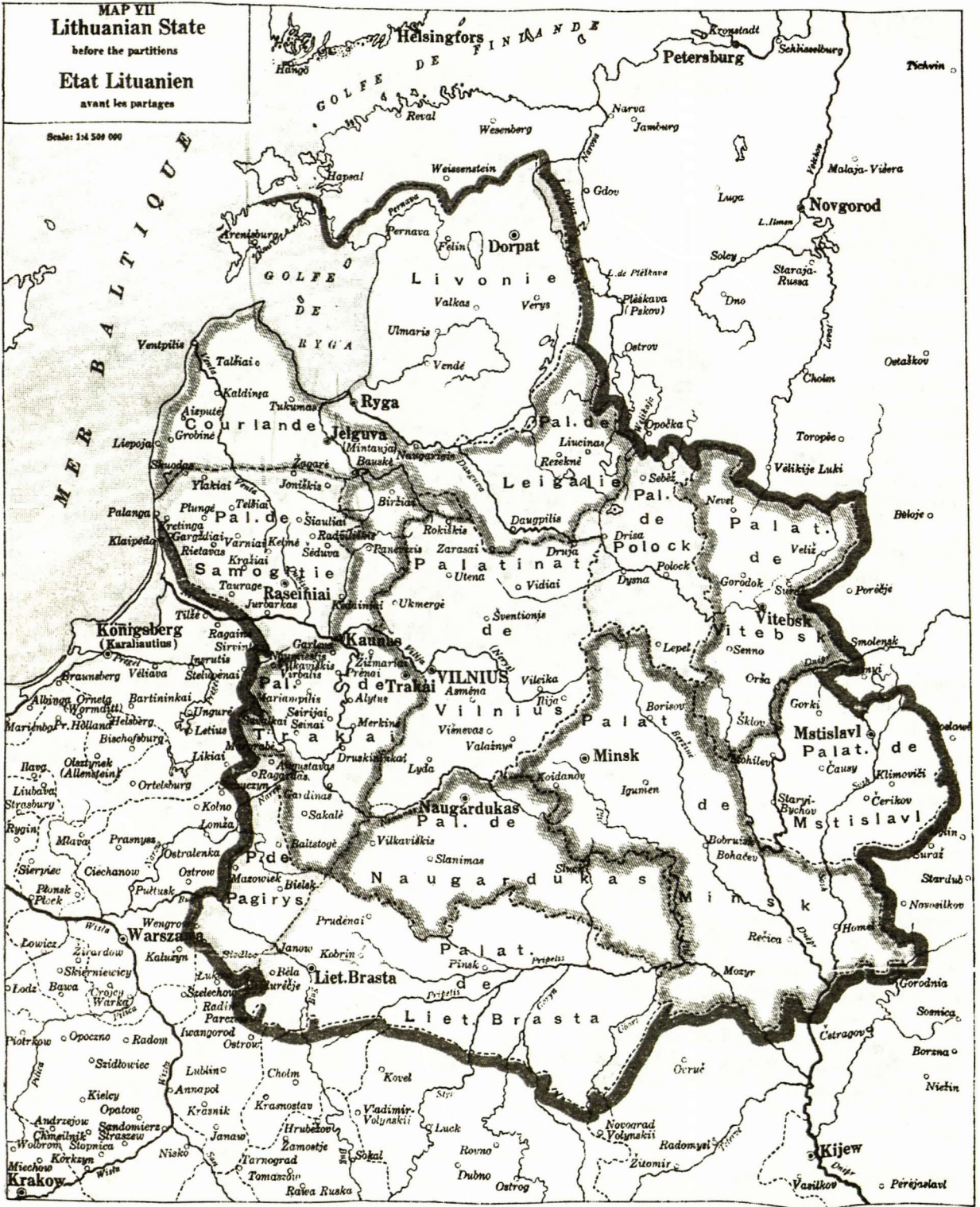
MAP VI

Lithuanian Empire

under the domination of Vytautas-the-Great (1392-1430)

Empire Litanien

sous la domination de Vytautas-le-Grand (1392-1430)

iki latvių žemių ir jame yra dar miestai Panevėžys, Biržai.

Samogitijos (Žemaitijos) palatinatas — seniūnija — Pal. de Samogitie. Pagrindiniu miestu atžymėta Raseiniai. Dar yra Jurbarkas, Tauragė, Rietavas, Palanga, Ylakiai, Plungė, Joniškis, Varniai, Radviliškis ir kt.

Kai kurios šiame žemėlapyje atžymėtos sritys, kaip Livonijos valdytos žemės ir kt. neturi lietuviškos kilmės žmonių, arba tiek mažai, kad tų sričių negalima laikyti lietuviškomis žemėmis. Bet šioje vietoje reikėtų leistis į istorinius aiškinimus.

Žemėlapis įdomus, tačiau gali turėti netikslumų. Pav., prie Livonijos priskirta Baltijos jūroje esanti Ezelio (ar Eželio) sala su miestu Arensburg. Toji sala, kaip ir greta esanti mažesnė sala, nerandama vėlesnių laikų lietuvių istorikų duotuose žemėlapiuose. (Saaremos, arba vok. Esel, ir Mone salos priklausė Livonijai. Red.)

Vėl reikia pakartoti tą patį: lietuviai neturi nei vieno rimtesnio žemėlapio ar žemėlapių, vaizduojančių Lietuvos padalinimus, iki to laiko buvusias žemes, valdytas Lietuvos, ar Lietuvos su Lenkija. Nėra net paliestas klausimas, kodėl tokie Lietuvos padalinimai įvyko. Valstybę suplėšusios, išdraskiusios valstybės net panaikino Lietuvos vardą. Ar tokios pralaimėto karo priežastys? Ar politinis sugriuvimas? Kultūros stoka? Karinis silpnumas? Nenoras būti laisviems?

Vėlesniais laikais, kaip žinome iš istorijos, nugalėtosios valstybės būna apkapojamos, perkertamos (Vokietija). Bet visiškai išbraukti jas ar jų vardus? Ar nėra jaunųjų lietuvių, norinčių tyrinėti, parengti istorinių lietuvių tautos žemėlapių skirtinguose laikotarpiuose? Ar niekas iš užsienių lietuvių nenori užsiimti mūsų tautai labai svarbių žemėlapių parengimu? Tauta negali tvirtėti be savo istorijos gero pažinimo. Mikčiojant žūstama.

Pagrindinis Lietuvos žemėlapis — VIII

J. Gabrio ir Lietuvių Informacijos Centro Šveicarijoje Pirmojo Pasaulinio karo metu išleistas pagrindinis Lietuvos žemėlapis atspausdintas keliomis spalvomis, kurios nurodo lietuvių gyventojų tirštumą, tankumą ar maišytumą, kaip trumpai nurodėme šio rašinio pradžioje.

Raktinė Lietuva ar lietuviškos kilmės gyventojais nusėta teritorija atžymėta ryškiai raudona spalva. Šiaurinėje pusėje ji apima miestus: Bartuva, Pikeliai, Ringė, Žagarė, Bauskė, Šenbergė, Radviliškis, Saveiniškis, Jukšta, Zarasai, Brigiai, Kapliava, Slabada, Breslavas.

Į pietus: Šarkauskinė, Daujotiai, Mankaitiai, Svyriai, Smurgainiai, Ašmėna iki Šeškai, Višnevas,

Morinė, Lyda, Gardinas.

Į vakarus Ožiai, Stebris, Suvalkai.

Į vakarus Pilipavas, Sodėnai, Gumbinė, Insrutis, Laukiai, Gilija, Rusnė, Rožytė, Nydė (dabar rašoma Nida).

Išvardintų vietovių kai kurios vietos turi brūkšnelines spalvas, reiškia ne visur ir ne ištisai ir ne visi tenai gyvenantieji kalba ir galvoja lietuviškai.

To žemėlapio tolimiausios (maksimalinės) sienos taip išvestos:

Maksimalinė Lietuva: šiaurėje eina kiek mažiau, nei atžymėta žemėlapyje VII. Bet pasienio miestu nurodytas Pskov, kuris įrašytas stambiomis raidėmis ir lietuviškai: Plėškava. Nesiekiant Peipaus ežero siena krypsta į vakarus pro miestus Ucht, Kavelecht (nuo tenai kiek šiauriau lieka Dorpat), pro St. Katharina, Torgel ir per miestą Pernava išeina į Baltijos jūroje esančią Rygos įlanką.

Nesiekiami Eželio (Oesel) sala, nesiekiami Mėnulio (Moon) sala, buvusios žemėlapyje VII.

Rytinė maksimalinės Lietuvos siena atžymėta Vėlikije Luki (neduotas lietuviškas pavadinimas) kaip pasienio miestas. Nevel (Nevelis) lieka Lietuvoje, Rudnica ne. Berezna ne, Gorodok taip. Išvesta tarp miestelių Bui ir Bešenkoviči. Toliau Gruška, Bobr, upe Berezina (dabar vadinama Beržūna) iki Svisloč, kiek link vakarų iki Osinovči. Prie Sluč upės pro Moroč, tarp Mokrov ir Luninéc iki Nevel. (tai kitas Nevel). Eina pro Ratno ir krypsta į pietus iki Vyzna, Liubomel, Opalin. Kyla aukštyn iki Priborovo ir Būgo upe, pro Lietuvos Brastą ir Terespol.

Vakarinė maksimalinė Lietuvos siena nuo Lietuvos Brastos eina pro Janow ir Melnik iki Drohičn. Kertama Būgo upė, eina tarp Ostrow ir Ostrolenka. Przasnysz lieka Lietuvoje. Pro Rypin iki Thorn (dabar vadiname Torunė). Kaip žinome, Kryžiuočių ordinas, verždamasis į prūsų žemes, pilį pastatė 1231 m. vietovėje, pakviestas mozūrų kunigaikščio Konrado. Ties Torune pasiekiami Upė Vysla ir ja einame į šiaurę pro Marienwerder. Pasukama dar vakarų pusėn taip, kad Danzig (įrašyta ir Giedainys) gerokai lieka Lietuvos pusėje.

Tame Lietuvos žemėlapyje apibrėžtos maksimalinės Lietuvos sienos, šių dienų galvosena, yra gerokai išplėtos ir neįgyvendintinos. Bet autorius (autorai) atskirai buvo nurodę paaiškinimuose lietuvių tautos žmonių mažėjimo spalvas, skalę, tai svarstymui ir galvojimui būtų įdomu žinoti. Susitraukti visad galima, išsiplėsti labai sunku.

Žemėlapis buvo parengtas atsakingų lietuvių ir garsintas vadovujančių lietuvių organizacijų. Pirmojo Pasaulinio karo metu. Tai, be abejoj, padėjo svetimuosiuose atgaivinti lietuvių tautos reikalavimus.

Ilgų caristinės Rusijos okupacijų nualinta, su menka tautine sąmone, menkai ar visiškai neišsimokslinusi lietuvių tauta negalėjo išvystyti reikalingos politinės karinės veiklos. Lietuviai buvo taip nualinti, apiplėšti, kad atkuriant nepriklausomą Lietuvą mūsų savanoriai kartais neturėjo ginklų, eidavo kautis dėvėdami savais drabužiais. Atsimenu, mano tėvelis pasakojo, kad policininkai Kaune prašė jiems parūpinti storų lazdy, net to neturėjo, nekalbant apie šaunamuosius ginklus. Taip iškankinta, apiplėšta tauta neįstengė atgauti savo žemių. Daugelį tikrai ir teisėtai lietuvių tautai priklausančių žemių vėl pasigrobė svetimieji.

Šiame žemėlapyje pakankamai darbuotės ne tik istorikams, geografams, bet ir *kalbininkams*. Gal J. Gabrys yra palikęs užrašų apie savo veiklą, apie šio žemėlapio rengimą. Ar jis skelbė spaudoje raštų lietuvių tautos ribų, sienų klausimais? Ar tarėsi su kitais išminčiais dėl lietuviškų vietovardžių? Jei ne, tai kokių pagrindų juos paėmė: iš senų žmonių, iš senų knygų, raštų, ar savaip išvertė?

Kiek šiauriau nuo Lietuvos Brastos įrašyta Prudėnai, Širševa, Kutra, Naujadvaris, Naruvėlė, Narvas, Šimkai, Mikotainiai, Užpludis gana netoli nuo Baltstogės. Toliau matome: Supraslis, Mažoji Barsytė, Didžioji Barsytė, Vilkaviškis, Zelvė, Užpalis, Rusė, Razagnė, Peskos, Sera, Valpė, Valia, Liunas ir Skidelis netoli Gardino. Nuo ten link Augustavo skaitome: Sidra, Adomaitiai, Naujadvaris, Dambava, Stabnys, Jomainiai, Raudongiris, Beržgalys, Ragardas ir štai, mūsų Augustavas.

Tolygių lietuviškų vardų pilnas žemėlapis. Vien tik juos nagrinėjantis kalbininkas ar geografas pelnytų doktorato titulą.

Savo tautos istoriją žinoti yra būtinybė

Gyvenant užsieniuose ir žinant, kad lietuvių tauta yra sovietų apkapota visuose šonuose, daugelis lietuvių nedrįsta net galvoti, kad kadais lietuviai gyveno gerokai toliau už Seinų (kurie vis tebėra Lenkijos okupuoti). Lietuvos sienos negali baigtis ties Drukšių ežeru ir prie jo esančiu Tilžės miesteliu. Lietuvių yra gerokai toliau į rytus nuo Dynos, nuo Adučiškio, nuo Ropiškės, Magūnų, Rudnios, Dieveniškų ar Šalčininkų. Atsiverskime teisingus raštus, pasiskaitykime.

Prof. gen. Teodoras Daukantas, teisingas, protingas, mokytas ir didžiai pagarbus žmogus, pa-

skaitos metu negyvas sukrito 1960.IV.10 d. Buenos Aires, Argentinoje, taip rašo savo knygoje *Kelio į Vilnių beišskant*. Išleista 1934 m. Buenos Aires, pasirašė Dalyva:

“Lietuvių kadaise Kalugos gubernijoje, Žaizdros upės pakraščiuose gyventa, kaip pačių rusų tvirtinama. Mūsų pačių (Carte de la Lithuanie) nurodomos “Galindae” į pietus nuo Tverės ir Vitebsko apylinkėse dvi lietuviškos “salos”. Išstas lietuvių-prūsų plotas tęsiasi į vakarus bei šiaurę nuo linijos Velikije Luki — Svisloč — Ratno Opalin — Lietuvos Brastos — Malkin — Prasnyš ir toliau Vislos upės žiočių krantais. Nuo šito rubežiaus mūsų gerokai pasitraukta. Nemuno žiočių ir jūros krantų nustota dar Mindaugo laikais, o Vytauto metu nuo Baltijos jūros buvo manoma visai atsi-traukti. Bet ir rytuose, kur buvo nukreiptos svarbiausios lietuvių jėgos, neatlaikyta etnografinės ribos. Tokie yra istoriniai faktai. Reiškia, praeity padaryta klaidų”. (66 psl.).

Šiandien žinome, jau pradėta įsikurti prie Baltijos jūros palei Nemuną. Būtina jį peržengti ir plėstis į vakarus iki Vyslos. Bet tai jau tolesni svaramai.

Atminkime kaip dėl savo laisvės kovėsi mūsų broliai prūsai, kurių žemės apjungtos mūsų minėtame Lietuvos žemėlapyje. Martynas Anysas *Senprusių kovės dėl laisvės su Vokiečių Riterių Ordinu* rašo:

“Toliausiai rytuose gyvenę ir vėliausiai Ordino nugalėtieji Varmijos ir Natangos gyventojai pirmieji griebėsi ginklų su šūkiu: Laisvė mums o kryživiams prazūtis. Sukilėliai sunaikinę, kas buvo ordino ir vokiška, sudeginę kaimus bei miestelius. Netrukus sukilimas persimetęs į Pogežaną, Pomezaną ir Kulmo sritis. Svan-tepolkas perėjęs per Vyslą, paėmęs kelias Ordino pilis ir susijungęs su sukilėliais, kurie jį išrinkę savo vadu. Sujungtomis jėgomis buvusios sunaikintos visos Ordino pilys, išskyrus Torunę, Kulmą ir Redyną. Toliau buvusi niokojama pietinė Pogežana, Ordino pavadinta Hoherland, arba Oberland. Valdą ginklų kolonistai buvę užmušti, moterys ir vaikai paimti į nelaisvę. Šiauriniuose kraštuose Ordino rankose likę tik Elbingas ir Balga”. (140 psl.).

Daviau dvi lietuvių rašytojų citatas, kurias skaitant truputėlį lengviau suprasti ir įtikėti, kad mūsų aptartame Lietuvos žemėlapyje dabar keistai atrodančios vietovės nėra vien išmislas ar pasaka. Istorija pilna neįtikėtinumų, ypač ją nepažįstantiems. □

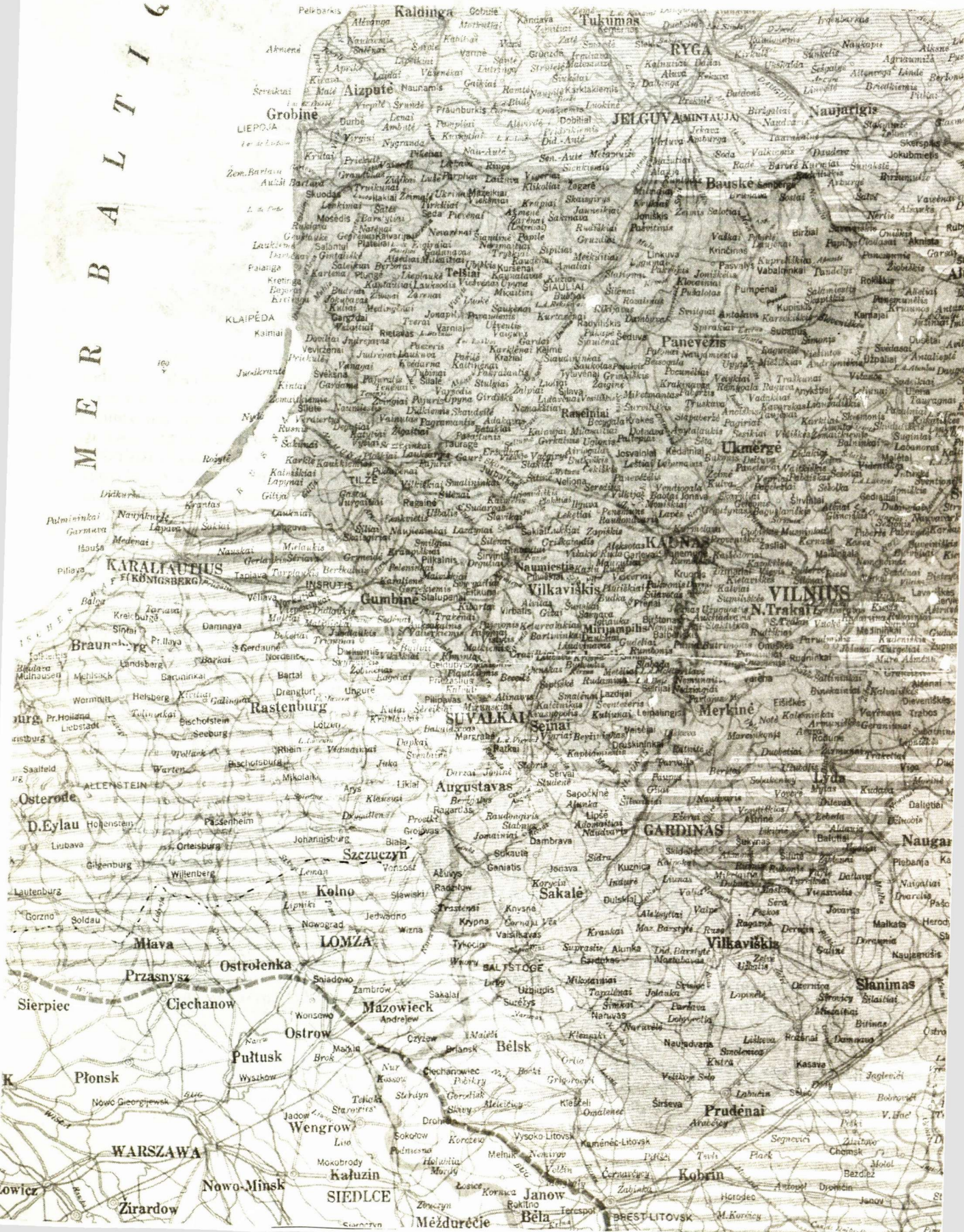
Žemėlapis VIII — iškarpa →

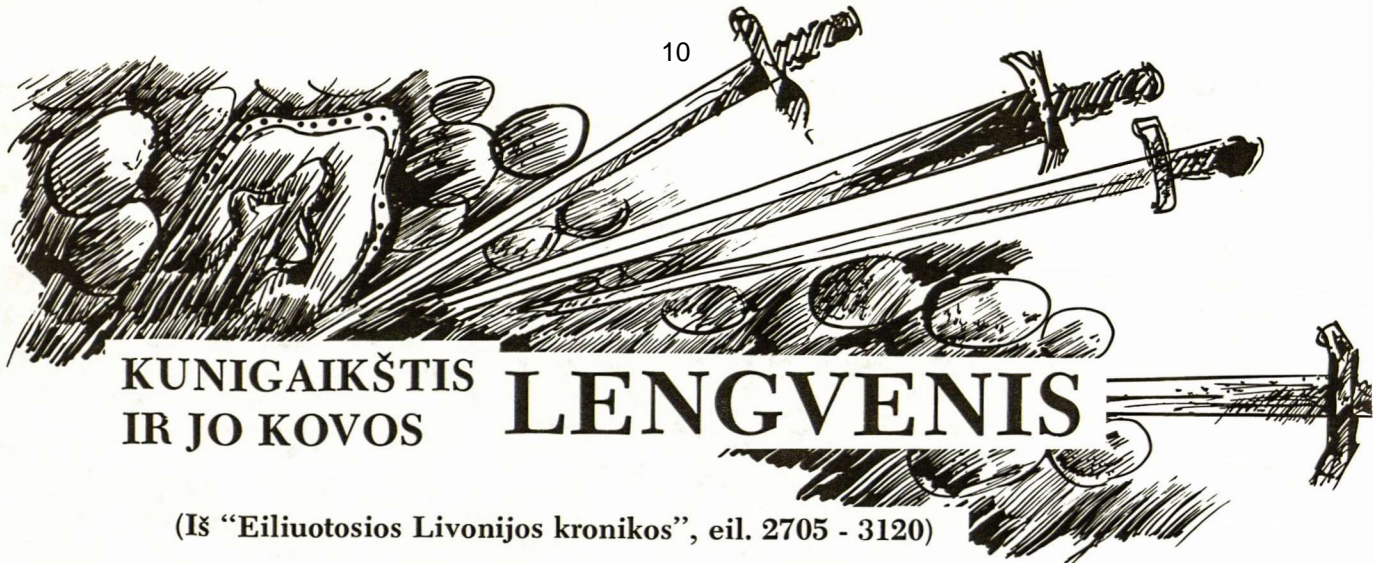
Lietuvos kariuomenės Savanorių Kūrėjų
Bostono skyrius likviduotas, o bylos, knygos ir kasa pasiūsti 1983 m. kovo 18 d.
Centro Valdybai.

Stasys Griežė-Jurgelevičius

M E R B A L T I C

KUNIGAİKŠTIS IR JO KOVOS

LENGVENIS

(Iš "Eiliuotosios Livonijos kronikos", eil. 2705 - 3120)

Vertėjo žodis

XIII amžiaus Lietuvos kunigaikštis Lengvenis buvęs Mindaugo giminaitis (sesers sūnus) ir jo šalininkas. Lengveniui, kaip ir Mindaugui, bus rūpėjęs Lietuvos suvienijimas, kad tuo būdu galėtų atsilaisyti prieš vokiečių ordiną. Galbūt kai kurie kunigaikščiai nebuvo linkę pritarti šalies suvienijimo idėjai, su jais greičiausiai Lengvenis ir bus kovojęs. "Eiliuotoj Livonijos kronikoje" minimi trys broliai Milgerutis (Milgerin), Gineika (Gingeika) ir Ducė (Tutze), su kuriais į kovą išėjo Lengvenis su Mindaugo pagalba. Tie trys kunigaikščiai tada išbėgę su savo šeimomis į Rygą pas kalavijuočių ordino magistrą prašyti globos bei

pagalbos. Jie ten pasikrikštiję, tapę ordino vasalais ir metęsi į kovą su Lengveniu. Lengveniui patekus į kryžiuočių nelaisvę, Gineika, mūšyje dalyvaujant magistrui, puolęs Lengvenio dvarą, iš kur buvę išvežta daug belaisvių ir turto. Lengvenio išpirkimu iš kryžiuočių nelaisvės rūpinosi pats Mindaugas. Spėjama, kad Lengvenis buvęs XIII amžiaus pradžios Žemaičių kunigaikščio Erdvilo sūnus, paveldėjęs iš tėvo jam priklausančią sritį. Kronika Lengvenį vadina karingu vadu, bet nenurodo, kuriais tikslais jo karingumas reikšėsi. Prof. Z. Ivinskis pažymi, kad "Eiliuotoji Livonijos kronika" yra pats pagrindinis šaltinis apie kunigaikštį Lengvenį (žr. Liet. enc., t. XIV, p. 386). Lengvenio kovos vyko dar prieš Mindaugo krikštą. -A.T.

I. LENGVENIO KOVOS SU TRIM BROLIAIS

*Mums praeitis tik taip atrodo,
Kaip ja tikėt kiti paduoda,
Ir žinoma visiems gerai,
Kad sako tiesą mums tikrai
Pats matęs skelbiamą dalyką.
Dėl to, kas lybių žemėj vyko
Ir kas ten buvo išgyventa,
Netilptų ratuos pergamentai,
Jei surašyčiau visa tai,
Kas dėjosi tenai andai,
Kaip Dievas gelbėjo krikščionis
Ir kaip nusiminė pagonys
Dėl Dievo garbei padėkų.
Nebuvo Mindaugui smagu,
Ne vieną slėgė tai tautietį,
Turiu jų vieną paminėti:
Lengvenis buvo jis vardu,
Gan žinomas, o kuo būdu,
Galiu jums pasakyti tiek, kad*

*Nurimt jis negalėjo niekad:
Kova jį nuolatos masino,
Dažnai tai juto jo kaimynai,
Turėję skaudžiai nukentėti.
Taip privertė jis padirbėti
Ten ir krikščionis, ir pagonis.
Ir štai dėl ko be abejonės
Galiu pareikšt, ko buvo jis
Toks išdidus, pasitikįs:
Įtiko Mindaugui karaliui,
Kuris lietuvių valdė šalį.
Bet išdidumas ir Lengvenį,
Kaip ir kitus, greit suklaidino.*

* * *

*Susirėmė jis su trim broliais,
Juos kovoje narsingai puolęs.
Krašte žinojo juos kiekvienas.*

Duce vadinosi jų vienas,
 Antrasis gi Milgeručiu,
 Pasižymėjo jis pačiu
 Pavyzdingiausiu teisumu,
 Bodėjos vargšų skriaudimu.
 Gineika buvo jų trečiasis,
 Garbės gynėjas jis tikrasis,
 Kai tekdavo jam būt žygiuotėj
 Ar su draugais į kovą stoti.
 Šis karžygyis ir broliai jojo
 Ne kartą sunkiai jau kovojo:
 Su Lengveniu ne sykį
 Jie buvo susitikę,
 Kai jo kariai tik išbrovė
 Į jų sritį, bet neliovė
 Ir jie į žemę jo nukakti,
 Ją apiplėšti ir padegti.
 Taip keletą dienų patriūsę,
 Paguldė iš abiejų pusių
 Jie ten pagonių jau ne vieną.
 Galop Lengvenis vieną dieną
 Karalių Mindaugą laimėjo,
 Šis tuos nurungt jam pažadėjo,
 Kuriuos minėjau jau anksčiau.

* * *

Ir kai jie žinių gavo jau,
 Kad Mindaugas su jais kariausias,
 Jie sakė: "Spręskim, koks geriausias
 Mums kelias, priešo prispaustiems".
 "Čia pat krikščionys", tarė jiems
 Vyriausiasis, gebąs galvoti.
 "Tad pas magistrą turim joti
 Ir išklausyt, ką mums sakys.
 Gan išmintingas esąs jis,

Ir jei priimti jis mus teiksis,
 Gerai ir reikalas tas baigsis —
 Mielai priimsim krikščionybę,
 Ji mums atlygins už kantrybę
 Žygiu ne vienu į tą šalį,
 Kur mes takus parodyt galim".
 Drąsusis Milgerutis tarė:
 "Jei Mindaugas mums taip padarė,
 Paskelbė karą, kurio nelaimėsim,
 Tai bent kai ką mes ištesėsime:
 Pagonių įkaitą sugausim
 Ir tik po to mes iškeliausim;
 Dėl to visiems skaudu darysis".
 Ir tarė brolis tad tretysis:
 "Čia sunkiai buvo mūs kovota,
 Ir mūsų žemė nuterota;
 Jei norime išlikt gyvais
 Su savo žmonomis, vaikais,
 Priimti krikštą turim veikiai."
 "Dėl to mums gėdytis nereikia!"
 Pasakė jie visi kartu
 Ir džiaugės nuosprendžiu jie tuo.
 Taip tie lietuviai, tie mielieji
 Tyra širdim likt panorėjo
 Krikščioniškojoj šeimoje.
 Su ta garbe sukilo jie
 Prieš jiems grasinantį karalių,
 Kurs jiems parodė savo galią.
 Ilgiau palikt jie negalėjo,
 Nes juos išvarė susidėję
 Lengvenis, Mindaugas kartu.
 Nebuvo remtis kuo kitu,
 Ir gyvas jei išlikt norėjai,
 Tik pas krikščionis bėgt turėjai.

(Bus daugiau)

Vertė A. TYRUOLIS

Šio KARIO viršelyje yra pagerbiamas Lietuvos kariuomenės Priešlėktuvinės Rinktinės viršila ČESYS ŠADEIKA, nuo seno KARIO Bičiulis, Bendradarbis ir Rėmėjas.

Česys Šadeika atkreipė dėmesį į labai pakilusias spaudos išlaidas ir parėmė mūsų žurnalo leidimą dosnia tūkstančio dolerių auka.

Nuoširdžiai dėkojame mūsų mielam Rėmėjui už paramą ir mūsų visų darbo paskatinimą.

Kaip mes gyvenome ir jautėmės 26-tam Kavalerijos pulke

A. ŽILVITIS

Iš pradžių buvo manoma, kad 1-sis gusarų pulkas, kuris tuo laiku stovėjo Marijampolėje, koks buvo toks ir paliks, o tik jo vardas būsiąs pakeistas į 26 kavalerijos pulką, gi 2-jo ulonų ir 3-jo dragūnų pulko dalys skiriamos į šį pulką prisijungs prie jo ir visi kartu sudarys vieną — 26 kavalerijos pulką. Bet kur tau! Bolševikai, kas mums buvo miela ir brangu niekino ir naikino iš po šaknų. Jie likviduoja visus tris kavalerijos pulkus ir iš jų kuria jau vieną, atseit, bolševikišką, pulką. Ir kas dar įdomu, kad buvusiųjų pulkų vadovybės pačios turėjo sudaryti sąrašus tinkančių tarnauti tame pulke karių ir juos rekomenduoti. Kitaip sakant, ne bet kas galėjo į šį pulką pakliūti. O pakliuvo tik “gerieji” ir pulkų vadovybių rekomenduoti žmonės. Nežinau, kaip kituose pulkose, bet mūsų 1-me gusarų pulke visi kariai buvo pažymimi, kad tinka tarnauti 26 kavalerijos pulke.

1940 m. lapkričio mėn. 12 d. iš likviduojamų trijų Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkų buvo pradedamas kurti ir organizuoti, pagal bolševikų etatus, 26 kavalerijos pulkas. Ir dar kas

įdomu, kad visi buvusieji liaudies kariuomenėje politiniai vadovai lietuviai (politrukai) nei vienas į 26 kavalerijos pulką jokiai tarnybai nebuvo paskiriami. Visi paleidžiami į atsargą. Mauras atliko savo darbą, mauras gali eiti. Vienas iš jų, pavardės neprisimenu, vietoje, kad išėjus į atsargą, buvo išvežtas į kalėjimą. Bolševikai kur tai iškniso, kad jis jiems buvo nedraugiškas ir pačią pirmą okupacijos dieną, pamėgžiodamas Staliną, kareivinėse su kareiviais pasiėmę šluotas demonstravo.

Dėl lietuvių politrukų galima tą pasakyti: pulko politrukas Bieliauskas ir jo padėjėjas (pavardės irgi neprisimenu) tai buvo tikri komunistai. Jie į pulką buvo atvykę tiesiog iš kalėjimo. O visi kiti parinkti ir paskirti iš kareivių ir nieko bendro su komunizmu neturėję. Tarpe eilinių karių į politrucus buvo paskirti ir du puskarininkiai, broliai. Juos politruko vieta vilioja tik dėl to, kad gauna rūbams įsigyti Karo Mokyklą baigusiems karininkams skiriamą pinigų sumą ir aukštas eskadrono vado teises. Ar gali būti kada nors geriau, kad eilinis karys tampa lygus eskadrono vadui. O eskadrono vadas turi su juo skaitytis ir tartis.

Gusarų eskadronas (vadas kpt. Tumas)

Ulonas šoka
per kliūtį

Naujajame 26 kavalerijos pulke politrukų vietas užėmė iš rusų raudonosios armijos atsiųsti tikrieji politrukai-rusai. Kokie politrukai buvo paskirti į eskadronus pavardžių neprisimenu. Pulko gi vyriausioju politiniu vadovu buvo paskirtas storas ir gerai atsiganęs "draugas" Samarinas.

Pulko vadu buvo paskirtas plk. ltn. K. Gudelis, o pulko vado padėjėju rikiuotės srityje, jau rusas, majoras Seredishwile. Pulko vado padėjėju ūkio srityje (Lietuvos laikų ūkio viršininkas) plk. ltn. J. Ugenskis. Kitų viršininkų, kaip eskadronų vadų ir visokių štabo pareigūnų aš čia neminėsiu, nes jie dažnai keitėsi ir kad nepadarius klaidos, aš čia juos visai nutylėsiu.

Žygiuojame vėl į Kauną

Marijampolės miestas paprastai tokiu laiku dar miega. Visur esti tyku ir ramu. Sušlama kartais pageltęs medžių lapas, krisdamas nuo medžio. Nors jų šiuo laiku irgi neperdaugiausia bėra. Vienur kitur šuo suloja. Kavaleristai, kad nepažadinus be reikalo Marijampolės gyventojų, tykia ir ramiai pabalnoja savo žirgelius ir ištraukia į Marijampolės miesto gatves, susirikiuoja ir traukia Kauno link. Lietuvos žmonės karius mylėjo. O ypač mylėjo ir gerbė kavaleristus: gusarus, ulonus ir dragūnus. Bolševikai tai jautė ir žinojo. Ir bijodami, kad kokių demonstracijų ar išsišokimų neįvyktų, pulko išvykimo datą laikė paslapyje. Ir kas dar stebėtina, kad tą pačią dieną, vietoje numatytos išvykti 7 val. ryto, bolševikai staigiai ir netikėtai pakeitė į 5 val. ryto. Tokiu būdu tikė-

damiesi ramiai ir niekam nematant palikti Marijampolę. Bet kur tau! Bolševikams tas nieko nepadėjo. Žygiuojant pulkui Marijampolės gatve prisirinko labai daug žmonių, mergelės prinešė daug gėlių ir veik visus karius jomis apdovanojo. Tuo stebėjosi visi kariai. Ir vienas kitas klausė, iš kur žmonės sužinojo? Ir dar taip anksti ir tiek daug čia prisirinko. "Mes jau netaip kvaili esame jei nežinotume, kad jūs į Kauną pėsčiomis nenueisite. O raiti josite. Prieš jojant eisite į arklides ir balnosite arklius. Mūsų gi žmonės budėjo ir laukė ir jums einant balnoti arklių, mums pranešinėjo", iš minios atsakė.

Mes vėl Kaune

Gal čia nereiktų nei rašyti, kokias kareivines mes išvykdami palikome ir kokias mes radome. Jei kas kraustėsi, arba turėjo reikalo su kitų perkraustymu, tas matė ir žino kokios patalpos lieka po išsikraustymo, jeigu jų kaip reikiant nesutvarkai. Tas pats buvo ir su 1-jo gusarų pulko patalpomis, kareivinėmis Kaune-Žaliakalnyje, kai mes iš Marijampolės į jas vėl sugrįžome. To dar negana. Prasidėjo visokie stumdymai ir kilnojimai. Bolševikai viską darė atvirksčiai ir kitaip negu kad mūsų daroma buvo. Ir tą pulko štabą irgi stumdė. Rikiuotės skyrių grūdo į ūkio skyriaus patalpas, o ūkio skyrių į rikiuotės skyriaus patalpas. Po keletos dienų jį jau kelia į ligoninės patalpas. Vienu žodžiu, kampas iš kampo, diena po dienos mus vis stumdo ir vargina. Ir mes, nors ir Kaune ir senose savo patalpose, bet jau neturime to

gražaus ir kaip laikrodžio mechanizmas tvarkingai ir gražiai bėgančio gyvenimo kokį, kad turėjome Lietuvos nepriklausomybės laikais. Esame visi užguiti, pervargę ir nusiminę, nes niekas nežinome koks rytojus mūsų laukia. Kokia bolševikų galvosena buvo ir ką jie manė sunku mums ir suprasti. Jie tokias nesąmonės darė, kad protingam žmogui, tik stebėtis reikia.

Atvykę į Kauną, dar kol kas to pulko aprūpinimui reikalingus pinigus gavome iš Lietuvos išdo. Vietoje, kad pirkus už juos arkliams pašaro ar kraigams šiaudų, pulko politrukai juos išėmė ir sunaudojo Lenino kampelių eskadronuose įrengimui. Ir pulke susidarė padėtis tokia, kad mes nei pinigų, nei arkliams pašaro ar kraigams šiaudų neturime ir niekas mums jų neduoda. Mūsų išdo pinigai pasibaigė, o rusas dar neduoda. Kad pulko karininkai, puskarininkiai ir kareiviai neturėtų nei kiek laisvo laiko buvo sugalvojamos visokios pamokos ar užsiėmimai. Kartą pulko politinis vadovas suvarė pulko karininkus ir čia pat prie kareivinių pulko aikštėje pradėjo juos mokyti sveikintis. Ar ne pasityčiojimas? Juk bolševikai iki okupuojant Lietuvą jokio pasisveikinimo savo kariuomenėje neturėjo ir tik prieš ją okupuojant jį ten įsivedė ir ant greitųjų šiaip taip sveikintis pramoko. Tai ar gali mokyti mūsų karininkus to ko patys dar gerai nemoka? O mokina ir juos vargina.

Politinių pamokų metu, kurios buvo rengiamos ir pulko karininkams, politrukai įrodinėjo kaip su kariais negražiai ir brutaliai buvo elgiamasi caro laikais rusų kariuomenėje. Aukštino ir be atodairos gyrė raudonosios armijos kareivio gyvenimą. Caro laikais kareiviai neturėję jokių teisių, buvę niekinami ir stumdami ir prie visų tų negerovių papasakojo ir tokį įvykį:

— Caro laikais kareivis turėjo įkišti į pečių galvą ir šaukti: aš protingas ir nuo to šaukimo sujudinti suodžiai ir pelenai krisdavo jam į akis ir burną. Taip apibūdino politrukas carų laikų kareivio teises ir gyvenimą. Politinės pamokos buvo dėstamos per vertėją, nes karininkų mokančių ir kalbančių rusų kalba buvo mažai.

Mūsų vienas karininkas, Lt. S.K., neiškenčia, iškelia ranką ir klausia. Jei jūs taip gražiai aukštinate raudonąją armiją, ir giriate, kad viskas ten gražu, gera, jokių pažeminimų nėra, visi ten yra lygūs ir vienodai traktuojami, tai kodėl pulko politinis vadovas mane, nuvykus man į jo būstinę ir jam prisistačius, pašiepė? Aš, nuvykęs į jo kabinetą, jam prisistačiau:

— Lt. S.K. Tamstai įsakius atvykau! O jis

mane pamėgdžiavo ir man atraportavus, subliovė: Au, au au!

Tai kur čia tas gražumas ir mandagumas raudonojoje armijoje? Ar au, au, au? . . . —

Visgi vertėjas nedrįso išversti šio klausimo politrukui ir jis taip ir liko neišaiškintas.

Pradedama rengtis raudonosios armijos priesaikai. Su kokia pompa ir agitacija buvo rengiamasi prie tos priesaikos sunku čia man ir aprašyti.

Priesaikos procedūra buvo vykdoma sekmdienį pulko kareivių valgyklos salėje. Į tas iškilmes buvo atvykę daug komunistinių vadų. Jų tarpe ir komunistų pastatytas "Lietuvos prezidentas" Justas Paleckis.

Ta proga Justas Paleckis pasakė ilgą, gal dvi valandas trukusią kalbą. Ir šiandieną aš jo kai kuriuos žodžius prisimenu. Tuo laiku, jo pasakymu, jis nebuvęs komunistas ir šis įvykis kokį mes šiandien kad turime įvyko tik todėl, kad nebuvo jau kitos išeities. Jis dar primygtinai pabrėžė, kad dabar dauguma mūsų visuomenės nuogaustauja, kad ir vėl esame po rusu. Nesame mes dabar po rusu, bet su rusu. Esame visur kur lygus ir taip pat laisvi kaip ir jie. Dabar mes esame garbingoje tarybų sąjungoje, kaip lygus su lygiu.

Dragūnas su nuosavu žirgu

Ulonų pulko paradas Alytuje

(Kas ten žino kaip istorija kada nors pasakys. O dabar atsiranda balsų ir nuomonių, kad tuos lietuvius žmones, kurie ten įsikibę į tarnybas ir dar iki šiol laikosi reiktų laikyti didvyriais o ne išdavikais. Juk vis vien geriau yra, kad ten sėdi lietuvis nors ir komunistas, negu kad ten sėdėtų koks nors atėjūnas ruskis). Ašaros akyse. Širdis nerami. Karininkai, puskarininkiai ir kareiviai, visi pasižadame sąžiningai tarnauti raudonojoje armijoje — duodame priesaiką.

Visi už vieną, vienas už visus. Taip ir tos priesaikos metu vienas iš eilinių kareivių atsisakė duoti raudonosios armijos priesaiką, motyvuodamas tuo, kad jis yra priėmęs Lietuvos kariuomenėje priesaiką ir josios jis negalės laužyti. Faktinai taip ir buvo. Bet žmogus, gelbėdamas savo gyvybę ir drebėdamas dėl savo ateities, kartais padarai ir to kas neleistina yra.

Iš viso pulko ir tik vienas vienintėlis kareivis. Nustebo pulko vadovybė, nustebo ir politrukai, ir patys nežinojo ką su juo daryti. Mačiau kaip jis pulko štabe dviejų sargybinių saugojamas buvo. Laukiama buvo žinių iš korpo štabo. Ką su juo padarė ir kur jį padėjo daugiau žinių neturiu.

Tai kareivis! Garbė mums tuo pačiu ir visai Lietuvai. Gal kas nors ir kada nors ir išaiškins šio kareivio vardą ir pavardę. Ir jo prisiminimui bei jo garbei pastatys paminklą, ar ką nors kitą.

Čia noriu vieną kitą žodį tarti ir apie mūsų karininkus. Mes visi gerai žinome, kad karininkas, tai ne kareivis. Jo ir mokslas išeitas aukštas. Be to ir ta pati priesaika, kurią jis davė baigdamas Karo Mokyklą ir, priimdamas iš Prezidento rankų kardą, pasižadėjo be reikalo jo nepakelti ir be gar-

bės nenuleisti. Pasirodo buvo ir tokių, kurie spiovė į tą aną duotą priesaiką ir su visu kūnu ir dūšia pasišovė tarnauti Lietuvos užgrobikui. Ir net tokių atsitikimų buvo, kad karininkas, Lietuvos laikų leitenantas, eidavo slapčia į kareivines tarp kareivių gulėti ir ten klausydavo ką kareiviai atsigulę tarp savęs kalbėdavosi. Ir jei vienas-kitas nepalan- kus žodis okupantui, jis pranešdavo atitinkamiems organams ir šis kareivis iš po nakties dingdavo iš pulko. Teisybė, už šį savo išdaviko darbą, jis buvo įvertintas bolševikų ir pakeltas į aukštesnį laipsnį. Bolševikams išbėgus iš Lietuvos ir užėjus vokiečiams jis už savo gerą tarnybą, kuria pasižymėjo būdamas raudonojoje armijoje gavo ir antrą atlyginimą: buvo įskųstas vokiečiams ir tie jį sušaudė.

Dažnai atvažiuodavo į pulką N. K. V. D. mašinėlė ir, pasiėmusi jai numatytą auką, vėl išvažiuodavo. Iš išvežtųjų po poros ar trejeto dienų vienas kitas grįždavo atgal. Buvo tokiomis pat sąlygomis išvežtas ir pulko štabe dirbęs raštininkas. Jam sugrįžus kai kuri pulko štabo karininkai bandė jo klausti, ką jis ten daręs ir dėl ko jis ten buvo išvežtas? Kareivis atsakė: “Yra paslaptis ir mano duotas jiems pasižadėjimas neleidžia jums to pasakyti”. Tokio atsakymo visiems pakako ir daugiau niekas jo neklausinėjo.

Atėjo Šv. Kalėdos ir po jų — Naujieji Metai. Kalėdos praėjo pagal bolševikų papročius ir tvarką. Ničnieko naujo ir ypatingo. Praėjo kaip ir visos kitos paprastos dienos. Bet už tai Naujuosius Metus sutiko įspūdingai ir “gražiai” — bolševikiškai. Iškraustė iš pulko štabo visus stalus, lentynas ir popierius ir surengė Naujųjų Metų sutikimą.

Bolševikai šaldo pulko žmones

Po Naujųjų Metų, kuomet šaltis visu savo svoriu spaudė kiekvieną po jo kojomis pasimaišiusi daiktą, tvoros nuo šalčio pyškėjo ir pečiaus kamino dumai stiebėsi aukštin kaip stulpas, vos nesiekdami dangaus skliautų, visi pulko kariai, tuo pačiu ir arkliai, buvo iškeldinti iš pulko kareivinių ir apgyvendinti "zemenkose" Kleboniškių miške. Bolševikai mat norėjo, kad ir mūsų kareivėliai visam kam būtų pasiruošę ir, reikalui esant, lengvai galėtų Sibiro šalčius pernešti.

Pradėjus bolševikams aprūpinti pulką iš Tarybų Sąjungos išteklų, šieno ir bulvių vagonai, be jokios tvarkos ir pranešimų, pradėjo plaukti į Kauno geležinkelių stotį. Atvykusius vagonus su šieniu ar bulvėmis reikėjo tuč tuojaus iškrauti, kitu gi atveju reikėjo mokėti gan brangius mokesčius už vagonų prastovėjimą geležinkelių stotyje. O tuo metu gauti pulke gurguolę tiems daiktams iš geležinkelio stoties parvežti buvo labai sunku. Pulko komisaro įsakymu buvo uždrausta, kad be jo žinios ir leidimo joks gurguolės vežimas neturi teisės iš pulko rajono išvykti. O čia, žiūrėk, viduryje nakties skambina iš geležinkelių stoties ir praneša, kad atvyko tiek ir tiek vagonų pašaro, arba bulvių ir reikalauja tuč tuojau iškrauti. Tik dėka apsukraus ir gabaus pulko pašarininko, a.a. A. Petrulio, ir prie blogiausių apyvostų viskas gerai susitvarkydavo. Jis buvo gabus ir gan drąsus. Nebijojo jis pulko komisarą prisikelti nors ir pačiame vidurnaktyje ir išgauti iš jo

leidimą pulko gurguolėms iš rajono išvažiuoti. Be to, daug jam padėdavo ir pagelbėdavo geležinkelių stotyje dirbančios tikros lietuvaitės. Jos mokėdavo taip sutvarkyti, kad tų permokėjimų pulkui nelabai dažnai tekdavo sumokėti.

Mūsų pulkas buvo lyg apmiręs. Visi užguiti ir nuvargę. Per tuos didelius darbus ir tą be tvarkos stumdymą dažnai kur išeidavome ir mažą žinodavome. Mums daugiausia žinių į pulką parveždavo tai pulko maistininkas ir pulko pašarininkas. Mat jie veždami pulkui pašarą bei maistą su daug kuo susitikdavo ir pasikalbėdavo.

Kartą, grįžęs iš kariuomenės intendantūros, pulko pašarininkas A. Petrusis atvykęs pas mus į štabą ir sako:

"Nežinau", sako jis, "ar čia kas nors bus blogo ar gero? Šiandien būnant man Intendantūroje priėjo prie manęs rusų intendantas, paklausė iš kur ir kokio dalinio aš esąs. Ir pasakius man jam, kad iš 26 kavalerijos pulko, jis man per petį paplojo ir įkišęs ranką į kišenę, pasėmęs saują saulėgražų įpylė į ranką."

Ir kaip tyčia, po kelių dienų karininkų susirinkimas pulko štabe ir pranešimas, kad 26 kavalerijos pulkas likviduojamas. Tuo pačiu gauname ir pranešimą kas ir į kokį dalinį esamas skiriamas. Ir, po to paskelbimo, pulkas buvo pradėtas išformuoti. Taip Lietuvos kavaleristai baigė savo dienas. Ir tai buvo 1941 metais pavasarį. Kokia diena ir mėnuo jau nebeprisimenu. □

ARĖJAS VITKAUSKAS

TRUMPA ISTORIJS APŽVALGA

Jeigu užkopsi ant Ararato,
Sako, matysi tolius Efrato —
Kur Babilonijos miestas "kabojo",
Jų niūrūs barzdylos žygiavo ir jojo,
(Figūros jų liko iškaltos kalnuose—
Jas tūkstančiai metų išlaikė apjuosę).

Turbūt, ant Sinajaus viršūnės bus lipta
Apžvelgti išskylantį, naują Egiptą,
Kuris, iš eilės, pasidarė galybe,
(Ką rodo kalnuose figūrų daugybė).

Aplink piramidžių tik smėliui belikus
Iškilo Elada — Graikija už jūrų, ji tikus
Taip buvo istorijon žengti — herojais
Užklojo ji puslapius knygų, artojai.
Tik buvę tie graikai. (baklava!).
Paliko kultūrą nemirštamą savą.

Bet saulė Elados lėtai nusileido
Ir nauja imperija kilo ant veido
Europos — tai buvo atbundanti Roma,
Ji peržengė plačią Italijos lomą

Ir siuntė pasaulin garsius legijonus
Kultūrinti barbarus — tuos nevidonus
Kaip, pavyzdžiui, tokį laidoką Atilą—
Į kailį jam, brudui, tik pila, tik pila!..

Na, mes ir paveldėjom Romos kultūrą—
Ji žmogum padarė net snaudžiantį būrą,
Ir klausimas kyla — o mes ką paliksim,
Kai vietoje trypiam ir stumdomės, striksim...

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

Garlaisis DARBAS

Pastatytas 1887 m. "Rostocker A/G fuer Schiffs und Maschinenbau" laivų statykloje, Rostocke, Vokietijoje. 273 brt., statybos Nr. 92. Liepos mėn. išbandytas ir perduotas Nordische Dampfer A/G, Friedrich Petersen, Rostocke ir duotas vardas DR. FRIEDRICH WITTE. Vėliau laivo vardai keitėsi paeilii: HANSEAT — vokiečių, HANSEAT — norvegų, HANSEAT I — nor., vėl HANSEAT — nor., NYVINGEN — nor., NYVING — nor., VARNES norvegų.

Iki 1939 metų laivo savininkai ar bendrovės pasikeitė 15 kartų. Naujai pastatytas laivas turėjo priešakinį stiebą su rėjomis, t.y., skersinės medinės sijos, prie kurių pritvirtinamos burės. (Žiūr. foto). Mat tuo laiku garo mašina buvo nepatikiama. Reikia pažymėti, kad 19-to amžiaus antroje pusėje dar daug karo laivų turėjo bures, ypač to laikėsi anglų admiralitetas. To laiko grakštūs burlaiviai, prie gero vėjo darydavo 12 mazgų, kai garlaiviai nedaugiau kaip 8 mazgus. (laivo ir vėjo greitis matuojamas mazgais, kuris lygus 1852 metrams).

1939 m. seną garlavį VARNES, jau be burių, iš norvegų nupirko Lietuvos Baltijos Lloydas, Kaune; jis buvo užregistruotas Klaipėdoje ir jam duotas naujas vardas DARBAS.

Laivas buvo paverstas į smulkaus remonto laivų dirbtuves su stovėjomo vieta prie "Maisto" fabriko šaldytuvų Smeltėje. Reikalui esant, DARBAS galėjo prisitvirtinti prie stovinčio uoste jūros laivo, laisvo nuo krovimo borto pusėje ir atlikti įvairius smulkius pataisymus, tokiu būdu nesutrukdančius laivo pakrovimą ar iškrovimą, sutaupant laiką, nes nereikėjo jam plaukti kur nors į laivų dirbtuves, atlikti smulkius pataisymus, kurių visuomet atsirasdavo. Jame, taip pat buvo įsteigti jūrinių kursai, jaunuoliams apmokyti, būsimiems denio ir mašinų skyriaus jūreiviams. 1939 m. kovo 23 d. vokiečiams užėmus Klaipėdą, DARBAS buvo perregistruotas į Šventosios uostą, bet pasiliko stovėti Klaipėdoje po Lietuvos vėliava.

1940 m. rugpiučio 3 d., prijungus okupuotą Lietuvą prie Sovietų Sąjungos, laivas dar stovėjo Klaipėdoje be darbo ir be įgulos.

1940 m. gruodžio 17 d. jis buvo įskaitytas į Tarybų Latvijos Valstybinę Laivininkystę, Rygoje, nors registracijos uostas pasiliko Šventoji, lygiai

taip pat, kaip anksčiau kitų Lietuvos jūros laivų.

1941 m. sausio 3 d. laivas MARIJAMPOLĖ gavo įsakymą iš Rygos, per Kauną, DARBĄ atplukdyti į Liepoją, kuris tuomet kartu su laivu ŠIAULIAI stovėjo Klaipėdos uoste. Kadangi DARBAS neturėjo įgulos ir savo jėgomis negalėjo plaukti, MARIJAMPOLĖ turėjo jį vilkti. Du jūreiviai buvo perkelti nuo ŠIAULIŲ laivo ir 2-ras šturmanas nuo MARIJAMPOLĖS ir taip sudarė jo įgulą. Sausio mėnesį 4 d. pietų metu laivas MARIJAMPOLĖ, balaste, išplaukė iš Klaipėdos uosto ant ilgo lyno tempdamas DARBĄ, kuris irgi buvo balaste - tuščias. Oras buvo gana palankus, lengvas pietų-vakarų vėjas, rimstanti jūra, o ties krantais susigrūdę ledo lytys. Abu laivai 6 mazgų greičiu plaukė šiaurės kryptimi, kol vėlai vakare, pasiekė Liepojos uosto įplaukimo boją (plūduras) jūroje ir iš čia šaukė locą, kuris turėjo įvesti laivą per molus į uostą. Oras pablogėjo, vėjo varomas ledo izdas darėsi vis tirštesnis, pradėjo snigti ir vėjas sustiprėjo. Locų laivo nesimatė. Šioje padėtyje, matomumui pablogėjus, tamsią naktį abiems laivams balaste, buvo labai sunku manevruoti ir susidarė pavojus trūkus lynui pamesti be variklio DARBĄ, kažin kur vėjo nešamą. Loco nesulaukus, kapitonas su šturmanu pasitaręs nutarė patys plaukti per molų vartus į priuostį (reidą). Čia laimingai įplaukus, prie laivo borto prisišliejo mažas laivelis su locu, kuris paaiškino, kad jie matė mūsų signalus, bet silpnas laivelis nepajėgė stumtis pirmyn per ledus į atvirą jūrą, o didelis locų laivas - ledlaužis esąs remonte.

Reide manevruojant, trūko lynas ir vėjas DARBĄ užnešė ant latvių laivo inkaro grandinės. Paaiškino, kad jokių nuostolių nepadaryta, tik senas, surūdijęs 52 metų DARBAS nusibrūžino šone dažus. Tuo pasinaudojo, vietinis latvis, komunistas karjeristas, kuris atidžiai sekė jūrininkus ir tuojaus paskundė rusų saugumo tarnybos viršininkui kapitoną, kad atvežė iš Vokietijos du šnipus (tai tie perkelti jūreiviai nuo laivo ŠIAULIAI), 2-rą šturmaną, kuris buvo ant DARBO, už šnipų paslėpimą, 1-mą šturmaną ir locą už sabotажą, kad jie tyčia susitarę sudūrė laivus — reiškia, jie liaudies priešai.

Saugumo viršininkas, savo agentams davė įsakymą areštuoti laivą, tai yra nieko neišleisti į

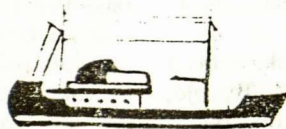
Garlaivis - burlaivis "Dr. Friedrich Witte" apie 1903 m. Vėliau, 1939-42 m. "Darbas"

krantą, ir pravesti tardymą. Saugumo agentai pradėjo tardyti ir visas reikaldas būtų pasibaigęs liūdnai jeigu ne kadru viršininkas rusas ir vyresnysis locas latvis, kurie kaip specialistai, blaiviomis akimis pažiūrėjo į įvykių raidą ir rado, kad niekam jokių nuostolių nebuvo padaryta. Vėliau, neva jūrų teismas (kurio visai nebuvo), rado, kad avarija įvyko dėl "gamtos jėgos", ir visus išteisino, tik kapitonas gavo papeikimą ir buvo atleistas iš tarnybos. Bet jam tai išėjo į naudą, kaip Nepūno (jūrų dievas) dovana, nes jau senai stengėsi, visokiais būdais pasiliuosuoti, o dabar galėjo ramiai grįžti namo į Lietuvą.

Seną DARBĄ, kaip nepajėgų plaukioti jūroje, Liepojos uosto valdyba nutarė paversti į pirtį-skalbyklą uosto darbininkams ir pradėjo darbus. 1941 m. birželio 29 d. vokiečių kariuomenė už-

ėmė Liepoją. Laivas rastas uosto kanale, bet perstatymo darbai nebuvo pabaigti. 1942 m. kovo 30 d. Huest-Libau (Hafenueberwachungstelle) dar nepabaigtą perstatyti, bet į jūros laivą panašų DARBĄ, paskelbė karo grobiu (prizu). Tų pačių metų birželio 23 d. Berlyno prizų teismas (Prisenhof Berlin) laivą paliausavo naudojimui, tokioms vokiečių jūrų tarnybom, kurios rastų jį sau tinkamu. Nuo šios datos laivas jokiuose sąrašuose nepaminėtas, todėl reikia manyti, kad jis galėjo būti perstatytas į pirtį-skalbyklą, bet kaipo toks, nesiskaitė jūros laivu, arba greičiausiai, buvo paverstas geležies laužu ir atiduotas į metalo liejyklą.

Taip baigė savo buvimą, seniausias amžiumi Lietuvos prekybos laivyno garlaivis, ant kurio stiebo, nors rumpą laiką plevėsavo mūsų Trispalvė. □

PENKI METAI 1-ME PĖSTININKŲ DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAİKŠČIO GEDIMINO PULKE

(Pradžia KARIO 3 Nr.)

STASYS KUZMICKAS KUZE.

Pirmąją apmokymo programą sunkiai vyko paruošti. Karo Mokykloje nebuvo aiškinama kaip paruošti programą pėstininkų kuopoms. Teko mintimis grįžti į pirmąsias dienas Karo Mokykloje ir į 5-tą pėst. pulką, kuriame du kartus atlikinėjau stažą. Praėjo net 6 valandos iki tapau savo darbu patenkintas. Galvojau ir vienas sau nutariau, kad, pagaliau, programa tikrai gera, bet nežinojau ką pasakys kuopos vadas ir bataliono vadas. Programos peržiūrėjimui reiktų tik kokių 3-4 minučių. Tad, šeštadienio rytą, dar prieš užsiėmimus, jau buvau raštinėje ir laukiau kuopos vado. Jį atvykusį pasisveikinęs, padaviau mano paruoštą programą ir stebėjau ką jis pasakys. Mano maloniam nustebimui kuopos vadas programos net neskaitė, tik pasirašė ir pasakė man: "Ačiū." Man grįžo savim pasitikėjimas ir net galvojau, kad per daug buvau jaudinęsis dėl programos. Kitos programos buvo sudarytos per porą valandų, ar trumpiau.

Pasirašęs, kuopos vadas užklausė, ar prisistačiau bataliono vadui kpt. Šurkui ir pasakė, kad jis grįžo ir yra raštinėje. Pasibeldęs į jo duris ir išgirdęs atsakymą: "Prašau," įėjau į raštinę ir prisistačiau. (Kpt. Šurkus buvo atkeltas iš 7-to p. pulko). Raštinėje buvo ir 2-os sunk. kulkosvaidžių kuopos vadas kpt. Jodelis. Susipažinau ir su juo. Baigiant to šeštadienio užsiėmimus, apie pusę dvyliktos, kuopos vadas pasakė, kad sekmadienį 4-tos kuopos karininko eilė vesti II batalioną į bažnyčią. Bažnyčia buvo pusantro kilometro nuotolyje nuo kareivinių. Jis dar nusišypsojęs pažiūrėjo į mane ir pasakė: "Tad jūs, leitenante, pasimelskite ir už mane."

Šeštadienio popietę praleidau namuose. Su Kaziu dalinomės savo pirmaisiais įspūdžiais. Jam nereikėjo paruošti apmokymo programos, tai atlikdavo 6-tos kuopos vyr. karininkas ltn. Benediktas Kaletka. Pavalgę vakarienę ir persirengę nerikiuotės uniforma pirmą kartą nuvykome į Karininkų Ramovę, kuri buvo miesto centre, užpakaulyje miesto sodo, maždaug 15 minučių kelio pėsčiomis. Buvo tekę būti Karo Mokyklos Karininkų Ramovėje ir Centrinėje Karininkų Ramovėje Kaune, tad be jokio varžymosi įėjome į Ramovės valgomąjį. Ten buvo keletas karininkų, kurie sa-

vitartyje šnekučiausi, kiti sėdėjo prie stalų ir vaišinosi. Valgomojo kampe stovėjo baltas Gedimino biustas, maždaug pusantro metro aukštyje nuo grindų.

Priėjo prie mūsų XI laidos j. ltn. Pranas Totilas. Jis buvo 2-oje sunk. kulkosvaidžių kuopoje būrio vadu (kpt. Pranas Totilas mirė 1977 m. Omahaje, U.S.A.). Jis mus supažindino su I bataliono vadu mjr. Šlepečiu ir kitais karininkais. Tą patį vakarą sutikome dar du j. ltn. iš XI laidos: Juozą Zaborskį ir Igną Jonikį. Pasijutome, kad nesame vieni. Apie 8 val. vakaro Ramovėje atsirado daugiau karininkų. Mes jiems prisistatinėjome. Taip pat atėjo pulko adjutantas ltn. Bronius Karevičius. Mus pamatęs priėjo ir labai draugiškai pasisveikinęs aprodė visas Romovės patalpas. Įėjome į bufetą. Valgyklos ir bufeto šeiminku buvo p. Laurinavičius, kūrėjas-savanoris. Jį aš žinojau dar būdamas gimnazijos suole. Jo žmona Rastauskaitė buvo ūkininko duktė, kurio sodyba buvo apie 300 metrų nuo mano tėvų sodybos. Adjutantas supažindino mus su Laurinavičium ir, išgėrus po stiklėlį krupniko, adjutantas nuėjo lošti proferanso. Atvyko ir daugiau mūsų laidos kolegų. Sužinojau, kad j. ltn. Juozas Sakalauskas yra išvykęs į pionierių batalioną Kaune. Taip pat sutikau ltn. Kostą Seklecką. Jis lankė anksčiau Ukmergės gimnaziją, o Karo Mokyklos VIII laidą baigė 1926 m. (K. Sekleckas gyvena Vienoje, Austrijoje). Dar pabuvę kiek Ramovėje, su Kaziu Petrulaičiu išėjom namo.

Sekmadienio rytą, apie pusę dešimtos, atvykęs į kareivines radau 4-tą ir 2-rą sunk. kulk. kuopas išrikiuotas ir tuoj pat į kareivinių rajoną žygiavo 5-ta ir 6-ta kuopos. Užėjus į kuopos raštinę, viršila parodė man savaitinę programą, kuri bataliono vado buvo patvirtinta be jokių pastabų. Pasijutau geriau, nei prieš atėjimą į raštinę, suprantama.

Parapijos bažnyčia tapo karių užpildyta. Dauguma karininkų stovėjo arti altoriaus. Jų tarpe ir pulko vadas. Pulko dūdų orkestras, vadovaujamas kapelmeisterio Kulikausko (kilimo iš Ukmergės) labai gražiai grojo pamaldų metu. Pulko kapelionas kunigas Keblaitis per pamokslą paminėjo, kad pulkas susilaukė 14-kos jaunų karininkų. Po

pamaldų, grįžus į kareivines, buvau pakviestas į bataliono raštinę. Bataliono vadas kpt. Šurkus nieko neužsiminė apie programą, tik užklausė manęs: "Ar jūs, leitenante, turite antrą priėjimą prie kareivinių, be kasdieninio kelio? Pavojaus metu nepatartina eiti įprastu keliu." Atsakiau, kad esu numatęs šalutinį priėjimą.

Kuopon atvyko 51 naujokas. Jie buvo iš Ukmergės, Utenos, Kauno ir net Joniškio apskričių. Pastebėtina, kad mano, kaip karininko, tarnybos pradžia buvo 4-toje kuopoje. Visi įvykiai, net pavardės, įstrigo giliai į atmintį ir šiandien net kai kurių naujokų vardus ir pavardes prisimenu. Kiek prisimenu, iš 51 naujoko, 11 buvo žydų tautybės, 6 rusai ir vienas lenkas Leknicki. Jis puikiai kalbėjo lietuviškai, bet laikė save lenku. Buvo kilęs nuo Širvintų. Iš visų naujokų 10 nemokėjo lietuviškai rašyti. Kai kurie rašė savo tautybės kalba.

Išdavus naujokams karinę mundiruotę, jie, pagal ūgį, tapo suskirstyti į skyrius ir prasidėjo apmokymas. Apie naujokų išsilavinimą surinktas žinias pranešiau kuopos vadui. Jis nenustebo, bet pasakė, kad ši naujokų laida atrodo geriau, negu ankstyvesnės. Kuopos vadas pabrėžė, kad aš turiu išmokyti skaityti ir rašyti nemokančius. Kareivis turi būti raštingas. Jam atsakiau, kad pasistengsiu tai padaryti. Jis pasižiūrėjo į mane ir tarė pakeltų balsu: "Ne pasistengsiu, leitenante, bet išmokysiu!" Atsakiau: "Klausau, tamsta kapitone!"

Buvo gautas nurodymas iš pulko vado štabo dėl naujokų apmokymo. Trumpai pasakyta — pasirodė lapkričio 23-čios Kariuomenės Šventės paradui. Tam tikslui, dvi valandas prieš pietus ir dvi valandas po pietų naujokai buvo apmokomi stoti eilėn, virtinėn, linijon ir sukiniu, taip pat gretų dvejinimo ir retinimo. Kadras smarkiai ėmėsi darbo ir kasdieną vyrai ėmė atrodyti geriau. Kuopos vadas stebėjo apmokymą ir pasakė, kad Kariuomenės Šventės paradas bus mūsų atestacija.

Lapkričio 23-čią d. 1930, V.D. metais iš ryto snigo, temperatūra buvo apie 3 laipsniai šalčio. Visos kuopos parade pasirodė maždaug vienodai. Pulko įsakyme vadas padėjo visiems karininkams ir puskarininkiams už įdėtą pastangas naujokų apmokyme.

Kariuomenės įsakymu lapkričio mėn. 1930 m., kpt. Šurkus buvo pakeltas į majoro laipsnį. Šį įvykį mjr. Šurkus atšventė Ramovėje aukštesniųjų karininkų tarpe.

Gruodžio mėn. prasidėjo tikra žiema. Be tankinės rikiuotės ir kitų dalykų, reikėjo praveisti švietimo pamokas: rašymo, skaitymo, Lietuvos istorijos ir geografijos. Be to, kas antrą savaitę

atlikdavome žygius nepilnoje kautynių aprangoje. Buvo įsakyta kuopos ribose atlikti žygius iki 18 km per dieną. Pirmasis žygis, 12 km atstumo, parodė, kad kai kurie naujokai nežino kaip autus apvynioti ant kojų. Po žygio buvo pora su pritrintom kojom.

Sausio pabaigoje buvo įsakyta ruošti Nepriklausomybės paskelbimo šventei, t.y., Vasario 16-tajai. Tai jau nebuvo sunku, nes kuopos ribose žygiai įpratino naujokus ir lygiavimas gretose buvo geras. Šį kartą naujokai jau atrodė kaip seni kareiviai. Vasario 16 dieną, po iškilmingų pamaldų bažnyčioje ir po parado, kuopoms buvo skaitomos paskaitos apie Vasario 16-tąją. Puskarininkų ir karininkų Ramovėse taip pat vyko paskaitos. Neprisimenu kas paskaitą skaitė puskarininkų Ramovėje, karininkams pranešimą darė I bataliono vadas mjr. Šlapetys. Po paskaitos įvyko pobūvis, kuriam nuo asmens buvo atskaityta po 5 litus. Kareiviai pamainomis buvo nuvesti į Sabulio kiną.

Naujokų tarpe turėjau du pažįstamus vyrus, vienas jų — Kinas, buvęs Karo Mokykloje kirpėju, kilęs iš Šančių. Lietuviškai jis blogai kalbėjo. Draugavo jis su Karo Mokyklos sanitarijos viršila Petkum. Kas girdėdavo jų pokalbį, visuomet skaniai nusijuokdavo. Antras naujokas buvo Ukmergės advokatas Goldbergas. Jį pažinau iš matymo dar mokykloje. Goldbergas buvo baigęs Kauno Universitetą. Jį numačiau instruktorium-vadovu beraščių apmokymui. Ūgiu aukščiausias naujokas buvo Mendelsonas, kilmės nuo Joniškėlio. Tamsoko veido, tamsių plaukų, atsikišusiais žandikauliais, atsikišusiom ausim. Jis buvo bene 185 cm. ūgio. Mažiausias naujokas buvo Kazlauskas, nuo Jonavos. Jis taip pat buvo tamsus ir panašiai kaip Mendelsonas, būdingai žydiškos išvaizdos. Spėju, kad dėl tų dviejų vyrų išvaizdos, 4-ta kuopa buvo pravardžiuojama "žydų kuopa", nors naujokas Kazlauskas buvo lietuvis, katalikas, batsiuvis, mezėsnio kaip 160 cm ūgio.

Kariniame apmokyme ir švietime naujokai labai stengėsi ir, maždaug po 3 mėn. visi neraštingieji sugebėjo parašyti laišką savo tėvams. Kaip jie džiaugėsi ir didžiavosi pasiekę tokių rezultatų! Švietimo pamokose turėdavome ir daug juoko. Kirpėjas Kinas pramoko naudoti būdvardžius ir pradėjo atskirti gimines. Tada jis pats iš savęs juokėsi, sakydamas, "du bobai, dvi šautuvai" ... ir pan. Mendelsonui viskas sekėsi gerai, dėka Goldbergo. Pramoko lietuviškai skaityti ir rašyti. Per švietimo pamoką paprašiau Mendelsoną suskaičiuoti iki 50, pradėdamas nuo 20. Ir jis skaičiavo: "Dvidešimt, dvidešimt vienas, dvidešimt abu-

du" ... Čia kiti pradėjo juoktis. Išaiškinus, kaip turi būti tariama dvidešimt ir vietoj abudu, sakyti du, Mendelsonas klaidos nebekartojo. Kitas naujokas, rusų tautybės, pavardės nebeprisimenu, kilęs nuo Utenos, būvardžius laipsniavo savaip. Pav. gražus, gražesnis ir mandras, vietoje gražiausias. Panašių juokų švietimo pamokose būdavo daugybė. Kartą pamokos metu paprašiau vyrų pasakyti žodžius prasidedančius raide c. Pakilo rankos ir gavau atsakymus: cukrus, cibulis, cikorija ir pakeltos rankos nusileido, tik vienas Mendelsonas laikė ranką pakeltą. Jo žodis buvo celka. Visi skaniai nusijuokėm, o jis labai išraudo.

Šaudybos srityje ir ginklų apmokyme naujokai labai įdomavosi pamokomis ir stengėsi išmolti. Pasiruošimai šaudymo pratimams buvo baigti. Šaudymo pratimai kovos šoviniiais buvo vykdomi Pivonijoje. Pirmas pratimas buvo sausio viduryje. Naujokai labai stengėsi ir buvo pasiekta patenkinami rezultatai. Bataliono vadas mjr. Šurkus pratimus stebėjo, darydavo pataisymų dėl šaulio padėties ir panašiai.

Grįžtant po pratimų atgal į kareivines reikėjo pereiti ledu padengtą pievą. Įsakiau išretinti gretas, sumaišyti žingsnį ir eiti laisvu žingsniu. Nežiūrint tų atsargumo priemonių vienas vyrukas paslydo, šautuvas išlėkė į orą ir šautuvo buožė nulūžo. Aš jo paklausiau, ar nesusižeidė, bet jis išsigandęs pakėlė šautuvo dvi dalis ir atsistojęs ramiai pasakė: "Aš sveikas". Buvau patenkintas. Tačiau tuo reikalas nesibaigė. Jau kareivinėse atraportavau įvykį kuopos vadui, kuris įsiuto ir aštriui balsu pasakė: "Parašyk raportą, kad sulaužei šautuvą." Buvo pravešta kvota ir niekas dėl to nebuvo kaltinamas. Šautuvas buvo pakeistas kitu. Man būnant mokomoje kuopoje 1932 m. gavau laišką iš Utenos, rašytą Jankausko. Jankauskas, jau išėjęs į atsargą, dėkojo man, kad aš jo nenubaudžiau dėl šautuvo sulaužymo, grįžtant anuomet iš šaudymo pratimų, ir taip pat pareiškė padėką visiems, kurie pagelbėjo jam išmolti rašyti.

Buvusį kirpėją Kiną sutikau vėliau Kaune. Jis pasakojo, kad bijojęs karinės tarnybos, o dabar didžiujosi karinę prievolę atlikęs ir laimingas, kad išmoko taisyklingai kalbėti. Goldberga, Ukmergės advokato pareigose, vėliau susitikdavau, bet kalbėtis neteko. 1960 m. lankantis man Melbourne, Australijoje pas mano brolių Klemą, viename suėjime susitikau tokį nedidelio ūgio asmenį. Jis prie manęs priėjęs pasisveikino: "Labas vakaras, ponas leitenante", ir aš iš karto atpažinau Kazlauską, kilusį iš Jonavos, kuris 1930 m. buvo 4-toje kuopoje. Turėjome gražių prisiminimų po 30-ties nesimatyto metų. Tai tiek apie tarnybą 4-toje kuopoje.

1931 m. balandžio pabaigoje pulko įsakyme buvo pažymėta, kad nuo gegužės pirmos dienos esu keliamas į mokomą kuopą. Tame pat įsakyme 7-tos kuopos j. ltn. Arnastauskas Jonas buvo taip pat keliamas į mokomą kuopą. Atsiveikinant su bataliono vadu mjr. Šurkum, jis man draugiškai pasakė: "Leitenante, mačiau jus keletą kartų einant su nepilnai užsegta miline ir kepure truputį pasvirusia į šoną. Prašyčiau atkreipti į tai dėmesį. Mokomoje kuopoje turėsite būti pavyzdžiu kitiems". Nusišypsojęs padavė ranką, palinkėdamas sėkmės mokomoje kuopoje.

Su kuopos vadu ir puskarininkiais atsiveikinau kareivinių rajone. Kuopos vadas apgailėstavo mano perkėlimą ir pakvietė mane į Ramovę išgertuvėms. Sutartu laiku buvau Ramovėje, bet kpt. A. Treideris neatvyko. Pasijutau truputį prislėgtas. Rytojau dieną kpt. Treideris manęs atsiprašė paaiškindamas, kad šeimos reikalai sukliudė jam atvykti.

Apie 1931 m. balandžio mėn. du XII laidos jaun. leitenantai paliko pulką. J. ltn. Levinas išvyko į 5-tą p. pulką, o j. ltn. F. Eidimtas į 8-tą.

Mokomoje Kuopoje

Perskaitęs pulko įsakyme apie perkėlimą į mokomąją kuopą, apsidžiaugiau. Bet, iš kitos pusės, pagalvojau, kad mok. kuopa nuo tėviškės sodybos yra apie du su puse kilometro atstumo, tad kasdien, be užsiėmimų, turėsiu dar suvaikščioti virš 10 kilometrų. Be to, mokomoje kuopoje užsiėmimai pradėdami pusę aštuonių ryto, o batalionuose 8 val. Pradėjau galvoti, ar atstumas manęs nenuvargins. Nusprendžiau pirktis dviratį. Pasitaręs su Kaziu, abu nusipirkome dviračius. Tuo atstumo problema ir buvo išspręsta.

Nustatytu laiku, aš ir j. ltn. Arnastauskas atvykome į mokomos kuopos raštinę ir laukėme kuopos vado. Į raštinę įėjo mok. kuopos vyresnysis karininkas ltn. Povilas Vinkšnelis, kuriam mes prisistatėme. Po to atėjo ir kuopos vadas kpt. Petras Ciūnis. Jam prisistatę, drauge apžiūrėjome kareivinių patalpas. Kpt. Ciūnis, pažiūrėjęs į mus, mūsų ūgį, j. ltn. Arnastauską paskyrė 1-mo būrio vadu, o mane 2-ro. 3-čio sunk. kulkosvaidžių būrio vadu buvo j. ltn. J. Puknys. Kuopos vadas kpt. P. Ciūnis buvo griežtas, punktualus ir pageidavo, kad visi kuopos karininkai būtų pavyzdžiai kariai. Jo taktiškumas buvo gerbiamas ir visi kariai jį mylėjo. Ne tarnybos metu jis buvo geriausias draugas kitiems karininkams.

Į mokomąją kuopą buvo siunčiami daugiausiai išsilavinę vyrai. Visi buvo raštingi ir geros išvaizdos. Dirbti su tokiais vyrais buvo vien tik malonu-

mas. Mokomos kuopos liktiniai buvo patyrę apmokyme, drausmingi ir gražiai tarpusavyje sugyveno. Su jais bendradarbiauti buvo lengva. Kuopos viršila buvo Stasys Gipas, 1-mo būrio būrininkas—vyresnysis puskarininkis Juozas Tumas, 2-ro būrio būrininkas — vyr. psk. Pranas Kličius, 3-čio sunk. kulkosvaidžių būrio būrininkas vyr. psk. Juozas Nesavas. Mokomos kuopos kareivinės buvo Deltuvos gatvėje prie I bataliono užsiėmimų aikštės. Kas ketvirtą dieną reikėjo būti kuopos vakariniame patikrinime ir, maždaug kas 20-tą dieną — pulko budėtoju. Pulko budėtojo būstinė buvo mokomos kuopos patalpose.

1931 m. gegužės mėn. viduryje buvo suruoštos pulke sporto varžybos užsiėmimų aikštėje (I bataliono). Varžybos buvo tarp batalionų. III batalionas, vadovaujamas mjr. Asevičiaus, laimėjo varžybas. Mano nustebimui, 4-tos kuopos eil. Mendelonas laimėjo 1-mą vietą 400 metrų bėgime. Po varžybų, grįždamas namo, užsukau į 4-tą kuopą ir pasveikinau eil. Mendeloną su laimėjimu. Viršila Basijokas man pasakė, kad eil. Mendelonas yra vienas iš sumaniausių eilinių naujokų tarpe.

Be užsiėmimų aikštėje, laukuose, klasėse, buvo atliekami šaudymo pratimai šautuvais, lengv. kulkosv. ir žygiai. Kuopos vadas mėgo kas pusmetį pavaizduoti pavojų kuopos ribose. Buvau kuopos vadui dėkingas kad jis mane apie pavojų painformuodavo. Suprantama, mano namų nuotolis nuo kareivinių buvo to priežastimi. Visais tarnybos reikalais būdavau painformuojamas per II bataliono štabą, nes gyvenau nuo štabo apie 300 metrų artumoje.

1931 m. liepos mėn., pulkas, Dviejų batalionų sąstato, išvyko į naują Gaižiūnų poligoną. Įguloje liko mokomoji kuopa ir po kuopą iš kiekvieno bataliono (likusios kuopos buvo ne pilno sąstato). Grįžus batalionams iš poligono, rugpiūčio mėn. mokoma kuopa išvyko stovyklauti prie Zujų kaimo, apie 6-7 km. į rytus nuo Ukmergės, prie Šventosios upės krantų. Žavingoje stovykloje mokymas ir visi pratimai vyko kuo puikiausiai. Dvi savaitės prabėgo lyg dvi dienos. Po užsiėmimų daug kas maudydavosi. Pušimis ir eglėmis apaugę krantai ir smėlio švarumas traukte traukė visus prie Šventosios. Kuopos vadas parinko maudymuisi vietą ir toje vietoje būdavo budėtojai, geri plaukikai. Po patikrinimo nei vienas negalėjo palikti palapinių rajono.

Mokomai kuopai sugrįžus iš Zujų stovyklos, kuopos vadas įsakė ruošti 8-tai rugsėjo, Tautos Šventei. Užsiėmimai buvo atliekami klasėse ir užsiėmimų aikštėje. Panašiai, kaip ir Vasario 16-tai,

buvo organizuojamos paskaitos, pobūviai, ir kareiviai pamainomis vedami į kiną.

Parade, mokomoji kuopa pražygiavo labai tvarkingai. Kuopos vadas kpt. Ciūnis gavo pagyrimą iš pulko vado. Sekantį šeštadienį kpt. Ciūnis suruošė savo namuose kuopos kareivinkams priėmimą.

Savaitinę apmokymo programą mokomoje kuopoje paruošdavo ltn. Povilas Vinkšnelis. Jis dėl to pasitardavo su būrių vadais ir jų pageidavimus įtraukdavo į programą. Ltn. Vinkšnelis, kaip ir kpt. Ciūnis, buvo griežtas, bet niekuomet nepykdamas, visuomet parodydavo supratimą ir taktą. Netarnybos metu buvo tikras brolis. Su kuopos vadu buvo draugai tarnyboje ir netarnyboje. 1932 m. pabaigoje, ltn. Vinkšnelis, jo paties prašymu, išvyko į 5-tą pėst. pulką. Jo vieton kuopos vyresniuojū karininku buvo paskirtas, iš atsargos, IV laidos ltn. Kazys Viršila. Jis atvyko ulonų pulko uniformoje. Ltn. Viršila buvo stambus vyras ir mėgdavo išgerti. Tai nebūtų taip blogai, bet blogai buvo tas, kad išgėręs ateidavo į kareivines. Kpt. Ciūnis ir ltn. Vinkšnelis irgi išgėrdavo, bet per pirmuosius metus mokomoje kuopoje neteko nei vieno jų matyti tarnyboje girto. Ltn. Viršila ir kpt. Ciūnis abu buvo tos pačios IV laidos ir tarp jų jautėsi trynimasis. Ltn. Viršila, neįvertindamas įvykio ir aplinkybių kibdavo prie būrių vadų, būrininkų ir be reikalo baudė kareivius. Tai pastebėjęs kuopos vadas turėjo su ltn. Viršila pasikalbėjimą, kuopos vado kabinete. Pasikalbėjimas tik pablogino padėtį ir jų santykius. 1933 m. sausio-vasario mėn. ltn. Viršila ateidavo į tarnybą pastebimai išgėręs. Po lauko pratimų Deltuvos rajone, kilo ginčas tarp jo ir kuopos vado. Kuopos vadas, nenorėdamas reikalo kelti viešumon, paprašė būrio vadus tą ginčą užmiršti, o pats darė žygių išsikelti iš pulko į Kaišiadorių komendantūrą, šaulių vado pareigoms. Jis iš pulko išvyko 1933 metų vasarai baigiantis. Karininkų Ramovėje buvo surengtos kpt. Ciūniui išleistuvės. Išleistuvių pobūvyje ltn. Viršila nedalyvavo. 1934 m. pradžioje, dėl finansinių priežasčių, ltn. Viršila buvo atleistas į atsargą. Kpt. Ciūniui išvykus, mokomos kuopos vadu buvo paskirtas kpt. Kostas Liaudanskas, atkeltas iš 5-to p. pulko.

Tarp kpt. Liaudansko ir ltn. Viršilos pradžioje santykiai buvo geri. Ltn. Viršila dažniausiai buvo blaivus. Su būrių vadais santykiai pagerėjo. Apmokymas vyko kuo puikiausiai. Mokomoje kuopoje paruošti vyrai, grįžę į kuopas, atestavo mokomąją kuo puikiausiai.

(Bus daugiau)

“TREČIAS PASAULINIS KARAS”

(Generolo Hackett “Neminėti įvykiai”,

žiūr. 1982 m. Kario 9 ir 10 Nr.,

1983 m. 1, 2, & 3 Nr.)

B. B.

VEIKSMAI ĮVAIRIOSE PASAULIO DALYSE

Centrinė Amerika. Paskutiniais trimis prieškariniais metais Centrinės Amerikos sritis buvo “taksinčiu laikrodžiu užtaisyta bomba”, kurioje iš Kubos sklindantis komunizmas plėtėsi link Meksikos šiaurėje ir Peru pietuose, įskaitant Karibų jūros salas. Nuo 1980 metų Kubos marksistinių įdėjų priedangoje buvo sistematingai ruošiamos Centrinės Amerikos valstybėse, vadinamos, marksistinės grupės, kurios tikrumoje buvo įrankis komunistinė santvarka ten įvesti (pav. 1981 m. pirmų šešių mėnesių bėgyje, iš Kubos į Centrinės Amerikos valstybes buvo įgabenta virš 50,000 tonų karinės medžiagos ir ginklų, kad rusai ten galėtų turėti karines bazes ir sukompromituoti J.A.V., tikėdamiesi, kad J.A.V. piliečiai isteriškai priešinsis siųsti ten karines jėgas, padėti vyriausybėms kovoti prieš marksistinius revoliucionierius). Todėl Castro pastangomis J.A.V. ir buvo organizuojami rasiniai judėjimai tikslu sukelti civilinį karą prie to pritraukiant amerikiečių liberalus ir studentus, kurie užimtų postus vyriausybėje. C. Amerikos valstybėse ginkluoti sukilimai išsiplėtė tiek, kad valstybių sienos nebeturėjo jokios reikšmės, atrodė, kad įvykiai vystėsi Maskvos naudai. Su 1983 metų pabaiga, amerikiečiai pradėjo vykdyti prez. Roozevelto posakį: “Kalbėk švelniai bet už nugaros laikyk stiprią lazda”: — jūroje užblokavo iš Kubos siunčiamą sukilėliams visokeriopą pagalbą, pagrasino lėktuvais pulti sukilėlių bazes ir telkinius, padidino ginklų ir aprūpinimo demokratinėms vyriausybėms, susitarė su Meksika ir Venecuela dėl savitarpės pagalbos C. Amerikoje. Tokiu būdu, 1984 metų pabaigoje, laimingu supuolimu, politinė padėtis Centrinėje Amerikoje stabilizavosi. Todėl ir Kubos valdovai turėjo apsispręsti: prisijungti prie kitų tos srities valstybių ar laukti galutinio bankroto. Kai 1985 m. rugpiūčio m. 5 d. rusų tankai riedėjo Vakarų Europon, Kuba gavusi iš Maskvos įsakymą turimomis priemonėmis pulti amerikiečius, psiaikšino neturinti tam tikslui pakankamai jėgų ir priemonių. Kai rugpiūčio pabaigoje rusų puolimas Europoje ir vandenynuose buvo sulaukytas, amerikiečių kariuomenė iš Guantanamo bazės, padedant aviacijai iš J.A.V. žemyno baigė likviduoti paskutinius mažų dalinių pasipriešinimus Kubos saloje.

Su karo pabaiga Europoje, baigėsi amerikiečiams Maskvos grėsmė iš pietų, tačiau su tuo neišsprendė pietų Amerikos valstybių struktūros problemos. Pokarinis amerikiečių atsinešimas į Centrinės ir Pietų Amerikos valstybes pasiliko toks pats, kaip buvo 1980 metais, nors ten komunizmas ir neegzistavo.

Viduriniai Rytai. Ši sritis galėjo būti karo priežastimi bet kuriuo laiku — žydų-arabų konfliktai, Afganis-

tano okupacija, Irano agonija, Izraelio - Labanono karas ir eilė kitų, buvo kibirkštys parako statinėje. Kaip sovietai taip ir Vakarų valstybės į Vidurinių Rytų ir Afrikos valstybių kilusias problemas žiūrėjo kaip rungtyniavimo vietas — kurion pusėn pakryps laimėjimas. Jei Afrikoje buvo rasinių nesutarimų, tai Viduriniuose Rytuose vyko nenutrūkančios kovos tarp islamo ir sionizmo, prisidedant teritoriniams (PLO valstybės klausimas, Sinajaus pusiasalis ir kt.) ir ekonominiams interesams. Jeruzalėje susiduria įvairių religijų sentimentinės problemos; Persijos įlankos sritis su alyvos ištekliais ir Suezio kanalu, siekta dar Rusijos carų, tebėra dabartinių rusų pirminių ekspansijos tikslu, gi amerikiečiams arabų alyvos ištekliams pasiliko gyvybinės reikšmės. Abi didžiosios galybės, Vidurinių Rytų valstybių rankomis saistė savus interesus, kurie vakaruose siekia Lybiją, rytuose — Arabijos pusiasalio rytinius pakraščius su Azijos ir Afrikos žemynų strateginėmis sritimis. Šioje aplinkoje buvo nuolatos laikomas amerikiečių šeštasis laivynas, gi iš Juodųjų jūrų penktoji sovietų eskadra per Dardanelius siekė Viduržemio jūrą; iš vakarinio Pacifiko, šiaurės rytinės Afrikos ir Indijos vandenyno laivynas turi priėjimus prie Arabijos pusiasalio pakrančių.

Jau pirmomis karo dienomis NATO jėgos varžė rusų laivyno išėjimus iš Juodosios jūros. Arabų valstybėms padedant, susijungė Jemeno valstybės užėmė ten buvusią rusų bazę; kitose Vidurinių Rytų srityse sovietams nepavyko paimti iniciatyvą savo rankosna; Viduržemio jūros srityje vyravo amerikiečių, anglų, prancūzų ir italų jėgos. Indijos vandenynė amerikiečių laivyno grupės (su tiekimu iš Diego Garcia bazės), remiant stipriai aviacijai iš Egipto ir Saudi Arabijos, nors ir su sunkiais nuostoliais įstengė sustabdyti sovietų pastangas užblokuoti Vidurinių Rytų sritį iš rytų pusės. Prie šios rusų nesėkmės prisidėjo pakistaniečių remiamas, afganistaniečių visuotinas sukilimas, sukliudęs sovietams išeiti į Persijos įlankos sritį. Sunkėjant padėčiai Centrinėje Europos fronte, rusai didelę dalį jėgų iš Afganistano perkėlė Europon, gi netrukus Afganistanas pasiskelbė nepriklausomu.

Po 1986 m. Genevos konferencijos nutarimų, Jeruzalės miestas virto taikos simboliu — ten tilpo visos religijos ir tautybės (!?), palestiniečiai turėjo savose žemėse autonomijas, arabų valstybės sutarė taikingai bendradarbiauti.

Afrika. Su Vidurinių Rytų įvykiais rišosi ir pietinės Afrikos sritis, kurioje rusai stengėsi įsitvirtinti ir kontroliuoti supančiuose vandenynėse laivininkystę. Jau 1975 metais jie turėjo savo įtakoje Angolą, Mozambiką, Ugandą, Etijopiją ir Lybiją, padedant Kubos ir Rytų Vokietijos “patarėjams”. Mozambique rusai laikė apie 300 tankų ir apie 30,000 kariuomenės, kur buvo ruošiami sukilėliai ir siunčiami į kitas Afrikos valstybes. Zambija sudariusi sutartį su Mozambiku, jo “patarėjų” pagalba suorganizavo ir paruošė apie 50,000 kariuomenę aprūpinant rusų ginklais ir priemonėmis. Bostwana pirkto rusų tankus su jų tarnyba ir “patarėjais”. Angolos 30,000 armija buvo papildyta 20,000 kubiečių, 3000 rytinių

vokiečių ir keletu šimtų rusų. Minėtų valstybių jėgas papildė bendra rusų aviacija. Tokiame sąstate kiekviena iš minėtų valstybių buvo pajėgi kaimyninių valstybių "sukilusiai liaudžiai padėti išsilaisvinti". Dominavusią šiaurinėje Afrikoje Lybiją rusai vertė prisijungti Nigeriją, Čadą ir Sudaną (Lybija turėjo 3,000 tankų, 400 MiG ir "Mirage" lėktuvų, 25 rusų motorizuotus pėstininkų batalionus, 100 transporto helikopterių). Iš rytinės Sudano pusės Lybijos pagelbai buvo Etijopija, tokiu būdu ir Egiptas būtų buvęs priverstas prisijungti prie Lybijos.

Išvirtinti rusams vakarų ir centrinės Afrikos srityse nepavyko, tolygiai ir kitose prancūzų ar ispanų įtakoje esančiose valstybėse. Prasidėjus karui Afrikos kontinentas neturėjo pirminės reikšmės, išskiriant pietinį žemyno iškyšulį, kuris buvo svarbus amerikiečiams, todėl ir kitos sritys, kaip Etijopija, Somalija ir kaimyninės Jemenas, Omanas galutinai atspalaidavo nuo rusų, kai pietinės Afrikos iškyšulio srityje amerikiečiai nuskandino keletą rusų transporto laivų su juos lydėjusiais karo laivais. Afrikos valstybės atspalaidavę nuo "patarėjų", pradėjo savitai tvarkytis.

Tolimieji Rytai. Sumažėjus anglų, prancūzų, olandų kolonializmui Toluose Rytuose, 1975 m. amerikiečiams pasitraukus iš Saigono, į susidariusias "tuštumas", su "patarėjais" ir ginklais įstojo rusai. Vakariečiams beliko išlaikyti ryšius su japonais ir atrasti bendrą kalbą su kiniečiais; pagrindiniai atramos taškai pasiliko Filipinų salos ir pietinė Korėja. Rusų siekiai pietrytinėje Azijoje buvo tokie patys kaip ir Afrikoje — sukelti vakariečiams neapykantą ir juos iš ten išstumti; jų užmojai siekė Filipinus, pietų Kinijos jūros sritį ir net Indiją, ypač Singapūrą, kur Malakos sąsiauriu ėjo iš Europos į Japoniją prekyba, be to, tas sąsiauris jungė Indijos ir Ramųjį vandenynus. Pietinėje Vietnamo dalyje rusai įsteigė karo laivyno bazę, kuri buvo karo laivyno tarpinis postas tarp Indijos vandenyno ir vakarinio Ramiojo.

Kilus karui, Kinijos pasienyje laikytų 50 divizijų skaičius sumažėjo per pusę; tai pajutęs Pekinas ruošėsi atsiimti Mongoliją, tačiau laukė, kuo pasibaigs karas Europoje; kituose kraštuose reikšėsi tendencijos atspalaiduoti nuo komunistinės įtakos. Amerikiečių septintasis laivynas, padedant japonų jūrų ir oro jėgoms, sutrukdė rusų laivynui išeiti iš Vladivostoko ir Ochotsko jūros sričių bazių platesniems veiksams. Iš Japonų aerodromų aktyviai veikė F-15 "Eagle" naikintuvai ir žemyno raketos, padarydami rusams daug nuostolių. Rusams nepavyko pastumdėti šiaurės korėjiečių į karą, nes, be pažadų, iš rusų jie negavo realios paspirties, be to, kaip ir kiniečiai, jie laukė karo išdavų Europoje, gi pietinėje Korėjoje vyko pilnutinė mobilizacija ir atvyko amerikiečių naikintuvų grupė. Nei amerikiečiai nei rusai karo Azijos srityje nenorėjo, nes lemiamas mūšis turėjo įvykti Europoje, tačiau japonai tikėdamiesi atgauti prarastą žemes, daugiau demonstravo, negu ruošėsi lemiamoms kautynėms. Susidūrimų įvyko pietų Korėjos jūroje. Amerikiečių povandeninis paskandino rusų didelį desanto laivą ir jį lydėjusius du naikintojus. Apie rugpjūčio vi-

durį, pastebėję sumažėjusias rusų jėgas, Mongolijos gyventojai pasiūlė rusams keliauti namo, nes vėliau tokios galimybės nebebus.

Rugpjūčio viduryje, Birminghamo ir Minsko tragedijos ūmai pasklido po visą pasaulį — pasiekė ir Toluosius Rytus; ją sekė kita — apie sovietinės imperijos sugniužimą. Vietnamas po 1,000 metų nuolatinuose konfliktuose su Kinija, sutarė apsisotiti savo ribose, nes kiniečiams daugiau rūpėjo Mongolija. Rugpjūčio m. 19 d. Azijos rytų karinės zonos viršininkas gavo iš Maskvos įsakymą pasitraukti į rytinį Sibirą, paliekant Vladivostoką, Chabarovską ir Nikolajevską, užleidžiant Mongoliją kiniečiams; japonai nelaukdami pasitarukimo, patys iš rusų atsiėmė prieš II Pas. karą turėtas žemes. Ramiojo vandenyno laivyno vadas Maskvos įsakymu atšaukė visus laivus į rytinius Azijos uostus. Kuriam laikui gyvenimas tolimųjų rytų Azijoje aprimo, tačiau Kinija, dingus grėsmei iš šiaurės, dienomis didėjo jėga ir pasitikėjimu.

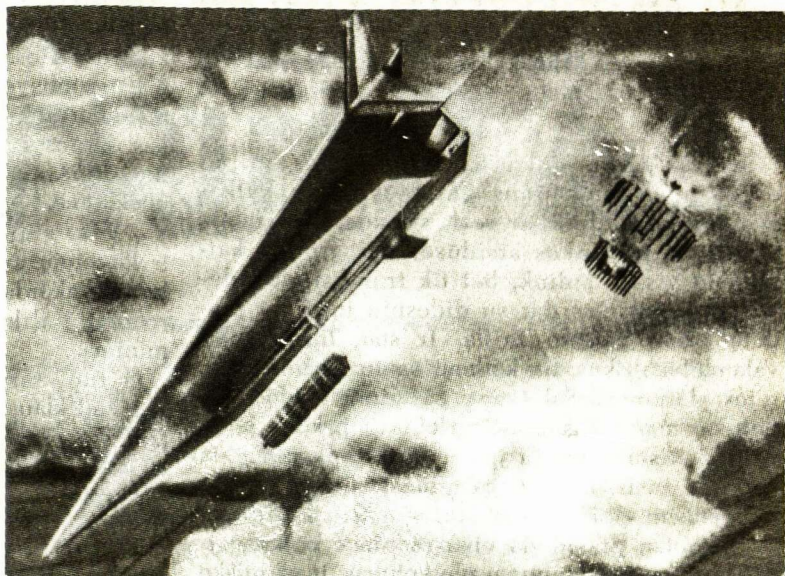
Pabaigos pradžia. Varšuvos pakto planas nepavyko. Centriniam Europos fronte, pradžioje sėkmingas pagrindinis smūgis sutriko — laiku nukreipti rezervus į reikiamas vietas sutrukdė NATO priešpuoliai prieš gilumon ir į rezervų telkimo vietas. Varšuvos blokas pradėjo skilti, susidarė nelaukta situacija — puolimas virto vietinio pobūdžio kautynėmis. Rusų 3-čia armija Olandijoje rezignavo; Norvegijoje alijantai perėmė iniciatyvą savo rankosna; rusams užblokuoti Atlantą nepavyko. Sąjungininkai, rusų įsuteikti reikiamose vietose rezervus (stiprioje oro ginklų apsaugoje), pradėjo priešpuolius. Raudonojoje armijoje atsirado bruzdėjimai ir dezertyravimai (ypatingai fronto gilumoje). Rytų Vokietijoje ir kituose rusų užimtuose kraštuose pasireiškė sabotažai ir partizaninis judėjimas. Birminghamo ir Minsko tragedijos rusams padėti pablogino nes kitos pavergtos tautos sukruto atsikratyti rusų okupacijos. Ir pačiame Kremliuje įvyko perversmas, ukrainiečio Dulgenko organizuotas. Jis pirmiausia sustabdė karo veiksmus, painformuodamas J.A.V. prezidentą ir prašydamas pagalbos naujai Rusijos demokratinei vyriausybei. Dulgenko paskelbė visoms buvusioms sovietų okupuotoms tautoms apsisprendimo laisvę ir ėmėsi iniciatyvos sušaukti Helsinkyje visuotinę konferenciją, kurioje dalyvautų visos suinteresuotos tautos, nustatyti gaires tolimesniam Europos ir Azijos tautų persitvarkymui.

Didelių sunkumų sudarė atspalaidavę masinės sovietų armijos Europoje, nes kariai be ginklų, dalis su ginklais ir organizuoti, daliniai keliavo į savo kraštus, pakeliui plėšdami gyventojus. Vietomis Raudonasis Kryžius organizavo pagelbą maistu, tačiau to buvo per maža. Europos kraštai, išsilaisvinę iš komunizmo "rojaus", pakliuvo į karo griuvėsių maišatį, kuri neilgai tęsėsi, padėtį gelbėjo UNRRA ir NATO specialūs daliniai siuntinėjami į kritiškas vietas tvarkyti namo grįžtančių karių judėjimą, vietomis parūpindami transporto priemones.

Tai buvo tik pradžia ilgai užtrukusio politinio ir geografinio persiorganizavimo Europoje ir Azijoje, kurio metu iškilo tautų tarpe senos istorinės problemos, reikalaujančios daug atydos ir tarpusavio susipratimo, ta-

Amerikiečių "BOSS" (Ballistic Offensive Suppression System) raketa, skirta ardyti aerodromų kilimo takus, kelius, tiltus. Išmesta iš lėktuvo apie 20 mylių prieš taikinį, raketa pati nuskrenda virš taikinio ir išmeta "ryšulius" raketų su sprogmenimis.

čiau troškimas atsikvėpti savame nepriklausomame gyvenime padėjo išspręsti atsiradusius nesklaidumus, nors tam laikui.

Pokarinis pasaulis. Pirmas sąjungininkų rūpestis — neutralizuoti branduolinius ginklus ir jų laidymo pozicijas, po to, milžinišką ginklų arsenalą su mašinomis, lėktuvais ir laivais paversti kasdieniam gyvenimui reikalingomis priemonėmis. Paaiškėjo, kad rusų branduolinių ginklų gamybos ir bandymų centras buvo ne Kazakstane prie Bykonor, bet Turėtam, Baklašo ež. Sirtyje. Ten buvo sukrauta ir branduoliams ginklams medžiaga, kurią norėjo pasiimti kiniečiai, nes branduolinių ginklų nesunaikino kitos valstybės, kaip Prancūzija, Indija, Izraelis ir kt. Pigiai įsigyti rusų ginklų panoro Irakas, Pakistanas, Indija, Afrikos valstybės, Izraelis, Lybija ir kt. Branduolinių ginklų apsiribojimas įgijo prieškarinę reikšmę — atomo teiksmė nepasikeitė, nes ne visos valstybės atsisakė branduolinių ginklų ir taip naujoji žmonijos generacija perėmė iš savo tėvų palikimą — visuotino sunaikinimo baimę, šį kartą žvelgdami į grėsmę iš Azijos rytų, ne idėjiniame, bet rasiniame konflikte. Europoje vėl iškyla vokiečių klausimas, kurie savo industriją ir ūkį siekė išplėsti į Austriją, Vengriją, Ukrainą ir Balkanus su Turkija, bandant sudaryti Vidurio Europos valstybę su "Bundesratu" kuriame dalyvautų ir satelitinių valstybių atstovai, kaip Lenkijos, Baltgudijos, Pabaltijo kraštų ir kt. Pokarinė Lenkija atnaujins prieškarinius teritorinius reikalavimus Ukrainoje, Lietuvoje; slovakai atsiskirs nuo čekų, vengrai ir rumunai varšysis dėl Transilvanijos; Suomijos globon perėjo Karelėja iš Kolos pusiasalis. Pokarinėje Rusijoje sovietinėje santvarkoje niekas nenorėjo pasilikti (gal tik buvusieji kompartijos nariai ir marksistiniai ideologai) nes sovietų ūkis negalėjo išmaitinti savų gyventojų, o pramonė aprūpinti kasdieninio gyvenimo reikmenimis; gyventojai spontaniškai veržėsi

prie privačios nuosavybės, savistoviai tvarkytis, jieškoti galimybių geresniam gyvenimui. Ilgai puoselėtas marksizmas pasirodė buvęs romantiškas ir gyvenimo tikrovei netiko, jo išlaikymas Sovietų Sąjungoje kainavo virš 50 milijonų gyventojų gyvybių (tik apie 30 metų laikotarpyje virš 15 milijonų žemdirbių buvo išvežti ir sunaikinti koncentracijos stovyklose). Skelbta komunistinė lygybė buvo tik koncentracijos stovyklose, kalėjimuose ir kapuose. Gyvenime viešpatavo valdantieji ir partija su politine policija, likusieji buvo beteisiais vergais. Maisto stoka Maskvoje ir kituose didesniuose Rusijos miestuose sudarė sąlygas plėšimams ir žudymams — atgijo 1917 metų revoliucijos šmėkla. Minios naikino valdžios pastatus neišskiriant Kremliaus, Trebliankos ir KGB rūmų, su jos įkūrėjo Dzeržinskio (lenkų kilmės) stovyla, kurią nuvertė tik traktorius pagalba. Buvusioje sovietinėje Rusijoje buvo gražinti istoriniai miestų vardai. Petrapilyje susidarė laikinoji šiaurės Rusijos respublikos vyriausybė su Novgorodu ir jo aplinka, priimdama senuosius Novgorodo įstatymus. Sudaryti ryšiai su Maskvos, Odesos, Smolensko, Gorkio, Kuibiševo (prie Volgos) miestų laikinomis vyriausybėmis, tikslu suderinti Rusijos valstybės atstatymo veiksmus. Krašte tvarkos palaikymui, Olandijoje kapituliuavusi 3-čioji armija, gen. Ryzanovo vadovybėje, buvo apginkluota ir motorizuotomis priemonėmis pasiūsta Maskvon, paremti Dulgenko, nes jis nebuvo pakankamai pajėgus kovoti su 60 metų komunistinio režimo indoktrinuotais rusais. Ukraina pasiskelbė nepriklausoma valstybe, ją parėmė anglai, prancūzai ir amerikiečiai; Stalino išvietinti Krymo totoriai grįžo į savo žemes ir pasiskelbė nepriklausomais; lenkai grąšino "atsiimti" Lvovą ir Vilnių; rumunai pasiglemžė Moldaviją iki Dniestro, su pretenzijomis į Odesą; sekančiais metais dvi ukrainiečių motorizuotas divizijos atsiėmė Kišėnevą su visą Moldavijos teritoriją. Baltgudijos sostinė Minskas negalėjo atsistatyti. Vaka-

MUZIKO SLĒPININGA GALĒ

Iš Arėjo Vitkausko rinkinio "Už Tėvynę (1919-1921 metų rašiniai)" išleisto Kaune

Šviesi saulutė leidžiasi. Oras skaudus, pripildytas žiogų tarškėjimu, kurį nusmelkia kulkosvaidžių tratėjimas ir reti, sunkūs, stovinčios už miško patrankos atsidūsėjimai. Aptyla kai kuomet viskas aplink, bet tik trumpai valandėlei, kad pailsėjus dar su didesniu įnirtimu pradėtų baisų pragaro žaislą. Ir štai, tokiai tylos valandėlei ištikus, tik keliems šautuvams visos linijos platumoje bepleškant, pasigirsta liūdno laidotuvių maršo atgarsis. Sugriebia jį pakilęs lengvas vėjelis ir nuneša jį į apkasus, pasiekia jis kareivio ausis, ir įsmenga giliai sielon, ir užkaiština jausmus, užtvirtina keršto gaisrą krūtinėje, ir tučtuojau prasideda visu platumu kulkosvaidžių barškėjimas, šautuvų pleškėjimas, ir už miško stovinčioji patranka vis dažnyn ir dažnyn pradeda kvėpuoti mirties skriduliais, taikomais į tirštus, susispietusio priešo būrius, ir kiekvienas jų priešą pusėj plyšdamas palieka lietuviško keršto žymes.

O liūdnas maršo atgarsis nenustoja plaukęs ore, nors ir nebegirdi jo besikaunantieji. O žiaurus priešas puola ir puola apkasus savo plačia, įsisiūbavusia banga, kuri jau kelis kart buvo atstumta atgal, palikus besiraitančias agonijos aukas, kurios savo širdį plėšančiu vaitojimu lyg kad nori peršaukti patrankų bildėsi ir kulkosvaidžių tarškėjimą.

Tik, staiga, nutyla akimirksny šaudymas, ir kovotojų ausis pasiekia laidotuvių maršo paskutinis akordas, kuris nutrūkęs, tuoj subyra vakaro ore, palikdamas tik skaudų ir graudų atsiminimą.

O tuo tarpu viskas aplink nutilo, nurimo, lyg kad klausydamos to paskutinio akordo, ir tik jam staiga nutrūkus, išsyk visuose galuose sutarškėjo, supleškėjo, sužė patrankų ir kitų mirties įrankių vėsula; sulingavo, susiūbavo priešų tiršta banga, puolė į durtuvus su džiaugsmo riksmu, kuris greit virto sužeistų vaitojimais, o tarp smilkstančių viršum parako dūmų pasigirdo riksmas: "Mes pergalėjome! Nežūsi, motin Lietuva!" ...

Muzika pridavė ištvermės ir padėjo nulemti dalyką mūsų naudon.

rinė katalikiška Baltgudijos dalis prisijungė prie Lenkijos, rytinė ortodoxų — prie Rusijos, nenorėdami, kad visą Baltgudiją užimtų lenkai ir priverstų juos priimti katalikų tikėjimą. Dono ir Kaukazo kazokai išsiplėti nuo Volgos žiočių Astrachanės iki Sibiro sudarydami vienuolika atskirų valstybių.

Bendroje apimtyje — pokariniame laikotarpyje beveik visi kraštai buvo pasimetę staigiam pasikeitimui lūžyje. Vakarų valstybės, su amerikiečiais imtinai, nesuskubo įsijausti realybėje — jautėsi laimingi išvengę branduolinio karo, tačiau pastebėjo, kad pradedantysis karą turi aiškiai pramatyti politinę situaciją karui pasibaigus, kad karo vedimas ir jam pasiruošimas turi būti karių sritis į kurią politikai neprivalo kištis iki karo pabaigos; karo metu valstybės prezidentas turi būti valstybės galva, ne karinių jėgų aukščiausia vadovybė. Antrojo Pasaulinio karo metu dėl politikų kišimosi į karinę sritį, leidžiant rusams užimti Berlyną, atitraukiant gen. Pattono armiją nuo Pragos, ir ją su Viena užleidžiant rusams, ir pan., taip padarant Stalinui dovaną, kuri labai trumpame laikotarpyje privedė pasaulį prie trečiojo pasaulinio karo. Politikuojant nedaug trūko, kad Centrinė Amerika būtų pakliuvusi komunistinės Rusijos rąkosna, iš kur karo metu būtų įvykdyta invazija J.A.V. žemėn, sukėlusiai visame krašte paniką (taip atsitiko II Pas. karo pradžioje, kai J.A.V. pietryčių pakrantėse pasirodė du vokiečių povandeniniai laivai).

Labai neaiški padėtis susidarė buvusios sovietinės valstybės Azijos plotuose. Kilo klausimai kur sustos kiniečiai atsiimdami turėtas teritorijas; kuria kryptimi

orientuosis pietinės Azijos musulmonų tautos, skirtingų kalbų ir kultūrų; kur link išsilies japonai iš gyventojais perpildytų salų, vyraujantys industrija ir savita kultūra. Didžiuliai Azijos plotai su dviem nepilnom iš trans-Sibiro geležinkelio šakomis sudarys dideles aprūpinimo ir susisiekimo problemas. Iškilis kitų kraštų norai išnaudoti ten esamus Sibiro žemės turus. Pirmieji bus japonai, atsiėmę Sachaliną, kurie atras būdų anuos išteklius pasiekti, tuo būdu išaugdami į galingą "saulės krašto" imperiją. Vakarų valstybių padedami (tikslu turėti savo gaminiams rinką), kiniečiai sustiprėję ekonominiu ir industriniu, didėjant gyventojų skaičiui (1986 m. apskaičiuojama 1.6 bilijono), netilps turimuose plotuose. Indija, Kinija ir Japonija sudarys Tolimųjų Rytų valstybių ekonominę sąjungą, iš kurios vėliau išauga vienos valstybės pirmavimo klausimas.

Kai Kruščiovas UN posėdyje daužydamas batų į stalą šaukė "mes jus palaidosim", tikros jo žodžių prasmės tuo metu niekas nesuprato, tačiau tai buvo Lenino doktrinos aidas: "kol existuos kapitalizmas ir socializmas, mes taikoje negalime gyventi iki socializmo pergalės daina nuskambės virš kapitalistinio pasaulio!" Daina nuskambėjo sukruvinto pasaulio skausmingais tonais su baimingu žvilgsniu ateitin, kurioje telkėsi nauji grasinantys debesys bylodami, kad žmonijai reikia atrasti naujus kelius į tautų gyvenimą, nes istorijos bėgyje nebuvo atvejų, kad karai galutinai išspręstų kilusius neskaldumus, tačiau karui nepasirengusius ištinka bailsios nelaimės ...

□

Redaguoja —
S. Kauneliene
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

Kai Velykų dieną sėsime prie, verbų šakelėm, pavasario žiedais papuoštų, įvairiaspalviais margučiais ir gėrybėmis apkrautų stalų ir linkėsime vieni kitiems džiaugsmingų šv. Velykų, mintimis aplankykite brolius ir seses tėvynėj ir koncentracijos stovyklose, kalėjimuose bei psichiatrinėse ligoninėse. Paprašykime jiems visiems ir kun. Svarinskui, kad prisikėlęs Kristus suteiktų stiprybės ir išvermės ir kad sutrumpintų jų kančių dienas, kad jie sulauktų Lietuvos Prisikėlimo, kad vėl lietuvis galėtų laisvai garbinti Dievą, kad Lietuvos dvasiškiai galėtų laisvai mokyti tikėjimo tiesų, kad visose Marijos šventovėse skambėtų Jos garbei giesmės, kad Velykų rytą per Prisikėlimą nuskambėtų galingai Linksma Diena Mums Nušvito!

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

TAIKOS DVASIA

Kur Tu eini, našlaičių tyła raudos,
Ir saulėn galvas kelia gėlės prasiskleidę,
Vainikais puošia tavo taką darbo liaudis,
Ir iš visų širdžių viena malda teadi:
— Taikos dvasia,
Būk visose
Pasaulio dienose.

Kur tu esi, ten kerštas nesilanko,
Tenai laukuos ne kryžiai, ne lavonai,
Ten Dievo derlių darbo rankos renka,
Ir vieną maldą gieda milijonai:

— Taikos dvasia,
Būk visose
Pasaulio dienose.
Taikos dvasia,
Būk visose
Pasaulio dienose. —
Kas šauks tave audringą naktį, klaikią,
Kaip rytmečio šviesi žara ateiki
Ir neužgesk, kaip žiežirba užgęsta,
Kad visos tautos tavo šventę švęstų,
Kad visos dienos būtų tavo puoštų,
Kad būtum tu visų kelionių uostas.

ANATOLIJUS KAIRYS

MANO SODAS

O gražus mano tėviškės sodas,
O sodrus jame bičių medus!
Mano metai žydėjo kaip uogos,
Rugio grūdas čia buvo saldus.

Ir sesutės darželis prie jo
Pilnutėlis žiedų mėlynų —
Gaivus oras krūtinę kilnojo
Ir marios bangavo javų . . .

Vakarai mano sode gražiausi —
Ant šakų, ant aukštų, obely,
Ant žiedų, ant prinokusio vaisiaus
Išis karštis nakties svaiguly . . .

Kaip gražus mano tėviškės sodas,
Kaip saldus jame bičių medus!
Niekada nepamirš mano siela,
Ten palikusio sodo, nei tėvo namų!

SENOSIOS LIETUVOS VALSTYBĖS RAŠTINĖS RAŠTO KALBA

JONAS ŠVOBA

I. IŽANGINĖ PASTABA

Lietuvos valstybėje iki Vytauto ir Jogailos laikų jokių raštų vidaus valstybės reikalams nebuvo. Dar XIII-XIV šimtmečiuose Lietuvos administracija buvo nepaini. Visi dovanojimai, teismų sprendimai, valdovo pranešimai bei paliepimai buvo atliekami žodžiu ar sutartais papročio ženklais. Raštas buvo reikalingas tik santykiuose su kitais kraštais susižinoti ar susitarti.¹

Vytauto ir Jogailos laikais, XIV amžiaus gale, priimant Lietuvai katalikybę, visose Lietuvos gyvenimo srityse, socialiniame, kultūriniame ir politiniame gyvenime, įvyko didelių pasikeitimų. Tuo laiku įvyko ir ryškūs teisinių aktų pasikeitimai. Atsirado būtinas reikalas teisinius aktus atžymėti raštu. Tai turėjo atsirasti Lietuvos valdovo nuolatinė raštinė.² Čia ir noriu, pasiremdamas turima literatūra, panagrinti, kokia rašto kalba buvo vartojama senosios Lietuvos valstybės raštinėse.

II. LOTYNŲ KALBA RAŠTAS

Yra įsigalėjusi nuomonė, kad senosios Lietuvos valstybės rašto kalba yra buvusi tik gudų ar rutėnų. Bet tai neatatinka tiesai. Pirmą negu sena bažnytinė slavų rašto kalba buvo priimta į senosios Lietuvos valstybės raštines, Lietuvos valdovai susirašinėjo su viduramžių Vakarų Europa to meto tarptautine, diplomatine ir mokslo lotynų kalba. Lotynų kalba ir buvo pirmoji rašto kalba, vartota Lietuvos valdovų nuo pat Lietuvos valstybės kūrimosi. Ir įsivedus į Lietuvos valdovų raštines slavų seną bažnytinę rašto kalbą, lotyniškas raštas dar plačiai buvo tebevartojamas Lietuvoje.³

1. Karaliaus Mindaugo susirašinėjimas

Lietuvos karalius Mindaugas XIII amžiaus viduryje turėjo daug susirašinėti lotynų kalba, besirūpindamas Lietuvos krikštu, karaliaus karūnos gavimu, kuriamos Lietuvos katalikų bažnyčios nepriklausomybe, sūnų vainikavimu Lietuvos karaliais ir t.t. Visa tai galėjo būti atliekama tik ano meto Vakarų Europos tarptautine, diplomatine ir šviesuolių bei mokslo lotynų kalba. O viskas nėjo taip lengvai ir sklandžiai.

Livonijos ordinas ir Rygos arkivyskupas varžėsi dėl įtakos Lietuvoje. Lietuvos karaliui Mindaugui teko atkakliai ginti Lietuvos karalystės ir Lietuvos kuriamos katalikų bažnyčios nepriklausomybę.

Rygos arkivyskupas Albertas Suerbeer siekė Lietuvos vyskupystę pajungti savo jurisdikcijon. Tačiau ir Mindaugo karūnacijos metu patėpimą šventais aliejais atliko ne kaimynas Rygos arkivyskupas, bet Kulmo vysk. Henrikas Heidenreich, o vainiką karaliui Mindaugui uždėti gavo teisę Livonijos ordino magistras Andrius von Stirland iš popiežiaus Inocento IV. Ir pirmąjį Lietuvos katalikų vyskupą Kristijoną iššventyti popiežius pavedė ne Rygos arkivyskupui, bet Kulmo vysk. H. Heidenreichui. Bet šis, matyt, pataikaudamas Rygos arkivyskupui, delsė Kristijono iššventinimą. Vėliau popiežiaus buvo pavesta Lietuvos vyskupą Kristijoną iššventyti Rygos arkivyskupui Albertui Suerbeer. Nors pagaliau, Rygos arkivyskupas A. Suerbeer iššventino Lietuvos vyskupą Kristijoną, bet peržengė aiškius popiežiaus įgaliojimus. Rygos arkivyskupas iš Lietuvos vyskupo Kristijono paėmė priesaiką ne popiežiaus vardu, kaip buvo popiežiaus įgaliotas, bet Rygos arkivyskupo vardu ir pačią Lietuvos dieceziją sau subordinavo. Tik po trečiojo Mindaugo kreipimosi į Romą tepasisėkė įveikti Rygos arkivyskupo užmačias. Lietuvos vyskupija (Dioecesis Lettoviensis) buvo įsakmiai išskirta iš Rygos metropolito teisinės priklausomybės. Popiežiaus vardu priesaiką iš Lietuvos vyskupo priėmė Neuenburgo vyskupas 1254 m. Mindaugas išsirūpino iš popiežiaus ir kad jo sūnūs būtų vainikuojami Lietuvos karaliais 1255 m. Teko Mindaugui ir pasiuntinius siųsti į Romą pas popiežių, besirūpinant Lietuvai karaliaus vainiku ir krikštu. Minimas pasiuntinys vardu Parnus. Visais tais reikalais Mindaugui daug reikėjo susirašinėti lotyniškai, ir Mindaugas turėjo turėti ir kas rašo.⁴

Čia ir nenoroms kyla palyginimai, kaip Lietuvos karalius Mindaugas, krikštydamas Lietuvą, rūpinosi apsaugoti Lietuvos politinę ir bažnytinę nepriklausomybę, ir kaip Jogaila, krikštydamas Lietuvą, gaudamas Lenkijos karaliaus karūną, šliejo prie Lenkijos tiek Lietuvos bažnyčią, tiek pačią Lietuvos valstybę. Ir labai gaila, kad dėl to meto Lietuvos valdovų nesupratimo Mindaugo politikos, buvo sunaikinta jo veikla kuriama Lietuvos karalystė.

Dar tenka paminėti, kad ir Mindaugo užrašymai žemių pirmajam Lietuvos vyskupui buvo daromi lotynų kalba.⁵

Atrodo, kad Mingaugą ir kitus lietuvius ruošė krikštui ir naujo tikėjimo kunigai dominikonai ir pranciškonai.

2. Gedimino laiškai

Iš laikotarpio po Mindaugo ligi Gedimino neturime išlikusių Lietuvos valdovų susirašinėjimų. Tik Gediminas išvystė platų diplomatinį susirašinėjamą lotynų kalba su viduramžių Vakarų Europa. Gediminas visur save titulavo Gediminas, lietuvių ir rutėnų karalius (Gedeminne, letwinorum et multorum ruthenorum rex etc.)⁶

Gedimino laiškų rinkinyje (Gedimino laiškai, Leidykla Mintis, Vilnius, 1966 m.) randame šiuos laiškus: 1254 m. Mindaugo raštas vyskupui Kristijonui,⁷ 1322 m. Gedimino laiškas popiežiui Jonui XXII,⁸ 1323 m. sausio 25 d. Gedimino lai-

kas Liubeko, Zundo, Bremeno, Magdeburgo, Kelno ir kitų miestų piliečiams,⁹ 1323 m. gegužės 26 d. Gedimino laiškas Liubeko, Rostovo, Zundo, Griessvaldo, Stetino ir Gotlando piliečiams,¹⁰ 1323 m. gegužės 26 d. Gedimino laiškas Dominikonų ordino vienuoliams,¹¹ tos pačios datos Gedimino laiškas pranciškonų ordino vienuoliams,¹² 1323 m. spalio 2 d. Gedimino sutartis su Ordinu, su Revelio (Talino) žemės vietininku, vyskupais ir Ryga,¹³ 1324 m. po rugsėjo 22 d. Gedimino laiškas Dorpat, Ezelio vyskupams, Revelio žemės Danų vietininkui ir Rygos miesto tarybai,¹⁴ 1326 m. kovo 2 d. Gedimino pasiuntinio Lesės pranešimas Rygoje,¹⁵ 1338 m. lapkričio 1 d. Gedimino prekybos sutartis su Ordinu.¹⁶ Be to, įeina dar 1323 m. prieš spalio 2 d. Rygos miesto tarybos laiškas

1. 1254 M. MINDAUGO RAŠTAS VYSKUPUI KRISTIJONUI

Mindowe, dei gratia rex Lettowiae, omnibus Christi fidelibus, ad quos praesens scriptum pervenerit, salutem in domino Ihesu.

Universitatem vestram scire volumus, quod nos de maturo consilio nostrorum recepimus venerabilem patrem, dominum Christianum, quem consecrari postulavimus in episcopum regni nostri, mittentes ipsum in corporalem possessionem, assignantes etiam eidem pro dote Rassegene mediatatem, Betegallen mediatatem, Lokowe mediatatem; in cuius rei perhennem memoriam praesentem paginam sigillo nostro fecimus communiri.

Acta sunt haec praesentibus et consentientibus filiis nostris Replen et Gerstuchen, Parbsen, fideli nostro, anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, quarto idus Martii.

Mindaugas, dievo malone Lietuvos karalius, visiems Kristaus tikintiesiems, kuriuos pasieks šis raštas, [siūncia] pasveikinimą viešpatyje Jėzuje.

Mes norime, idant jūs visi žinotumėte, jog mes, [remdamiesi] saviškių giliai apsvarstytu patarimu, priėmėme garbingąjį tėvą poną Kristijoną ir pasiūlėme jį išvesti mūsų karalystės vyskupu, [numatydami] jį pasiūsti patį paimti savo [vyskupijos valdžią], o taip pat paskirdami jam dovanų pusę Raseinių, pusę Betygalos, pusę Laukuvos [žemių]; tam dalykui amžinai atminti šį raštą liepėme sutvirtinti mūsų antspaudu.

Šis aktas sudarytas, dalyvaujant ir pritariant mūsų sūnams Repliui ir Gerstukui, mūsų ištikimam pavaldiniui Parbusiui, tūkstantis du šimtai penkiasdešimt ketvirtaisiais viešpaties metais, kovo 12 dieną*.

Mindaugo laiško lotyniškasis tekstas ir jo vertimas.

(Gedimino Laiškai, leidykla Mintis, Vilnius, 1966 m.)

* Plg. šio laiško vertimą kn.: Lietuvos TSR istorijos šaltiniai (toliau — LIS), t. I, Vilnius, 1955, p. 45.

Gediminui,¹⁷ 1323 m. spalio 16 d. Varmijos vyskupo Eberhardo ir jo kapitulos laiškas tikintiesiems, nukreiptas prieš Gediminą ir lietuvius,¹⁸ 1323 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Jono XXII laiškas Prancūzijos karaliui, pranešantis, kad Gediminas, lietuvių ir rusų karalius nori apsikrikštyti kartu su savo karalyste,⁹ 1323 m. lapkričio 25 d. Prūsijos pranciškono Kustido Mikalojaus laiškas tikintiesiems, smerkiantis Gediminą ir lietuvius,²⁰ 1324 m. birželio 1 d. popiežiaus Jonas XXII rašo laišką Gediminui, Žymiajam ir Kilniajam vyrui Gediminui, lietuvių ir daugelio rusų garsiam karaliui,²¹ 1324 m. birželio 1 d. popiežiaus Jonas XXII rašė laišką Vokiečių ordinui, kuriame pranešama apie Gedimino pasiryžimą krikštytis ir Gedimino nusiskundimus ordino veiksmais prieš Gediminą ir Lietuvą.²² Popiežiaus legatui surašo platų pranešimą apie Gedimino atsisakymą krikštytis.²³

Kaip matome, Gedimino užvestas susirašinėjimas lotyno kalba buvo labai platus. Rašyta Gedimino vardu laišakai ir daryta sutartis, rašyta Gediminui ir prieš jį ir prieš lietuvius. Tik labai gaila, kad to meto aplinkybės neleido Gediminui vainikuotis Lietuvos karaliumi ir priimti Lietuvai katalikybę. Tik to paties šimtmečio gale Jogaila su Vytautu pakrikštijo Lietuvą. Jogaila gavo karaliaus vainiką, tik ne Lietuvos karaliaus, bet Lenkijos...

3. Gediminas tituluojamas karaliumi

Gedimino laišakai yra tikras anų laikų šaltinis. Juose kaip Mindaugas, taip pat ir Gediminas vadinami karaliais. Mindaugo laiške rašoma: "Mindaugas, Dievo malone Lietuvos karalius... (Mindowe, Dei gratia rex Lettowiae...)"²⁴ Gedimino laiške 1322 m. popiežiui Jonui XXII rašoma: "Gediminas, lietuvių ir daugelio rusų ir t.t. kara-

lius". (Gedeminne, letwinorum et multorum ruthenorum rex etc.).²⁵ 1323 m. sausio 26 d. Gedimino laiške Liubeko, Zundo, Bremeno, Magdeburgo, Kelno ir kitų miestų piliečiams Gediminas tituluojamas: "Gediminas Dievo malone Lietuvių ir rusų karalius" (Gedeminne, Dei gratia lethphinorum ruthenorumque rex...)²⁶ Tos pačios datos Gedimino laiške Liubeko, Rostoko, Zundo, Grefsvaldo, Stetino ir Gotlando piliečiams Gediminas tituluojamas, dievo malone lietuvių ir rusų karalius (Gedeminne, dei gratia lethphanorum ruthenorumque rex...)²⁷ Tos pačios datos Gedimino laiške Dominikonų ordinui rašoma: "Gediminas, Dievo malone lietuvių ir rusų karalius, Žemgalijos valdovas ir kunigaikštis" (Gedeminne, dei gratia lethphanorum ruthenorumque rex...)^{27A} Gi tos pat datos Gedimino laiške Pranciškonų ordinui Gediminas tituluojamas: "Gediminas dieviškąja apveizda lietuvių ir rusų karalius, Žemgalijos valdovas ir kunigaikštis: (Gedeminne, divina providentia lethphanorum ruthenorumque rex, princeps Semigaliae et dux).²⁸ Titulo įvairavimas, aišku, priklausė ir nuo laiškų raštininkų. Gediminas turėjo vienuolius demininkonus ir pranciškonus. 1323 m. Rygos miesto Tarybos laiške Gediminui rašoma: "Šviesiam valdovui viešpačiui Gediminui, Dievo malone lietuvių ir rusų karaliui" (Illustri principi domino Gedemynde dei gratia lethwinorum ruthenorumque regi)²⁹ 1323 m. lapkričio 7 d. popiežiaus Jonas XXII laiške iš Prancūzijos apie Gediminą rašo: "Gediminas, kuris save tituluoja lietuvių ir rusų karaliumi..." (Gedeminne, qui se regem Letthoviae et ruthenorum intitula.³⁰ 1324 m. birželio 1 d. Popiežiaus Jonas XXII laiške Gediminui jį taip tituluoja: "Žymiajam ir kilniajam vyrui Gediminui, lietuvių ir daugelio rusų garsiam

3. 1323 M. SAUSIO 25 D. GEDIMINO LAIŠKAS LIUBEKO, ZUNDO, BREMENO, MAGDEBURGO, KELNO IR KITŲ MIESTŲ PILIEČIAMS

Christicolis vniuersis in toto orbe diffusis, viris et mulieribus, precipue cum aliquibus ciuitatibus prerogatiuis, Lubicensi, Sundensi, Broemensi, Maydeborgcensi, Colloniensi, ceteris vero vsque Romam, Gedeminne, dei gratia lethphinorum ruthenorumque rex, princeps et dux Semigallie, honoris et fauoris constantiam cum salute.

Visiems krikščionims, pasklidusiems visame pasaulyje, vyrams ir moterims, o drauge ypač žymiesiems miestams Liubekui, Zundui, Bremenui, Magdeburgui, Kelnui ir kitiems iki pat Romos, Gediminas, dievo malone lietuvių ir rusų karalius, Žemgalijos valdovas ir kunigaikštis, [siunčia] savo nekintamos pagarbos ir palankumo [pareiškimą] ir sveikinimą.

Gedimino laiško lotyniško teksto ištrauka ir vertimas. (Iš to paties leidinio 29 psl.)

karaliui . . .” (Excellenti et magnifico viro Gedimine, lethwinorum et multorum ruthenorum regi . . .).³¹ 1324 popiežiaus legatų pasiuntiniai savo pranešime Gediminą vadina Lietuvos karaliumi: “. . . pas Lietuvos karalių . . . atvykome į jo miestą Vilnių . . .” (. . . ad regem Lethowie . . . venimus ir ciuitatem suam Vilnam. . .).³² 1324 m. Rygos miesto laiške Liubekui Gediminas vadinamas Lietuvos karalium (. . . regis Lethowye. . .).³³ 1326 m. kovo 2 d. Gedimino pasiuntinys Lesė Rygoje savo pranešime Gediminą vadina lietuvių karaliumi (domini mei Gedeminne regis lethwinorum . . .).³⁴

Kaip matome Lietuvos valdovas Gediminas pats vadinosi lietuvių ir daugelio rutėnų karalium. Popiežius Jonas XXII jį titulavo karaliumi iš Dievo malonės, visi kiti jį tituliavo lietuvių ir daugelio rutėnų karaliumi, Lietuvos karaliumi, Lietuvių karaliumi. Atrodo, kad šimtmečiai “draugystės” su Lenkija ir bendrai slaviškoji banga suklastojo mūsų senosios Lietuvos istoriją.

4. Gedimino taryba katalikų Bažnyčios vienuoliai.

Kaip Mindaugo taip ir Gedimino laikais Lietuvos valdovų susirašinėjimui bei sutartims su Vakarų Europos kraštais vartota lotynų kalba. Gedimino laikais jau buvo katalikų bažnyčios Vilniuje ir Naugarduke. Taip pat buvo vienuoliai katalikai pranciškonai ir domininkonai, kurie ir rašydavo Gedimino lotyniškus laiškus. Net karaliaus Gedimino taryboje dalyvavo domininkonai ir pranciškonai vienuoliai.³⁵ Galima atžymėti trijų vienuolių, kurie dalyvaudavo karaliaus Gedimino taryboje, vardus, būtent: domininkonas brolis Mikalojus ir pranciškonai brolis Bertoldas ir Henrikas.³⁶ Karaliaus Gedimino Taryboje buvę apie 20 tarėjų.³⁷ Karaliaus Gedimino laiškus rašė pranciškonai broliai Bertoldas ir Henrikas, Gediminą supo ir daugiau katalikų, minimas jo vertėjas, tėvas Henekinas. Be to, į karaliaus Gedimino tarėjus įėjo jo brolis Vainius, vyresnieji sūnūs, kaip Manivydas, Algirdas ir Kęstutis.³⁹ Jau Gedimino laikais veikė raštinė, kurioje buvo rašomi raštai ir bažnytine slavų kalba. Valstybiniai aktai buvo tvirtinami valdovo antspaudu.⁴⁰ Karaliaus Gedimino Tarybos tarėjų sąstatas nebuvo pastovus. Atrodo, kad karalius Gediminas pats pasikviisdavo tarėjus pagal reikalą. Sakysime, domininkonas brolis Mikalojus dalyvaudavo karaliaus Gedimino taryboje 1324 m., kada buvo atvykę į Vilnių popiežiaus legatų pasiuntiniai, visą laiką. Tuo tarpu pranciškonai broliai, Henrikas ir Bertoltas, visus metus nebuvo pakviesti į karaliaus tarybą. Jie buvo pakviesti į tarybą, tik atvykus popiežiaus

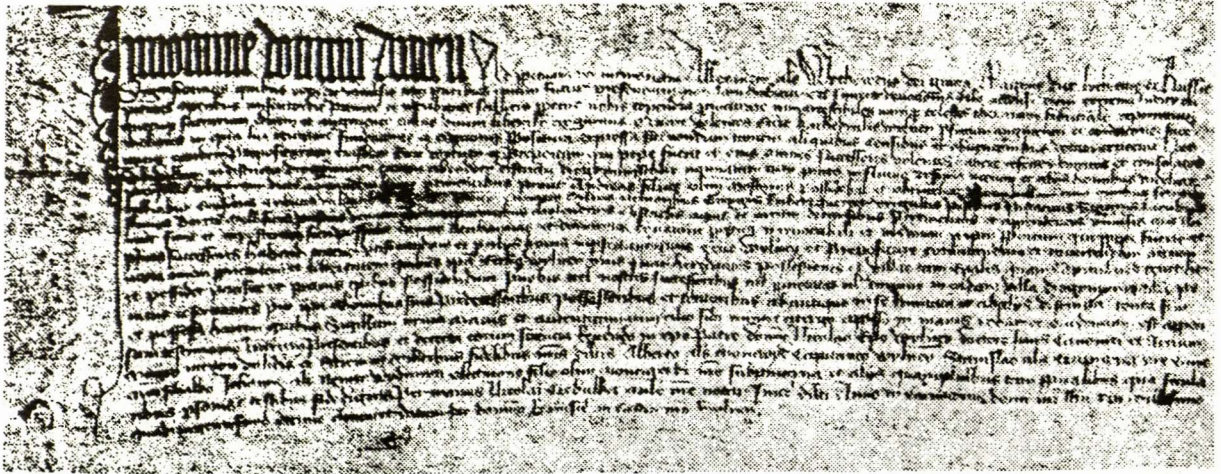
legatų pasiuntiniams, į tą tarybos posėdį, į kurį buvo pakviesti ir popiežiaus legatų pasiuntiniai.⁴¹

5. Algirdo ir Kęstučio derybos dėl krikšto.

Kitų Lietuvos valdovų, kaip kad Mindaugo ir Gedimino susirašinėjimų lotynų kalba, bent užsilikusių raštų, neturime ar nerandame. Algirdo ir Kęstučio laikais vyko sunkūs karai iš visų pusių, bet būta ir derybų dėl krikšto. Aišku, tuo reikalu susižinojimas bei susirašinėjimas galėjo vykti lotynų kalba. Lenkijos karaliui Kazimierui parašius popiežiui, kad Lietuvos valdovas Kęstutis ir jo brolis nori krikštytis, popiežius Klemenisas VI 1349 m. rugsėjo 26 d. parašė laiškus Kazimierui, Kęstučiui ir Gniezno arkivyskupui. Mat, Lenkijos karalius Kazimieras laiške popiežiui neužmiršo paprašyti, kad būsima Lietuvos katalikų provincija būtų priskirta Gniezno arkivyskupijai. Antroji popiežiaus bulė, adresuota Kęstučiui, ragina Kęstutį krikštytis ir priimti karaliaus vainiką.⁴²

1357 m. Lenkijos karalius Kazimieras vėl rašė raštus Algirdui ir Kęstučiui, kviesdamas juos krikštytis. Lietuvos valdovai norėjo gerų santykių su Lenkija, tai ir buvo Kęstučio gautas teigiamas atsakymas. Kazimieras vėl parašė popiežiui ir pasiūlė tarpininkais Vengrijos karalių Liudviką ir imperatorių Karolį IV. Prasadėjo rimtos derybos. Tuo reikalu, 1358 m. liepos mėn., imperatorius Karolis IV Lietuvos valdovams rašo laišką. Tais pačiais metais riteris Plauen, kaip Lietuvos delegatas, atvyko į imperatoriaus dvarą. Jis įtikino, kad lietuvių pasiruošę priimti krikštą per jo tarpininkavimą. Taip pačiais metais į imperatoriaus dvarą Niu-remberge atvyko vienas iš Gediminaičių pareikšti Karoliui IV Lietuvos valdovų sutikimą krikštytis. Lietuvių pasiuntiniai įtikino imperatorių teigiamai, kad šis tuojau pat išsiuntė delegaciją į Lietuvą. Algirdas su Kęstučiu sutiko priimti krikštą tik su sąlyga, kad Lietuvai būtų sugrąžintos visos kryžiuočių užgrobtos Lietuvos žemės. Imperatorius pranešė savo laišku dar 1358 m., kad Kalėdų metu jis sutinka susitikti su Algirdu ir Kęstučiu Breslave. Taip buvo sutarta. 1358 m. Kalėdų metu į Breslavą atvyko imperatorius Karolis IV, bet Lietuvos valdovai Algirdas su Kęstučiu nepasirodė. Lietuvos valdovų krikštui buvo pagrindinė sąlyga, kad kryžiuočių užgrobtos žemės būtų grąžintos Lietuvai, o pats kryžiuočių ordinas būtų iškeltas į stepes krikščionybei ginti.⁴³

Dar 1373 m. lapkričio 10 d. popiežius Grigalius XI rašė Algirdui laišką, kreipdamasis į jį, Kęstutį ir Liubartą, prašydamas juos priimti krikštą. Be to, Algirdo laiškas buvo rašytas ir grai-

Vytauto dovanojimo aktas, rašytas 1410 m. lotyniškai

kiškai, 1371 m. Konstantinopolio⁴⁴ patriarchui. Čia Algirdas save tituluoja caru.⁴⁵

6. Lotynų ir kitų kalbų rašto vartojimas susirašinėjimui su užsieniais.

Jau nuo karaliaus Mindaugo, tai yra nuo XIII amžiaus, Lietuvos valdovai susirašinėja su Vakarų Europos ir kitais katalikiškais kraštais lotynų, to meto tarptautine, diplomatine ir mokslo, bei šviesuolių kalba. Nuo Gedimino laikų Lietuvos valstybės susirašinėjimui su katalikiškais kraštais ir popiežiais naudotasi katalikų vienuolių patarNAVIMais, kurie mokėjo lotyniškai skaityti ir rašyti. Tuo būdu, jau bent nuo XIV amžiaus pradžios tarptautinė ir diplomatinė lotynų rašto kalba tampa Lietuvos valstybės raštinės kalba, palaikyti diplomatinius ryšius su katalikiškais kraštais. Tik kartais santykiams su Livonijos ordinu ir Ryga buvo panaudota vokiečių kalbos raštas, bet ir čia dažniau buvo vartojama lotynų kalba. Su Lenkija, reikalui esant, galėjo būti raštai tik lotynų kalba. Gi su Rytų kraštais buvo naudojamosi senos slavų bažnytinės kalbos raštu, o su totoriais buvo susirašinėjama net totoriškai.

Vytautas Didysis savo raštinėje turėjo raštininkų, mokačių įvairių kalbų, nes buvo rašomi ir gaunami dokumentai įvairiomis kalbomis, o žymių raštų dalis buvo lotyniška. Nuo 1387 m., Lietuvai tapus katalikiška, Lietuvos diplomatiniai ryšiai su Europos Vakarais pagyvėjo, pasikeitimai laiškais, bei delegacijomis ir tarptautinių sutarčių sudarymas žymiai padidėjo. O tai buvo atliekama lotynų kalba.

7. Lotynų kalbos rašto vartojimas ir Valstybės vidaus reikaluose.

Lotynų kalbos raštas tuo metu jau buvo varto-

jamas Lietuvos valstybės raštinėse ne tik bažnytiniuose santykiuose su popiežiumi ir Vakarų Europos kraštais, bet ir Lietuvos valstybės vidaus reikaluose. Bajorų ir katalikų bažnyčios privilegijos buvo surašytos lotyniškai. Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir Lietuvos valstybinio antspaudo tekstai buvo lotyniški.⁴⁶ Iš viso to išplaukia išvada, kad senosios Lietuvos valstybinės raštinės rašto pirmoji kalba yra buvusi lotynų kalba. Simanas Daukantas savo Lietuvos istorijoje, išleistoje Plymouth, Pa., 1897, II kn. pus. 140, paduoda, kad po 1379 metų kryžiuočių ir Lietuvos valdovų sutartims buvo prisegta Kęstučio ir Vytauto lotyniški antspaudai, būtent: "S. Kinstutte dux de Tracken" ir "S. Vitaude". Tai rodo kad ir senosios Lietuvos valdovams lotynų kalbos vartojimas nebuvo svetimas.

Ir įsivedus į Lietuvos valstybės raštines bažnytinę slavų rašto kalbą, lotynų kalbos rašto vartojimas Lietuvos valdžios raštinėse ir vidaus valstybės reikalams nebuvo išstumtas. Lotynų kalbos vartojimas Lietuvos valstybės vidaus reikaluose neišnyko, ypač kada tie raštai lietė ne slaviškus, Lietuvos vaodamus kraštus, o ypačiai lietuvių aukštaičių ir žemaičių, gyvenamas žemes.⁴⁷

Nuo Vytauto ir Jogailos laikų Lietuvos didikų ir žymesnių bajorų sūnūs pradėjo važinėti studijuoti į Vakarų Europos universitetus, kur visi mokslai buvo einami lotynų kalba. Ten lietuviai studentai pastebėjo lietuvių kalbos panašumą su lotynų kalba, o taip ir senųjų romėnų papročių panašumą. Dar XV amžiaus pradžioje susidarė teorija, kad lietuviai yra kilę iš senovės romėnų ir kad lietuvių kalba esanti tik laiko ir aplinkybių įtakoje iškraipyta jų protėvių lotynų kalba. Tą lietuvių iš romėnų kilimo teoriją pirmas raštu suformulavo lenkų XV a. istorikas J. Dlugošas.⁴⁸

Vilniaus miesto antspaudas

Šia lietuvių kilmės iš romėnų teorija tikėjo ne tik Lietuvos šviesuoliai, studijavę Italijos, Vokietijos bei Prancūzijos universitetuose, bet ja tikėjo ir to laiko ir vėliau lenkų ir kitų tautų istorikai, remdamiesi lotynų ir lietuvių kalbos panašumu. Šios teorijos laikėsi ir romėniška kilme didžiavo- si Lietuvos XV-XVI amžiaus humanistai. Tai ir lotynų kalbos vartojimas plito Lietuvoje. Imta reikalauti platesnio lotynų kalbos vartojimo Lietuvos valstybės vidaus reikaluose ir bendrai viešajame gyvenime. Tuo metu reiškėsi Lietuvoje stipri reakcija prieš svetimos slavų kalbos vartojimą valstybės kanceliarijoje ir kitose įstaigose. Tuo metu į lotynų kalbą buvo išverstas Lietuvos statutas. Kad lietuviai pramoktų savo senos protėvių lotynų kalbos, imta reikalauti, kad būtų įkurtos aukštesnės mokyklos su dėstomąja lotynų kalba. 1570 m. Vilniuje buvo įkurta jėzuitų kolegija, kurioje visi mokslai buvo einami lotynų kalba.⁴⁹

Nežiūrint viso to humanistinio sąjudžio, lotynų kalbos pilnas vertojimas Lietuvos valstybinia- me gyvenime neįsigalėjo. Lietuvos valstybinėse raštinėse palengva įsigalėjo sena slavų bažnytinė rašto kalba, kurią mes dažnai vadiname gudų, arba rutėnų kalba. Lietuvos didikai ir bajorai ilgainiui aplenkėjo ir į Lietuvos viešąjį gyvenimą ėmė vis labiau skverbtis lenkų kalba. Tretysis Lietuvos Statutas iš gudų kalbos jau buvo išverstas į lenkų kalbą. Bet vis dėl to ir lotynų kalbos vartojimas Lietuvoje nebuvo išstumtas ir iš viešojo gyvenimo. Dar Vazų laikais lotynų kalba vyravo Lietuvos mokyklose, nors greta lotynų kalbos turėjo teisių ir lenkų kalba. Dar XVII amžiuje randa- ma Lietuvos bajorų seimelių nutarimų, instrukci- jų bei kitų dokumentų surašytų lotyniškai. Nežiū-

rint lenkų kalbos įsigalėjimo, vis dėl to, Lietuvoje pasiliko ligi pat XVIII amžiaus galo, tai yra Lietu- vos ir Lenkijos padalinimo, lotynų kalbos varto- jimo pėdsakai.⁵⁰ □

IŠNAŠOS

1. *Lietuvių Enciklopedija*, XXIV tomas, pus. 526. Toliau žymėsiu: L.E.
2. Konstantinas Jablonskis, *Istorija ir jos šaltiniai*, Vilnius 1979, psl. 222. Toliau žymėsiu: K. Jabl. istor. ir jos šalt.
3. L.E. XVI t., psl. 459.
4. L.E. VIII, PSL. 498.
5. L.E. XVI t., psl. 459. L.E. XVI t., psl. 459.
6. *Gedimino Laiškai*, Leidykla — Mintis, Vilnius, 1966. psl. 23.
7. Ten pat, psl. 21.
8. Ten pat, psl. 23.
9. Ten pat, psl. 29.
10. Ten pat, psl. 37.
11. Ten pat, psl. 47.
12. Ten pat, psl. 51.
13. Ten pat, psl. 65.
14. Ten pat, psl. 165.
15. Ten pat psl. 175.
16. Ten pat psl. 187.
17. Ten pat, psl. 59.
18. Ten pat, psl. 75.

“UNIVERSITAS LINGVARUM LITVANIAE” — pir- moji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gramatika, išleista 1737 m. Vilniuje.

UNIVERSITAS

Lingvarum Litvanix
In Principali Ducatus Ejusdē Dialecto
Grammaticis Legibus

CIRCUMSCRIPTA.

& in obsequium
Zeloforum Neo-Palæmonū

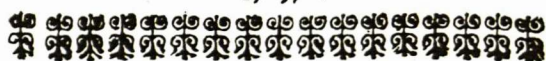
ORDINATA

Permissu Superiorum

Anno

à Descriptione Universi Orbis

1737.

VILNÆ

Typis Collegii Academici Soc: JESU.

19. Ten pat, psl. 85.
20. Ten pat, psl. 87.
21. Ten pat, psl. 91.
22. Ten pat, psl. 113.
23. Ten pat psl. 117.
24. Ten pat, psl. 23.
26. Ten pat, psl. 29.
27. Ten pat, psl. 37.
- 27a. Ten pat, psl. 47.
28. Ten pat, psl. 51.
29. Ten pat, psl. 59.
30. Ten pat, psl. 85.
31. Ten pat, psl. 91.
32. Ten pat, psl. 117.
33. Ten pat, psl. 147.
34. Ten pat, ps. 175.
35. Ten pat, psl. 133.
36. Ten pat, psl. 121.
37. Ten pat, psl. 123.
39. Ten pat, psl. 147.
39. Algirdas Budreckis, *D.L.K. Algirdas*, 1981 m., psl. 26.
40. Ten pat psl. 26.
41. *Gedimino laišakai*, psl. 121.
42. Algirdas Budreckis, *D.L.K. Algirdas*, psl. 156, 157.
43. Ten pat. psl. 15, 9, 160.
44. Ten pat, psl. 161.
45. Ten pat, psl. 171.
46. *L.E. XVI*, psl. 460.
47. Ten pat, psl. 460.
48. Ten pat, psl. 460.
49. Ten pat, psl. 460.
50. Ten pat, psl. 61.

PANAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Lietuvių Enciklopedija*, XXIV, PSL. 526.
2. Konstantinas Jablonskis. *Istorija ir jos šaltiniai*, Vilnius, 1979, psl. 222.
3. *Lietuvių Enciklopedija*, XVI tomas., psl. 459, 460, 461.
4. *Lietuvių Enciklopedija*, XVIII, psl. 498.
5. *Gedimino Laiškai*, Leidykla — Mintis, Vilnius, 1966.
6. Algirdas Budreckis, *DLK Algirdas*, 1981 m.
7. *Lietuvos Istorija*, parašyta Simano Daukanto, II knyga, Plymouth, Pa. 1897 m. psl. 140.
8. *Aidai*, 1982 m. 6 nr.

ŠAULIŠKOJ PASTOGĖJ

JŪRŲ ŠAULIŲ KP. "KLAIPĖDA" METINIS SUSIRINKIMAS

S. Paulauskas

Kovo 20 d. įvyko visuotinis metinis jūrų šaulių kuopos "Klaipėda" susirinkimas. Susirinkimo metu du kuopos šauliai buvo apdovanoti Šaulių Žvaigždės medaliais.

Pirmininkui J. Mikuliui pasiūlius, į prezidiumą buvo išrinkti pirm. J. Žemaitis ir sekretoriumi A. Skopas. P-kas J. Mikulis padarė nuveiktų darbų apžvalgą ir sugestijas ateičiai. Paragino kuopos šaulius aktyviai dalyvauti ALT'os rengiamame lietuvių tautos naikinimo minėjime, birželio mėn. 12 d. 12 val., Šv. Antano parapijos salėje, Cicerroje. Liepos mėn. 23 ir 24 d.d. Jūros dienoje, Union Pier, Mičigane ir spalio 1 d. metiniame kuopos parengime, Šaulių namuose, Čikagoje. Taip pat pranešė apie vasarinės uniformos pakeitimus ir valdybos vienbalsį nutarimą šaulius plk. J. Švedą ir dr. P. Atkočiūną, pakelti į garbės šaulius.

Kasininkas Dekeris perskaitė kruopščiai paruoštą kasos apyskaitą ir kuopos išleistos, anglų ir lietuvių kalbomis knygos, "Lietuva Bolševikų Okupacijoje", apyskaitą. Revizijos komisijos pirm. J. Žemaitis pranešė, kad viskas tvarkoma labai pavyzdinai.

Motery vadovė Regina Latožienė pareiškė

kė norą pasitraukti iš pareigų, bet visiems valdybos nariams ir susirinkimui prašant, sutiko pasilikti sekančiam kadencijai, kaip ir visa valdyba, tik į

kontrolės komisiją darinktas A. Zumaras. Susirinkimas praėjo labai sklandžiai, o jam pasibaigus visi buvo pakviesti prie vaišių ir laisvų diskusijų.

A.A.

PAJAUTAI TALLAT - KELPŠIENEI

mirus, motiną Eugeniją KLUPŠIENĘ, vyrą Tada, dukrą Vitą su šeima, ir brolių Vaidą Klupšą su šeima.

Širdingai užjaučia ir kartu liūdi

Marijonas, Nijolė, Vyte ir Rätelė
ŠNAPŠČIAI

A.A.

STASIUI GRUŠUI

Floridoje mirus, skausmo prislėgtą žmoną, mielą sesę šaulę Emiliją Grušienę nuoširdžiai užjaučiame ir kartu liūdimė.

"Martyno Jankaus"
šauliai Brocktone

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos metiniame narių susirinkime š. m. vasario 27 d. skaitomas Tėvynės Prisiminimas (iš kairės) kuopos pirm. E. Vengianskas, tekstą skaito V. Utara, vėliavos tarnyba — J. Kernagis, E. Holtzas ir J. Utara. Nuotr. P. Malėtos

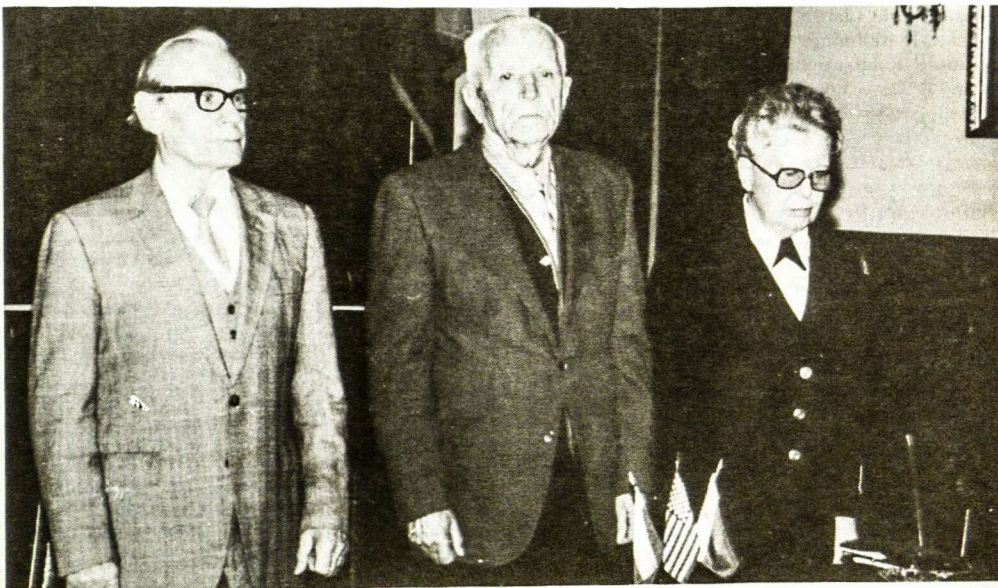
ČIKAGOS

JŪRŲ ŠAULIŲ SUSIRINKIMAS

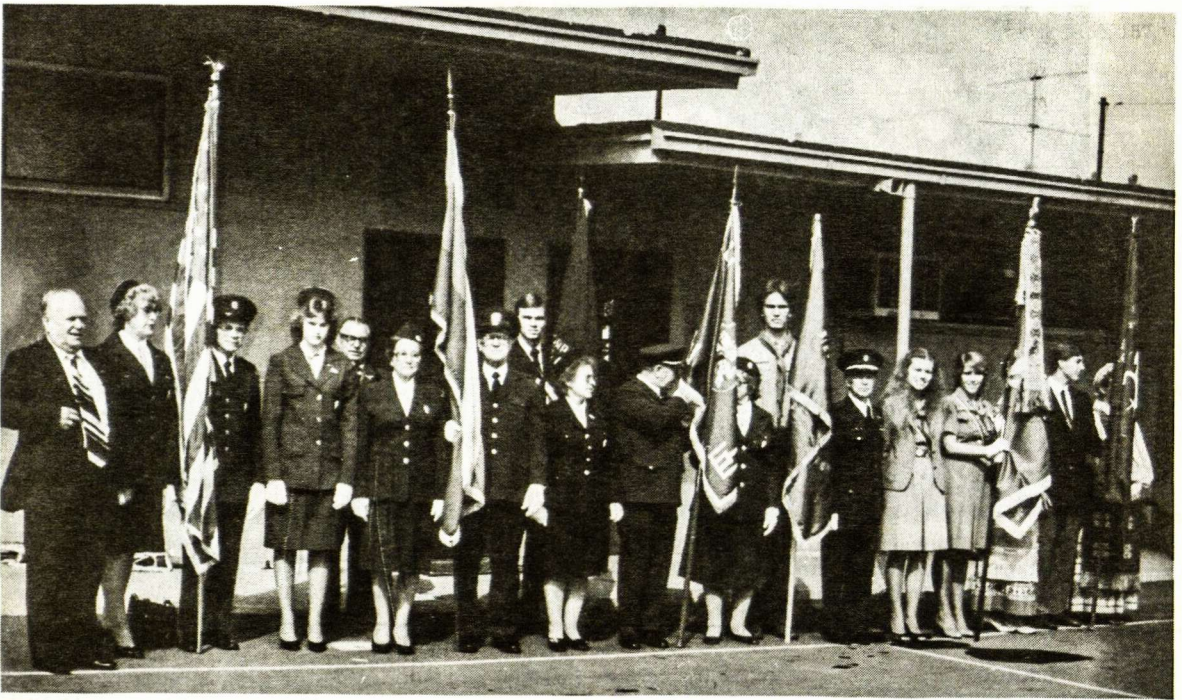
“Gen. Teodoro Daukanto” Jūrų Šaulių kuopos narių metinis — informacinis susirinkimas įvyko š. m. vasario 27 d., sekmadienį, 3 val. popiet, šaulių namuose, Čikagoje. Susirinkimą pravedė kuopos pirmininkas Edmundas Vengianskas. Po

iškilmingo vėliavos įnešimo, pirmininkas pasidžiaugė, kad kuopos organizaciniai reikalai yra tvarkoje. Nariai savo pareigas atlieka noriai, gerai ir drausmingai. Suteikė pluoštą žinių iš praėjusių ir šių metų veiklos, pabrėždamas artimą kuopos bendradarbiavimą su “Vytauto Didžiojo” šaulių rinktine, Cicero “Klai-

pėdos” jūrų šaulių kuopa, su ramovėnais, birutininkėmis ir kitomis organizacijomis Čikagoje. 14 kartų uniformuoti šauliai ir šaulės su vėliava dalyvavo įvairiuose minėjimuose. Šiais metais, sausio mėn. viduryje, kartu su Cicero jūrų šaulių kuopa, buvo surengtas ir tinkamai prarastas Klaipėdos Krašto atvadavimo 60-

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos narių susirinkimo prezidiumo nariai — Kuopos Garbės Teismo pirmininkas K. Juškaitis, “Vytauto Didžiojo” rinktinės pirm. V. Išganaitis ir kuopos moterų vadovė A. Janušauskienė susikaupimo metu kuopos mirusius jūrų šaulius gerbiant. Nuotr. P. Malėtos

Los Angeles "Juozo Daumanto" šaulių kuopos, skautų ir ateitininkų vėliavų palyda Vasario 16-tosios minėjime. Išsirikiavę Šv. Kazimiero parapijos pradžios mokyklos kieme 1983 m. vasario 13 d., sekmadienį, iš k. į d.: buvęs "Juozo Daumanto" š. kp. pirm. įzd. Juozas Ruokis, Moterų vadovė Judita Paškauskienė, J. Narkevičius, Rasa Mikalonytė, Orlovas, Em. Daukantienė, A. Daukantas, skautas, Em. Mikalonienė, J. Paplauskas, M. Banionienė, skautas, K. Karuža ir kiti. Nuotr. L. Kanto

ties metų sukakties paminėjimas, su palmomis, apeigomis prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo ir iškilminga akademija šaulių namuose. Labdaros ir kultūriniais reikalams iš kasos buvo paskirta 540 dol. Taip pat valdyba nutarė paskirti didesnę piniginę auką Lietuvių Dienų Čikagoje reikalams. Praėjusiais metais kuopa dalyvavo Clevelando šaulių kuopos ir Detroito jūrų šaulių kuopos šventėse.

Šiais metais planuojama suruošti 3 parengimus: pavasarinis bus balandžio 16 d. šaulių namuose, kur programą atliks "Dainuojančios Žemaitės" — moterų balsų trio. Vasarą, gamtoje, šaudymo varžybos rugpjūčio mėn. pradžioje prie Antioch, Illinois. Rudeninis kuopos parengimas bus lapkričio 5 d. Šaulių namuose ir Kalėdinis-Gruodžio mėn.

Taipogi kuopa dalyvavo tredecinėje metinėje Čikagos, Detroito ir Cicero jūrų šaulių dalinių "Jūros Dienoje" š.m. liepos mėn. 23-24 d.d. Union Pier, Mich. Kaip ir praėjusiais, taip ir šiais metais bus lankomi lietuviai seneliai Lemonte, Šv. Šeimos namuose, įteikiant jiems dovanas. Tuo ypatingai rūpinasi sesės šaulės. Šių metų Kūčios bus rengiamos gruodžio 18 d. šaulių namuose.

Pirmininkas ypatingą padėką išreiškė "Vytauto Didžiojo" Šaulių Rinktinei, jos vadovybei ir pirmininkui V. Išganaičiui už leidimą praetyje ir dabar naudotis nemokamai šaulių sale. Taipgi padėkojo Jūrų šaulėms moterims už didelę talką, organizuojant parengimus ir už suruošimą skoningų vaišių.

Po to sekė valdybos pareigūnų, Garbės teismo, Kontrolės komisijos ir moterų vadovės pranešimai.

Susirinkimas vyko sklandžiai, diskusijose išsiaiškinta rūpimi organizaciniai reikalai. Susirinkimas uždarytas sugiedant Tautos himną. Išnešus vėliavą, jūrų šaulių kuopos sesės pavaišino dalyvius kava, pyragaičiais ir sumuštiniais.

J. P-kas

JUOZO DAUMANTO ŠAULIŲ KUOPA

Los Angeles "J. Daumanto" šaulių kuopos metinis narių susirinkimas, įvyko 1983 m. vasario 20 d., sekmadienį, Vिला "Trakai" svetainėje. Susirinkimą atidarė "J.D." kuopos pirm. inž. Juozas Ruokis, kuris pasveikino dalyvius. Susirinkimui pirmininkavo garbės š. Kazys Karuža ir sekretoriavo Vytautas Apeikis.

K. Karuža perskaitė darbotvarkę, ku-

rią susirinkimo nariai priėmė su maža pataisa. K. Karuža, pradėdamas susirinkimo eigą, paprašė atsistojimu minutei pagerbti praėjusių ir šių metų mirusius šaulius-šaules: sav. kūrėją šaulį Joną Čekanauską, teisn. Stasį J. Paltų, prof. Joną Kuprionį, Bronę Mackevičienę, sol. Henriką Paškevičių, "J.D." š. kp. įsteigėją Stasę Žadvydienę ir Vincą Barauską.

Praėjusio susirinkimo protokolą skaitė Alf. Giedraitis, kurį susirinkimas priėmė su pastabomis, bet nepatiksli-no...

Toliau sekė naujų narių pristatymas: Juozas Pažėra, Anna Bajoras, Juzė Jakubėnienė, Alfonsas Jakubėnas, Pranas Bražinskas, Marija Sušinskienė, Ona Motieka, Bronius Strikaitis, Emilija Mikalonienė, Rasa Mikalonytė, Gailutė Bričkus, Ana Marcroft, Mindaugas Banionis, Vladas Šimaliūnas, Frederich Daukantas ir Vitalis Lembertas.

Po to sekė šaulių metinės veiklos apžvalga, kurią perskaitė sekret. Vl. Račius: Buvo sušaukti 5 posėdžiai, du susirinkimai, gegužinė Julijos ir Emilio Sinčių sodyboje, Santa Monica, Kūčios šv. Kazimiero parapijos salėje, šauliai ir šaulės dalyvavo uniformuoti Lietuvos kariuomenės minėjime 1982 m. lapkričio 23

d., sekmadienį, šv. Kazimiero parapijos salėje, šaulių kuopa surengė Klaipėdos krašto 60 metų sukakties akademinį minėjimą šv. Kazimiero parapijos didžiojoje salėje, 1983 m. sausio 16 d., sekmadienį ir kuopos šauliai dalyvavo su vėliavomis ir palyda Vasario 16-sios minėjime, vasario 13 d., sekmadienį. Perskaitė gautus LŠST c.v-bos aplinkraščius.

Kuopos išdininkas Jonas Avižienis padarė pranešimą apie š. kp. izdo stovį. Gauta pajamų 1982 m. \$1,819.99, turėta išlaidų \$1,433.54. Liko gryno pelno \$386.45. Likutis iš 1982 m. vasario 15 d. \$3,376.34. Kuopa dabar turi izde grynais pinigais \$3,762.79.

Revizijos komisijos pranešimą padarė pirm. J. Venckus. Perskaitė rev. komisijos aktą, užgirdamas tvarkingumą ir patvirtindamas pajamų — išlaidų vykdymą, kur visas atskaitomybės sąskaitas ir knygas rado vedama tvarkingai ir už tai pagyrė izd. J. Avižienį.

Garbės teismo pranešimo neįvyko, nes buvęs g.t. pirmininkas nusiėmė ir pasitraukė iš kuopos... Tik g.t. narys Al-

fonas Giedraitis priminė, kad pastaraisiais metais skundų ir bylų nebuvo.

Moterų vadovės Juditos Paškauskienės pranešimas: surengta gegužinė vasarą ir Kūčios šv. Kazimiero parapijos apatinėje salėje, gruodžio 19 d., šeštadienį. Vadovė padėjo sesėms šaulėms už talkininkavimą paruošiant vaišes parengimams ir už bendradarbiavimą: V. Tuminienei, Br. Tompauskienei, St. Verbylienei, El. Ramonienei, p. Plunkienei, p. Kančiauskienei ir kitoms.

Po apžvalgos J. Ruokis pareiškė, kad jis pasitraukia iš pirmininko pareigų, nes neturįs laiko dirbti organizacijos darbą, turįs savo daug darbų įmonėje. Atsisakė ir sekretorius Vl. Račius ir moterų vadovė Judita Paškauskienė.

Po to, sekė nauji pirmininko ir valdybos rinkimai. Buvo išrinkta nominacijos komisija: Br. Stančikas, Vl. Gylys ir Mind. Banionis. Kandidatai buvo pristatyti į kuopos pirmininkus: Juozas Pažėra, Juozas Ruokis ir Juozas Dzenkaitis. Pravedus slaptu balsavimu rinkimus, suskaičius balsavimo korteles, paaiškėjo, kad išrinktas pirmininku skautininkas Juozas

Pažėra. Išrinkti į valdybą ir pareigomis pasiskirstė: vicepirmininkas Vladas Simaliūnas, sekretorius — Bronius Strikaitis ir kandidatu Juozas Paplauskas, pasiliko senasis išdininkas J. Avižienis, perrinkta moterų vadovė Judita Paškauskienė. Revizijos komisija liko ta pati: pirm. J. Venckus, Mykolas Barauskas ir pririnktas nariu Kostas Naudžius.

Toliau sekė klausimai ir sumanymai. Buvęs pirm. J. Ruokis pranešė, kad jis kartu su "Spinduliu" dalyvavo Jaunimo suvažiavime Australijoje. Tam tikslui iš kuopos izdo paskyrė \$100 "Spindulio" kelionei į Australiją. Papasakojo savo kelionės nuotykius, pareigas suvažiavime ir įdomius įspūdžius. Toliau informavo susirinkime, kad yra išleistas LŠST c.v-bos Lietuvos žemėlapis, autorius šaulys Algirdas Giedraitis. Kvietė visus šaulius jį įsigyti ir platinti. Žemėlapio kaina yra \$10.

Einant prie susirinkimo pabaigos, buvęs pirm. J. Ruokis padėjo valdybos nariams, moterų vadovai Jud. Paškauskienei, broliams ir sesėms šauliams už gražų dvejų metų nuosirdų bendradarbiavi-

"Martyno Jankaus" kp. Brocktone, MA, šauliai metiniame susirinkime ir Tautos šventės minėjime. Iš kairės: P. Pulminskas, a. a. E. Pulminskienė, svečias P. Tyla, J. Šaulienė, P. Šaulys, St. Gofensienė, R. Bielkevičius, Br. Martyšienė, Ed. Martyšius, J. Freimanas. J. Rentelio nuotr.

P. ir J. Šaulių duetas, akomp. a. a. J. Gaidelis. J. Rentelio nuotr.

mą ir po to, pakvietė visus dalyvius prie užkandžių ir kavutės. Vaišes skaniai paruošė sesės šaulės.

Kazys Šešupė

KLAIPĖDOS KRAŠTO 60-ties METŲ ATVADAVIMO SUKAKTIES MINĖJIMAS

(ŠKB)

“Simo Kudirkos” šaulių kuopa New Yorke, š.m. sausio 23 d. 3 val. p.p., Kultūros Židinio žemutinėje salėje suruošė, drauge su kitomis draugiškomis organizacijomis, ramovėnais, birutietėmis, savanoriais-kūrėjais, Mažosios Lietuvos bičiuliais, Klaipėdos Krašto atvadavimo 60-ties metų sukakties minėjimą. Minėjimas buvo numatytas ir spaudoje skelbtas sausio mėn. 15 d., bet dėl blogo oro, sniego ir pūgos buvo atšauktas ir atidėtas į sausio mėn. 23 d.

Minėjimą atidarė ir įžanginį žodį tarė kp. p-kas Kęstutis Miklas. Pasveikinęs susirinkusius paprašė įnešti vėliavas. Publikai stovint, švelniai grojant “Lietuviais Esame Mes Gimę”, uniformuoti šauliai įnešė vėliavas. Sesė Vida Jankauskienė iškilmingai perskaitė Vyriausio Lie-

tuvos Laisvinimo k-teto 1923 metų Manifestą, skelbiantį krašto gyventojams laikytis rimties, tarnautojams pasilikti savo vietose.

Pagerbti kovose žuvusieji savanoriai, žygio dalyviai. Kuopos kapelionas Tėvas Leonardas Andriekus, OFM, perskaitė prasminga, giliai išmąstyta invokaciją. Iškviesti gyvi atvadavimo žygio dalyviai: dr. Kostas Jurgėla, ats. kpt. Jonas Jankus, dr. Julius Jurgėla ir vėliau įsijungęs į Klaipėdos krašgesį Klaipėdos Krašto gy Petras Jurgėla. Jų krūtinės sesė Vida Jankauskienė papuošė baltais gvazdikais.

Sveikinimo žodį tarė Lietuvos Generalinis konsulas Anicetas Simutis. Jis trumpai papasakojo to laiko didžiųjų valstybių pažiūras į Klaipėdos kraštą bei pavojų netekti Klaipėdos krašto ir uosto. Tas pavojus ir iššaukė gyventojų sukilimą. Sukilėlių drąsiu ir pavojingu žygiu Klaipėdos kraštas, po 700 metų svetimųjų okupacijos, buvo prijungtas prie Lietuvos.

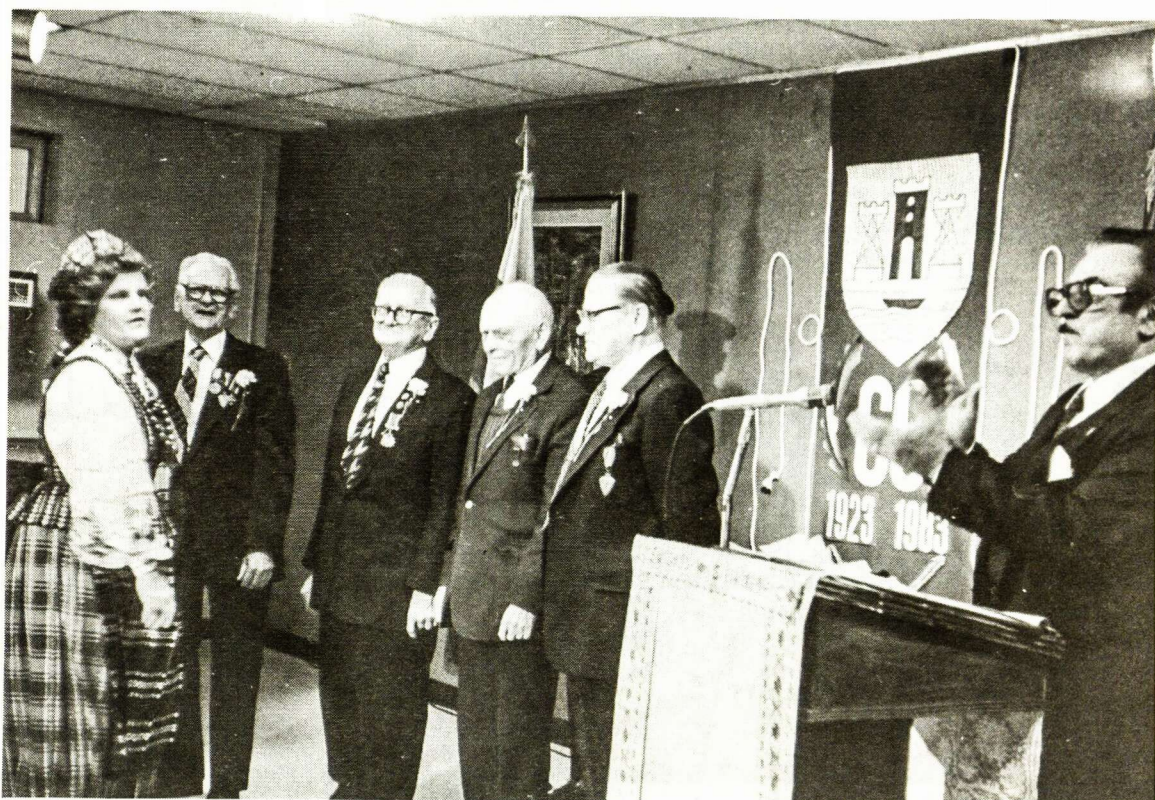
Sekantis kalbėjo LB New Yorke Apygardos p-kas Aleksandras Vakselis. Jis savo sveikinimo žodyje išklė faktą, kad net per 700 metų vokiečių okupacijos didesnė dalis to krašto gyventojų liko

ištikimi savo bočių kalbai ir papročiams, nesuvokietijo. Jis linkėjo klaipėdiečiams ir toliau likti ištikimais lietuviais.

Po sveikinimo kalbos vėliavų taryba, palikusi vėliavas stovuose, pasitraukė.

Pagrindinis šio minėjimo kalbėtojas, Klaipėdos Krašto sukilimo ktyvus dalyvis, dr. Kostas Jurgėla, VLIK-to vicepirmininkas, suglaustai, gyvu žodžiu papasakojo sukilėlių patirtus žygio sunkumus, nedateklus, oro sąlygas. Tačiau visi nedatekliai ir trūkumai nesustabdė sukilėlių, ir prancūzų, gerai automatiniais ginklais ginkluota gynyba, turėjo kapituoti.

Uosto sargyba sausio 16 d. apie vidurdienį pranešė, kad yra atplaukęs į uostą nepažįstamas laivas ir nuleido inkarą. Vėliau buvo nustatyta, kad tai lenkų karinis laivas. Kostas Jurgėla, kaip vilnietis ir amerikietis, pakankamai mokantis lenkiškai ir angliškai, buvo paskirtas į Vyriausią sukilėlių štabą vado Jono Budrio žinion. Jis buvo su maža sargyba pasiūstas sužinoti ko tas laivas uoste atsidarė. Iššauktas laivo kapitonas su Jurgėla nenorėjo kalbėti, bet paaiškinus, kad kraštas esąs sukilėlių rankose, laivas be pasipriešinimo iš uosto išplaukė.

Klaipėdos Krašto atvadavimo minėjimo metu "Simo Kudirkos" kuopoje, New Yorke. Iš k.: Vida Jankauskienė, dr. Julius Jurgėla, kpt. Petras Jurgėla, dr. Kostas Jurgėla, kp. pirm. Kęstutis Miklas. K. Miklo nuotr.

Sausio 17 d. į uostą įplaukė amerikiečių laivas ir Dangės upėj nuleido inkarą. K. Jurgėlai teko būti ryšininku. Į trečią uostą įplaukė trys prancūzų laivai. Jie sustojo šalia amerikiečių laivų. Kiek pastovėję jie susikrovė jiems priklausomą turta: ginklus, kareivius ir kita ir išplaukė. Sukilėliams užleido tuščias, nesvarias kareivines.

Dr. Julius Jurgėla, bene jauniausias Klaipėdos krašto sukilimo dalyvis, vaizdžiai paaiškino brolio dr. Kosto Jurgėlos kai kurias pasakojimo vietas. Nupasakojo kaip buvo paimti prefektūros rūmai, kuriuos prancūzai kulkosvaidžių ugnimi smarkiai gynė. Sukilėliams namą iš visų pusių apsupus, įmetus vidun granatą ir veržiantis į vidų, prancūzai pasidavė ir leidosi nuginkluojami. Papasakojo apie nedateklius, šaltį, sniegą ir šlapdrį ir maisto stoką.

Meninėje dalyje sesė Vida Jankauskienė dviem išėjimais paskaitė iš Ievos Simonaitytės ir kitų klaipėdiečių rašytųjų kelis kūrinus.

Solistas Mečislovas Razgaitis, taip pat dviem išėjimais padainavo 7 daineles, o bisui pridėjo savo kūrinį. Solistui akom-

ponavo Viktoras Ralys. Programa baigta Tautos himnu.

Pirmininkas padėkojo visiems skaitlingai susirinkusiems dalyviams, Liet. Generaliniam konsului A. Simučiui, kapelionui Tėvui L. Andriekui, broliams Jurgėloms, menininkams: sesei Vidai Jankauskienei, solistui Mečisloviui Razgaičiui, akompaniatoriui muz. Vikt. Raliui ir visiems prisidėjusiems prie minėjimo pasisiekimo. Padėka dail. Pauliui Jurkui, kuris prašomas niekad neatsisako kuopai pagalbėti.

Visi dalyviai buvo nemokamai pavaišinti sėsių, Elenos Mickeliūnienės, Aleks. Žukienės, Elenos Velioniškienės ir kitų paruoštomis vaišėmis.

VLADO PŪTVIO MINĖJIMAS

"Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė Čikagoje, kovo 6 d., savuose namuose surengė Vlado Pūtvio minėjimą. Šaulių ir jų svečių prisirinko pilna salė. Visiems atsitojus buvo įneštos organizacijų vėliavos. Sugiedotas Tautos himnas. Invokaciją sukalbėjo ir naujus narius prisaidino rinktinės kapelionas kun. A. Zakarauskas. Naujų narių prisiekė apie 50. La-

bai gerai paruoštą paskaitą skaitė Centro valdybos moterų vadovė Birutė Jasaitienė. Pirmininkas Vl. Išganaitis, padedant Jūrų šaulių kuopos pirmininkui E. Vengiauskiui ir rinktinės moterų vadovei M. Dapkienei veikliesiems šauliams įteikė garbės žymenys.

Po oficialaus minėjimo sekė meninė dalis, kurią atliko muziko J. Mačiulio vadovaujamas rinktinės choras ir tautinių šokių grupė "Vytis", vadovaujama Violetos Smeliauskaitės-Atkinson. Tiek dainomis, tiek ir šokiais publika buvo sužavėta ir atlikėjus apdovanojo gausiais plojimais.

Po programos visi moterų šaulių buvo pavaišinti užkandžiais ir kava su pyragaičiais. Minėjimas praėjo jaukioje, šventiškoje nuotaikoje.

P. Venclova

VI. Pūtvio minėjime Čikagoje organizacijų vėliavos su palydovais. Kun. A. Zakarauskas kalba invocaciją. Žemiau — Birutė Jasaitienė skaito paskaitą.

Nuotraukos P. Malėtos

ANATOLIJUS KAIRYS

DEIMANTĄ RADAU

Kasryt, keliaudamas iš Igls,
Mažytę bažnytelę aplankau.
Joje, po kojom Nukryžiuoto,
Aš brangų deimantą radau.

Jis buvo toks skaistus ir šventas—
Nedrįso rankos jo paliest . . .
Tik akys glamonėjo, glostė
Ir nešėsi gelmėn širdies . . .

Kada prieš veidą Nukryžiuoto
Nužemintai aš galvą palenkiu—
Tą patį deimantą, tą brangų,
Visad po kojom Jo regiu . . .

Mūsų kuopos Garbės Nariui, Lietuvos
Savanoriui-Kūrėjui, pirmam karo invalidui,
Šaulių Žvaigždės kav., ats. kpt.

A. a. JURGIUI KIAUNEI

mirus, sūnų Kęstutį su šeima, brolių Vladą
su šeima, bei kitus šeimos artimuosius čia
Amerikoje ir ten, ok. krašte, giliai užjaučiame.

*L.Š.S.T. "Simo Kudirkos"
šaulių kuopos New Yorke
valdyba ir nariai*

“Stasio Butkaus” šaulių kuopos Detroite išdininkas įteikia kuopos 300 dol. čekį lituanistiniam švietimui paremti. Iš k. į d.: Žiburio Lituanistinės mokyklos Tėvų k-teto p-kė Vida Juškienė, mokyklą vedėja Danutė Doveinienė ir “Stasio Butkaus” šaulių kuopos Detroite išdininkas Matas Baukys. Nuotr. foto kor. Kazimiero Sragausko

“Romo Kalantos” šaulių kuopos St. Petersburgė, FL, valdyba 1983 ir 1984 metams: iš kairės sėdi: prel. Jonas Balkūnas — garbės teismo narys, Aleksandra Kraujelienė — parengimų vad., Emilija Grušienė — kont. kom., Stasė Štuikienė — kont. kom., Stasė Steponkienė — kont. kom. Stovi, iš kairės: Antanas Štuikys — vald. narys, Adolfas Aidukas — sek., Antanas Grabauskas — vėliavų sen., Antanas Gudonis — kuopos pirm., Kostas Steponkus — išd., Pranas Kraujelis — vic. pirm., kun. Jonas Gasiūnas — garbės teismo narys ir kuopos kapelionas

— Pagerintos iš lėktuvų laidomos prieštankinės raketos „Wasp“, į tankų junginius laidomos „spiečiaisi“ po 10, arba daugiau iš didesnio atstumo, kurios kiekviena atskirai pakelyje pačios „susiranda“ taikinius — tankus. Išskirtina „Wasp“ savybė, kad jos „kanda“ tik tankus, aplenkdamas sunkvežimius ir kitokius vežimus. „Wasp“ tinkamos naudoti bet kurio laiku ir bet kokiose oro sąlygose.

— Išbandyti ir pagerinti prieš artilerijos ir minosvaizdžių pozicijų suradimo aparatai AN/TP-37 ir TP - 36 (mažesni); turi vertikalinę anteną, kuri išspinduliuoja tam tikram sektoriuje bangas. Kai iš priešų pusės iššautas sviedinys „perkerta“ radaro bangą, tuo pačiu metu radaro aparatas kompiuterių pagalba nustato sviedinį iššovusio pabūklą rūšį ir jo poziciją. Skleidžiama radaro banga reaguoja tik į tam tikrus ore skrendančius kūnus, priklausomai aparato nustatymui. Tais pačiais aparatais, atatinamai keičiant radaro bangas, galima sekti ir kitus taikinius. Be amerikiečių kariuomenės, TP-36 aparatais bus aprūpinamos ir kai kurios kitos NATO valstybių kariuomenės.

— „Huges“ b-vė pagamino karo laivynui naujo tipo radaro anteną, kuri pilną horizontalų apsisukimą atlieka per 1 sekundę, tuo pačiu metu juda vertikaliai nuo vieno horizonto iki kito — priešingo ir atgal, tokiu būdu gaunamas trijų matavimų vaizdas. Su pagerinta antena pertvarkyti ir ženklų — vaizdų priėmimo — perdavimo aparatai su kompiuterių sistemomis.

— Karinių jėgų organizacijoje rusai turi apie 100,000 vyrų specialiuose, puolamo pobūdžio, cheminių — bakteorologinių ginklų daliniuose (NATO-tik apie 600), aprūpintų specialiomis priemonėmis ir paruoštų puolamiems veiksams. Pastaruoju laiku cheminiai daliniai apmokomi ir gynybos veiksmų tam tikslui pritaikytomis priemonėmis. Rusai šiuo metu turi 14 įmonių gaminančių bakteorologinius ir cheminius ginklus bei priemones.

— Vakarų Vokietija gamina ir parodo įvairioms valstybėms lengvas 1500 tonų fregatas, varomas diezeliniais varikliais, 26,5 mazgų greičio, veikimo tolis apie 5,000 mylių, ginkluotas 100 mm „Creusot-Loire“ pabūklų, dviem 40/70 mm dvivamzdžiais bokšteliuose ir vienu dvivamzdžiu 30 mm pabūklais ir šešiomis raketomis kovai prieš laivus. Prieš povandeninius laivus turi šešis 342 mm torpedų laidymo vamzdžius ir vieną lengvą helikopterį. Sekimui ir ginklų valdymui turi elektroninius įrengimus. Tokių fregatų turi naujai užsakę Columbia ir Malaysia.

— Australai užpiko iš amerikiečių 75 „Hornet“ F-18 taktinius naikintuvus. Pirmus lėktuvus numato gauti pradžioje 1984 metų. Lėktuvų surinkimus ir bandymus atliks patys australai „Avalon“ lėktuvų fabrikuose Australijoje.

— Vickers laivų statykloje, šį pavasarį, anglai nuleido į vandenį tryliką, atomine energija varomą povandeninį laivą „Trafalgar“, 4500 tonų, 272 pėdų ilgio, ginkluotą torpedomis ir raketomis laidomomis iš vandens gelmių. Laivo įgulą sudaro 98 vyrai. Laivas turi garso sumažinimo išorinę dangą — izoliaciją, pagamintą iš tam tikslui pritaikytos specialios medžiagos.

— Beginklis amerikiečių strateginės žvalgybos SR-71 lėktuvas, yra vienintelis, viršijantis visus iki šiol žinomus greičiu ir skridimo aukščiu. Tokių lėktuvų amerikiečiai šiuo metu turi apie 40, kurių negali nei pavyti nei pasiekti joks kitas lėktuvas ar raketa. SR-71 susekė 1979 m. Kuboje išlaipinamas rusų brigadas, Vietnamo karo metu atliko kasdieninius žvalgymus, sekė Irano-Irako kovų veiksmus kiekvieną dieną seka Sovietų Sąjungos ir rusų okupuotų kraštų sienas.

Šiaurinėje Kalifornijoje, Beale aviacijos bazėje, apie 3,5 km, ilgio SR-71 lėktuvų kilimo takas, atydžiai nuvalomas, kad nebūtų akmenėlių, ar kurių nors kitokių kietų daiktų, nes jie gali pramušti kylančio SR-71 lėktuvo ratų padangas; dėl to yra įvykusių nelaimių. SR-71 pa-

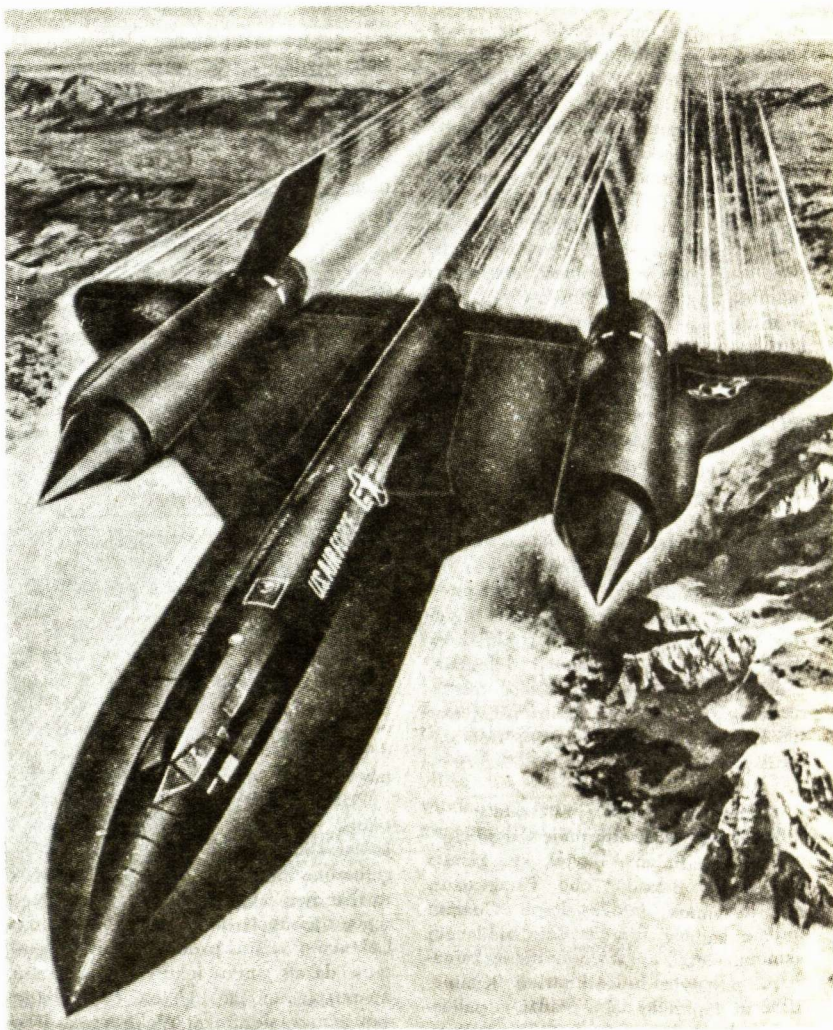
prastai kyla tik su ketvirtadaliu tankų talpos kuro; pakilęs į 10 km aukštį, iš KC-135 tankerio papildoma trūkstantį 40 tonų kuro kiekį. SR-71 lubos — apie 25 km, greitis iki 3300 (km val.), sunaudoja tiek pat kuro kaip „Boeing“ 727 lėktuvas skristamas 880 km/val. greičiu. Per du motorus praleidžia apie 2800 cub. m. per sekundę oro, sunaudojamas jį variklių degimui ir turbininimui išmetamų dujų. Motorams kuras tiekiamas iš visų tankų vienodai, kad išlaikytų visam lėktuvui išbalansuotą svorį, kitaip lėktuvas ore nustotų pusiausvyros. Valdymui, aplinkos sekimui ir navigacijai lėktuve yra įrengta eilė elektroninių aparatų su fotokameromis tinkamomis iš didelio aukščio fotografuoti Žemės paviršių visais paros laikais ir net per debes. Vienos skridimo valandos bėgyje jis gali nufotografuoti apie ketvirtį milijono kv. km žemės ploto ir radaro pagalba iš 25 km aukščio sekti apie vieną milijoną kvadratinį kilometrų plotą.

Lėktuvo paviršius padengtas tamsia spalva; nuo didelio greičio (trinties su oro molekulem) ir saulės kaitros lėktuvo paviršius labai įkaista — nežiūrint gero vėdinimo viduje; nusileidus ant žemės, kabinoje jaučiamas degančios medžiagos kvapas. Dėl didelės lėktuvo vidinės kaitros, naudojama specialus sunkus kuras, tepalas, specialūs elektroniniai įrenginiai, elektros laidai ir kt. kurie gali atlaikyti aukštą temperatūrą. Didesniame aukštyje tamsios spalvos lėktuvas susilieja su juodu dangumi ir iš žemės nėra matomas; be to, lėktuvo specialūs dažai „sugeria“ radaro bangas ir dėl to radaro irgi sunkiai pastebimas; prie to prisideda dar ir išorinė lėktuvo forma.

— Tiesioginei pėstininkų priešlėktuvienei apsaugai, amerikiečiai pagerino nuo peties laidomą „Stinger“ raketą, veikiančią visokiose laiko ir oro sąlygose. „Stinger“ gali būti laidoma pavienių kovotojų arba „Roland“ grupiniais raketų laidytojais, pritaikytais ant šarvuotų-motorizuotų platformų. „Roland“ raketų baterijos susideda iš dešimties vamzdžių — po penkis vienoje pusėje. „Stinger“ raketos gali būti užtaisosos po keturias viename „Roland“ raketos laidymo vamzdyje. Tokiu būdu „Roland“ raketų laidymo baterija gali turėti derinį tolimesnio našumo „Roland“ ir artimesnio — „Stinger“ raketų. Pagerintos „Stinger“ raketos yra bent tris kartus tikslesnės už ankstyvesnės struktūros ir bus tinkamos naudoti drauge su „Caparral“, „Roland“ arba „Rapier“ raketomis, nes atlikti bandymai davė geras išdavas.

— Atsižvelgiant į judrių kautynių statomus reikalavimus, vis daugiau prita-

komi ir gerinami pėstininkų ir motorizuotų dalinių tiesioginės paramos kautynių ir pagalbinės tarnybos helikopteriai (ryški tam tikslui helikopterių pritaikymo pradžia buvo Vietnamo veiksmuose). Patirta, kad kautynių veiksmų pasekmė labai didele dalimi priklauso nuo tiesioginės paramos iš oro (ugnimi, sekimu, ryšiais, tiekimu ir kt.). Rusų masinio puolimo doktrinoje oro apsaugos ir paramos priemonėms skiriama labai svarbi vieta: "Kaip tankų kautynės praeituose moderniuose karuose, taip ateities kautynių lauko srityje tarp dviejų modernių kariuomenių, didelės reikšmės turės helikopterių kautynės." (Vojenny Vestnik, 1979). Pulko skaidinyje priešlėktuvinei apsaugai skiriamos raketos SA-7, SA-9, ZSV-23-4, puolamo tipo helikopteriai "Hindu", raketinė artilerija SP-122, SP-152, BM-21. Šiuo metu rusų ginklavime yra apie 3500 helikopterių ir Varšuvos pakto valstybėse apie 700 jų tarpe ir Lenkijoje. Sovietinis blokas pagamina apie 15 naujų, įvairaus kautynių tipo helikopterių per mėnesį. Sovietinėje ginkluotų jėgų organizacijoje helikopteriai skirstomi sekančiai: žvalgybos ir aprūpinimo M-1 ir M-2 ("Hare" ir "Hoplite") apie 300; tiesioginės pėstininkų paramos — puolimo Mi-24 ("Hind" A, B, C, D) apie 1000; vidutiniai tiekimo Mi-8 ("Hip" C,E) apie 1600; sunkūs tiekimo Mi-6 ("Hook") apie 500; specialios paskirties Mi-4 ("Hound") apie 100. Helikopteris "Hind" laikomas geriausiu puolimo helikopteriu (tiesioginės žemės jėgų paramos, priešlėktuvinės ir prieštankinės apsaugos, turi priemones kovai prieš prieš helikopterus), ginkluotas 57 mm AT-2 "Swatter" prieštankinėm raketom, tinkamom kauti taikinius įtvirtinimuose. "Hind" D ginkluoti 12,7 mm "Gatlingo" tipo kulkosvaidžiais, tikroji ugnis iki 1500 m., gali nešti aštuonis kovotojus pilnoje kautynių aprangoje; didžiausias greitis apie 200 m/val.. Vėliausios konstrukcijos "Hind" D ginkluoti AT-6 "Spiral" prieštankinėmis raketomis, didesnės tolinašos ir greičio. Vidutinio dydžio "Hip" helikopteriai yra sunkiai šarvuoti, ginkluoti 12,7 mm kulkosvaidžiais ir keturiomis "Swatter" raketomis; gali nešti 28 kovotojus, išvysto apie 160 M/val. greitį, turi modernius taikymo ir navigacijos elektroninius įrengimus. "Hook" yra sunkaus transporto helikopteris, galintis kelti apie 22,5 tonos krūvio, greitis apie 200 m/val. "Hound" sunkaus transporto helikopteris turi ginklus kovai prieš povandeninius laivus ir įrengimus radio bei elektroninių priemonių trukdydams.

Amerikiečių SR-71 strateginės žvalgybos lėktuvas

MOKSLAS IR TECHNIKA

Pelenai Žemės atmosferoje

Pernai, kovo mėn. pabaigoje, išsiveržęs El Chichon ugniakalnis Meksikoje, padarė daug nuostolių aplinkoje, žuvo 187 žmonės; negana to, į aukštesnius Žemės atmosferos sluoksnius jis išmetė didelius kiekius dūmų susidedančių daugiausiai iš sieros dvideginio ir dulkių, susimaišusių su pelenais. Visa tai "keliauja" ruožu, tarp pusiaujo ir 30 laipsnių šiaurės pločio, nuo Meksikos link vakarų. Ši debesų danga, pasiekus Afrikos rytinius pakraščius, žymiai suretėja, nes Afrikos dykumų karštas oras kildamas sudaro mases srovių, kurios dulkių debesis dalinai išsklaido. Minėtame Žemės paviršiaus

ruože, yra neįprastai tiršti pelenų debesis. Jie sumažina apie 10% saulės šviesos, dėl to temperatūros vidurkis sumažėja apie 1 laipsnį F. Manoma, kad užtruks apie penketą metų, iki pelenų debesis Žemės atmosferoje galutinai išsisklaidys.

Ankstyesni panašūs reiškiniai yra užregistruoti nuo 1783 metų, Islandijos saloje išsiveržus Laki ugniakalniui; 1815 m. Indonezijoje išsiveržusio ugniakalnio Tambora pelenų debesis pasiekė Kanadą ir J.A.V. ir buvo tokie tiršti, kad išsiliko posakis — "metai be vasaros"; 1912 m. — Meksikos El Chichon ugniakalnis pirmą kartą paskleidė virš Žemės savo pelenų debesis.

Kaimyninėje galaktikoje atrasta "juoda skylė"

Praėjusių metų pabaigoje astronomai

atrado pirmą "juodą skylę" už mūsų žemės Paukščių Tako galaktikos ribų, artimiausioje Didžiųjų Magelano Rūkų galaktikoje, kuri yra apie 180,000 šviesmečių atstu nuo mūsų saulės sistemos. Minėta "juoda skylė" pavadinta LMC-X3 (Large Magellanic Cloud, X-ray source). Jau prieš keletą metų toje srityje buvo pastebėta stipri radio bangų versmė, tačiau jų sklaidimo priežastis nebuvo nustatyta iki pradėjo veikti amerikiečių nauja radio teleskopų observatorija Čilėje, kuri ir atrodė, antrą tos rūšies "juodą skylę", kuri turi savo palydovą — "mėnulį", dideliu greičiu (apie 298 mylias per sekundę) skriejanti orbitoje, "tik" 7 milijonų mylių atstu nuo "juodosios skylės" (nuo Žemės iki saulės yra apie 93 milijonai mylių). Palydovo masė yra šešis kartus tankesnė už mūsų saulės ("juodosios skylės" — apie dvyliką kartų), saulės skersmuo yra apie 865,000 mylių, masės tankumas — 0,55 jei Žemės būtų 1.

Pirmoji "juoda skylė" buvo atrasta prieš 10 metų Paukščių Tako galaktikoje, "Cygnus" žvaigrdynėje, kuri irgi turi palydovą didelę žvaigždę. Astronomai deleidžia, kad juodų skylių yra tolimuose quasaruose ir kitų galaktikų centruose, panašiai kaip ir mūsų žemėje Paukščių Tako galaktikoje (žiūr. 1982 m. "Karys" Nr. 7).

Didžiausia pasaulyje užtvanka

Pietų Amerikos vidurinėje dalyje (25° pietų geografiniame ilgyje), kur Parana upė skiria Braziliją nuo Paragvajaus, prie nežymios vietovės Itapu (Guarani indėnų kalboje Itapu reiškia giedančių akmenų vietą), apie \$19 milijonų kainavusi, pastatyta hidroelektrinė jėgainė, 1982 m. lapkričio mėn. pradžioje paleista į darbą, dalyvaujant Brazilijos ir Paragvajaus prezidentams.

Apie 2100 mylių ilgio Parana upė kerta 640 pėdų aukščio ir centrinėje dalyje 4060 pėdų ilgio gelžbetono siena — užtvanka, talpinanti 15,6 milijonų kubinių jardų betono. 18 turbinų po 300 tonų svorio kiekviena (vienoje iš jų sutalpinimas koncertavo Brazilijos simfoninis orkestras), iš viso pagamina 12,600 megavattų elektros — dvigubai daugiau negu J.A.V. Grand Coulee ir šešis kartus daugiau negu Egipto Asavan hidro-jėgainės. Itapu užtvanka nusitęsia virš 7 mylių; statyba užtruko 8 metus; visos trubinos pradės veikti 1989 m. Nauja jėgainė, kuri yra apie 660 mylių nuo Sao Paulo, bus didelė paspartis Brazilijos pramonei.

Žaibų grėsmė lėktuvams

Komerciniams lėktuvams yra reikalavimas laikytis apie 20 mylių atstu nuo elektrinės audros — perkūnijos, taikos metu kariniams lėktuvams — 10 mylių,

tačiau karo metu audros debesys gali būti priedanga artėti prie taikinio, arba išsigelbėjimas nuo priešo priešlėktuvinių ginklų. Ankstyvesnieji lėktuvai buvo gaminami iš metalo; didelė dalis lėktuvų griaučių yra metalo taip pat ir šiuometiniuose lėktuvuose, tačiau su kiekviena diena vis daugiau metalo struktūrą pakeičia plastika su eibe įvairių elektroninių įrengimų ir aparatų, kurie yra labai jautrūs elektromagnetinėms bangoms, todėl žaibo srovė gali tiek paveikti lėktuvo valdymo, veikimo ir ryšio įrengimus, kad instrumentų naudojimas būtų neįmanomas. Kariniams lėktuvams žaibo įlydis gali susprogdinti bombų elektroninius degiklius, paleisti kompiuteriais valdomų ginklų ugnį, arba ją sukliudyti, pirm laiko, arba nevietaje išmesti bombas, paleisti raketas, užsitęsęs įlydis gali uždegti tankuose kurą. Lėktuvo metalinė struktūra savo dideliu paviršiumi žaibo įlydį iškrauna, arba praleidžia, padaro lėktuvo liemenyje skylę, arba sutirpdo sparų galą, bet nesudaro pavojaus lėktuvo struktūrai, kuri normaliai yra atspari apie 200,000 amperų elektros įlydžiui. Yra atveju, kad atmosferoje susidarę oro srovės nub didelio judėjimo ir be debesų, sukelia žaibus, kurie yra tolygiai pavojingi lėktuvams.

Taikos metu komerciniams ir kariniams lėktuvams audrų galima išvengti jas apeinant, tačiau karo metu tokių galimybių bus labai mažai, todėl yra daromi bandymai kaip lėktuvus su jų įrengimais apsaugoti nuo žaibo sužalojimo. Lėktuvo paviršius padengiamas aliuminijaus dažais, nuo lėktuvo smailagalio, sparnų ir uodegos į liemens struktūrą pravedami laidininkai, elektroniniai įrengimai talpinami izoliacijos gaubtuose, įrengiami ankstyvo audros įspėjimo aparatai, nes lėktuvui skrendant apie 35 mylias per minutę greičiu lakūnas gali nespėti pamatyti skridimo kryptyje esančios audros, ypatingai oro kautynių metu.

Nuo žaibų apsaugos priemonės yra taikomos ir įvairių rūšių raketoms ypatingai žemai skrendančioms (cruise missiles), laivyno "Harpoon" ir kt.

Žemės atmosferos reiškinys

Žemę supanti atmosfera iki 100 km aukščio nuo jūros lygio, nuo sukūrinio oro srovių judėjimo, daugumoje susideda iš įvairių dujų ir dulkių mišinio. Dėl saulės spindulių veikimo, viršutinis šiame aukštyje esančio mišinio sluoksnis darosi retesnis (dėl didelio greičio jonizuojasi) — atsiranda laisvų subatominių dalelių ir oro srovių, arba elektromagnetinių bangų, išmetamos oro dalelės į didesnį aukštį, dalis jų išsklinda į

Visatą. Apie 120 km pasiekę azoto-deguonies dujos sklaidosi į atskirus sluoksnius (nesilaiko mišinyje kaip Žemės paviršiuje) — dujos sluoksniojasi pagal lyginamąjį svorį. Šiame aukštyje yra daug palaidų elektronų kurie sudaro tarytum kiaušų, vadinamąjį ionizacijos sluoksniumi, nuo kurio atsoka nuo Žemės paviršiaus iš siųstų sklindančios radio bangos ir grįžta kitoje Žemės dalyje radio priimtuvuose. Augščiau 120 km telkiasi lengvesnių atomų dalelės (vandenilio, heliaus ir pan.). Į šį aukštį išmestos sunkesnių atomų (kaip chlorino ir pan.) kristalai jungiasi su vandenilio atomais sudarydami chloro rūgščių molekules, kurios kaip sunkesnės dalelės "grįžta" atmosferos žemutiniam sluoksniui ir susimaišę su debesimis krinta žemėn lietumi.

Saulės dėmių įtaka į Žemės temperatūrą

Daleidžiama, kad saulės kaitros vienu tik kieki atitinkamame Žemės atmosferos paviršiaus plote yra pastovus, tačiau amerikietis astronomas, stebėdamas šį reiškinį nuo 1975 metų, atrado, kad atsiradus saulės paviršiuje dėmėms, Žemės atmosferos paviršiuje temperatūra svyruoja 5° Kelvin. Tiksliai nustatyti trukdo reflektuojanti (scatter) temperatūra, dėl to dalis stebėtojų buvo suklaidinti. Saulės dėmės turi magnetinių savybių, kurios veikia į šiluminę radiaciją; kai saulės magnetinis laukas sutampa su dėmių magnetiniu lauku, šilumos radiacija mažėja, padidėjus magnetinei jėgai. 1979 metais buvo pastebėta, kad kai buvo daugiausia saulės dėmių, žemėsnė temperatūra žemėje užtruko keletą mėnesių po dėmių pranykimo.

Visatos "kraštas" medžiagine prasme

Virš metų laiko astronomas Maarten Schmidt su pagalba dviejų jaunų astronomų, Don Schneider ir James Gunn (svetys iš Princetono), pakaitomis stebėjo siaurame dangaus skliauto sklypelyje (apie dviejų pilnų mėnulių dydžio) 200 colių Palomar observatorijos Hale teleskopu (Kalifornijoje), tamsius, vos žiūrimus tolimus Visatos šviesulius, tamsiausioje erdvių vietoje, pasiekdami didžiausius Visatoje tolius, kokių iki tol niekas dar nebuvo pasiekęs. Minėtų trijų astronomų tikslas buvo atrasti quasarus toliau už atrastas galaktikas (terminologija žiūr. 1982 m. "Karys" Nr. 7, pslp. 281, 282). Pagal nusistovėjusias hipotezes Visata neturi ribos, tačiau nūdieniniai mokslininkai daleidžia Visatos ribą esant laike: — šviesa erdvėje sklinda apie 186,000 mylių (tiksliai — 299,792,6 km) per sekundę, juo toliau yra šviesos (arba

radiacijos) versmė, tuo ilgiau užtrunka laiko spinduliui pasiekti stebėjimo įrengimą — teleskopą, todėl žvelgti Visatos tolin, reiskia stebėti šviesos spindulio (arba elektromagnetinių bangų radiacijos) praeitį laiką. Paskutinio šimtmečio bėgyje turimomis moderniškomis priemonėmis astronomai bandė išvelgti galimai toliau Visatos gelmėn, tačiau toliau 12 milijonų šviesmečių (šviesos kelias nueitas per vienus Žemės metus) arba tris ketvirtčius laiko nuo dabartinės Visatos susiformavimo, tariamo "Big Bang" (?), įsikverbti nepavyko.

1982 m. rugsėjo mėn. australas astronomas patvirtino jau anksčiau atrastą quasarą (PKS 3000-330) 12 milijonų šviesmečių atstu nuo Žemės, kuris yra mažai toliau už anksčiau pastebėtą quasarą. Maarten Schmidt teigimu, minėti quasarai išspinduliuoja tiek daug (palyginamai) šviesos, kad juos būtų galima pastebėti esančius daug didesniame atstume, todėl jam ir kyla klausimas, kodėl iki šiol nepastebėta quasarų toliau už paskutiniu laiku atrastus. Minėti quasarai išspinduliuoja energijos daugiau negu 10 trilijonų mūsų saulės arba 100 galaktikų. Jie "iššauna" karštų dujų fontanus milijonų šviesmečių toliuosna, kurie sklinda didesniu už šviesą greičiu, paskleisdami milžiniškus kiekius radio bangų, infraraudonos ir X-radiacijos. Tolimųjų ir artimesniųjų quasarų minėtos apraiškos daugumoje yra panašios, gi iš gautų artimesnių duomenų astrofizikai priėjo išvadą, kad tų mistiškų tolimų milžiniškų kūnų centriniai varikliai yra "juodos skylės", kurios susidarė "sukritus" į vieną vietą bilijonams žvaigždžių, kurių masė galutinai virto į "nedalomumo ribos" (singularity) stovi, kuris jau neturi masės (?), bet turi milžinišką gravitacinę jėgą tūnančių galaktikų ar quasarų centruose ir pastoviai "besimaitinančia" supančiomis žvaigždėmis, dujomis, kosmine "mase", kai visa tai pakliūva į "juodos skylės" veiksmingą trauką (kai orbitos radialinė jėga pasidaro mažesnė už centrinę traukos jėgą). Quasarų atveju, didėjanti "juoda skylė" išeina iš pusiausvyros, to pasėkoje įvyksta didelis energijos atsipalaidavimas iš kurios susidaro nauji quasarai, galaktikos (sunkiai įsivaizduojamas masės ir energijos telkinys).

Maarten Schmidt patvirtino kitų astronomų stebėjimus, pagal kuriuos daleidžiama, kad tolimesnės galaktikos juda tolyn, mūsų Paukščių Tako galaktikos atžvilgiu ir labai galima prielaida, kad medžiaginė Visata turi ribą. Kadangi quasarai gali susidaryti dėl įvairių kosminių priežasčių, yra daleidimų, kad Dopplerio principu nustatyti quasarų nuotoliai (Žemės atžvilgiu) gali būti per dideli, nes

spekto nukrypimų dydžiai (red-shift) gali priklausyti pav. nuo stiprios gravitacinės jėgos, arba dar nuo nežinomų kosminių fizinių reiškių, quasarų, galaktikų ir kt. Visa tai tarpgalaktinėse erdvėse radiacijai gali turėti žymios įtakos ir spektro nukrypimai kurie gali būti skirtingi M. Schmidt daleidimą paremia ir kitų astronomų tolimų quasarų stebėjimai radio teleskopais, kurie neišeina už 12 milijonų šviesmečių ribos. Šia proga tenka paryškinti quasarus, kurie išsiskiria iš kitų Visatos kūnų savo nepaprasta "veikla" — aktyvumu, ar tai kaip atskiras kosminės masės telkinys, ar galaktikų sudėtyje. Vienas iš tokių atrastas 1975 m. (AO-0235-164),

Dirbtinė ranka, veikianti kompiuterio pagalba šiuo metu kainuoja 10,000 dol.

skleidžia šviesos 10,000 kartų daugiau negu mūsų Paukščių Tako galaktika, tačiau savo apimtimi mažesnis už mūsų saulės sistemą, reiskia mažoje apimtyje telpa nepaprastai dideli kiekiai masės, dėl to yra labai stiprios gravitacinės jėgos, labai dideli molekulių ir jų junginių sroviniai judėjimai sukeltantys grupinius ir visos sistemos energijos atpalaidavimus pavidale sprogimų, arba sistemoje atsiradus persvarai gravitacinės jėgos susidaro "Juodos skylės". Visais atvejais masės telkinio persiformavimai, įvairiose formose atpalaiduoja atitinkamai didelius kiekius energijos kuri šviesos greičiu sklinda Visaton. Tokie įvykiai — sprogimai būna reti, todėl astronomams atradimas quasarų yra sunkus ir retas.

Paaikškinimas. Bangos dažnumo kitimas atžvilgiu judančio objekto (kuris skleidžia bangavimą) ir stebėtojo, vadinama Dopplerio efektu, spektre vadinamas "red-shift". Literatūra: G. Bath, The State of the Universe. "Discover" 1982, December.

Elektronų poliarizacija

Jau senokai atrasta, kad atomų elektronai skriedami orbitoje apie branduolį, taip pat sukasi apie savo ašį ir turi vadinamą polius, kurie yra įvairiose kryptyse, orbitos plokštumos atžvilgiu. Jieškant naujų energijos šaltinių yra atrasta, kad tam tikrose sąlygose galima suliedinti deuterijaus ir tricijaus atomus (vandenilio izotopai), iš kurių susidaro naujas heliumo atomas. Tuo atveju atpalaiduojamas vienas neutronas su 17.6 Mev (milijonu elektron-voltų). Eiga yra sekanči: deuterijus turi vieną elektroną, vieną protoną ir vieną neutroną; tricijus — vieną elektroną, vieną protoną ir du neutronus. Prie labai aukštos temperatūros ir slėgimo vandenilio izotapai "susilieja" į naują naują atomą-heliumą, dviem elektronais su dviem protonais ir dviem neutronais, suliedinimo metu atpalaiduojant vieną neutroną, kuris "išsineša" 17.6 Mev. energijos. Yra atrasta, kad minėtų atomų suliejimas vyksta 50% lengviau (atomų "suliedinimui" reikia mažiau energijos), jei atomų elektronai poliarizuojami — skirtingos elektronų polių kryptys suvienodinamos laserio pagalba poliarizuojant rubidejaus branduolį, kuris pakeičia deuteriaus poliarizaciją. Laboratoriniai skaičiavimai duoda gerų vilčių tuo metodu išgauti energiją iš vandenynų; belieka laboratorinius bandymus pritaikyti praktiškam panaudojimui.

ARĖJAS VITKAUSKAS

TRYS BROLIAI

S e n i a u

Vienas brolis — kunigėlis:

Prie raratų.

Antras — šaunus žalnierėlis:

Prie armatų.

Trečias, kairų žingsnį kėlęs —

Jis už grotų.

Po 1940 metų

Pirmas brolis be sutanos,

Ateizmo lauke ganos.

Antras — tiesiai į dekanus:

Dėsto Karlo Markso planus.

Trečias — (ak, gi, koks, begėdi!)

Nepakankamai kairus — vis sėdi . . .

Klevelando ramovėnų naujoji valdyba. Iš k. sėdi: K. Gaižutis - pirm., Pr. Mainelis — izd. Stovi: J. Citulis — narys informacijai, J. Naujokaitis — vicepirm. ir J. Stankus — sekretorius

“NUSIGINKLAVIMAS”

B.B.

Po ilgų nusiginklavimo debatų, UN (Jungt. Tautų org.) užkandinėje atsigavindami, pripuolamai susitiko amerikiečių atstovybės narys mr. Downey ir rusų — draugas Kizinsky, kuris tuojau pat pradėjo reikšti nepasitenkinimą dėl amerikiečių nesukalbamumo derybose . . .

— Bet, mr. Kizinsky, šaltoku tonu pareiškė mr. Downey, jeigu mes, išsijungę iš NATO organizacijos, atitrauktumėme iš Europos savo ginkluotas jėgas ir pasikliautumėme sovietų gera valia, tikėdami, kad jūs su visais būsite taikoje ir laikysitės savo valstybės ribose . . .

— Tai didžiausia nesąmonė, mr. Downey, — susijaudinęs Kizinsky nutraukė ministerį Downey, — kaip mes galėtumėm patikrinti, ar jūs iš Europos atitrauktė visą savo kariuomenę ir ginklus; iš kur mes galime žinoti kiek NATO valstybės laiko kariuomenės mūsų pasienyje. Ką jūs pasakytumėte, jei sovietų vyriausybė įgaliotų mane jums pareikšti, kad mes atsisakome nuo Varšuvos pakto ir paliekame sovietų sąjungininkus jų pačių likimui?

— Pareiškimais mažai ką galima nuveikti, mr. Kizinsky; jūs manote, kad mes norime nors trumpam pažeisti Varšuvos pakto struktūrą? Mūsų gynybos strategija yra pagrįsta pagal Varšuvos pakto karinę sistemą. Gal būt jums būtų priim-

tina, jei mes visas turimas tarpkontinentines raketas perdirbtume į žemės ūkio mašinas, tuo padidindami kviečių produkciją ir dėl to iš jūs nereikalaudami jokio nuostolių padengimo.

— Mr. Downey, aš bandau valdyti savo temperamentą; jūs manote, kad sovietai, susikišę rankas kelnų kišenėse, stovės ir žiūrės kaip jūs iš raketų gaminsit plūgams noragus! Geriau atidėkime šia tema mūsų pasikalbėjimą.

— Kodėl jūs taip manot, mr. Kizinsky?

— Todėl, kad jūsų plūgai padarytų mums daugiau žalos negu raketos. Jūs gerai žinote, kad mes savo SS-20 raketų negalime paversti plūgais.

— O, palikim noragų klausimą nuošaliai. O ką jūs pasakytumėte, jei mes nutrauktumėm mūsų B-1 bombonešių gamybos programą; ar tas jums būtų priimtina?

— Žinoma ne, drėbnelėjo Kizinsky, mes jau išleidome virš 200 milijonų rublių apsaugai prieš jūsų B.—1 bombonešį. Mr. Downey, geriau sugalvokite ką nors praktiškesnio, kas būtų visiems priimtina, — užsidedęs popirosą murmtelėjo Kizinsky. — Kaip jūs pažiūrėtumėte į tai, jei mes į tolimą Sibirą perkeltumėme visus Europoje laikomus strateginius “Backfire”, bombonešius?

— Bet juk jūs savo “Backfire” bombonešių bazes Europoje jau senai turit.

— Tik todėl mr. Downey, kad jūs vis vien nebūtumėt sutikę su mūsų planu

įrengti strateginių bombonešių bazes Europoje, ir kai mes pabandėme, jūs į tai nereagavote, atrodė, kad ta įdėja buvo ir jums priimtina, mes planą įvykdėme šimtaprocentiniai.

— Mister Kizinsky, Vašingtono nuomone, tai buvo apgaulingas triukas; be to, mes nemanėme, kad tie jūsų bombonešiai buvo skirti mūsų grėsmei, — neramiai pareiškė mr. Downey. — Tarp kit ko, mr. Kizinsky, ar jūs pranešėte Kremlui, kad mes galime atsakyti nuo MX satelktų ugniaviečių išdėstymo plano.

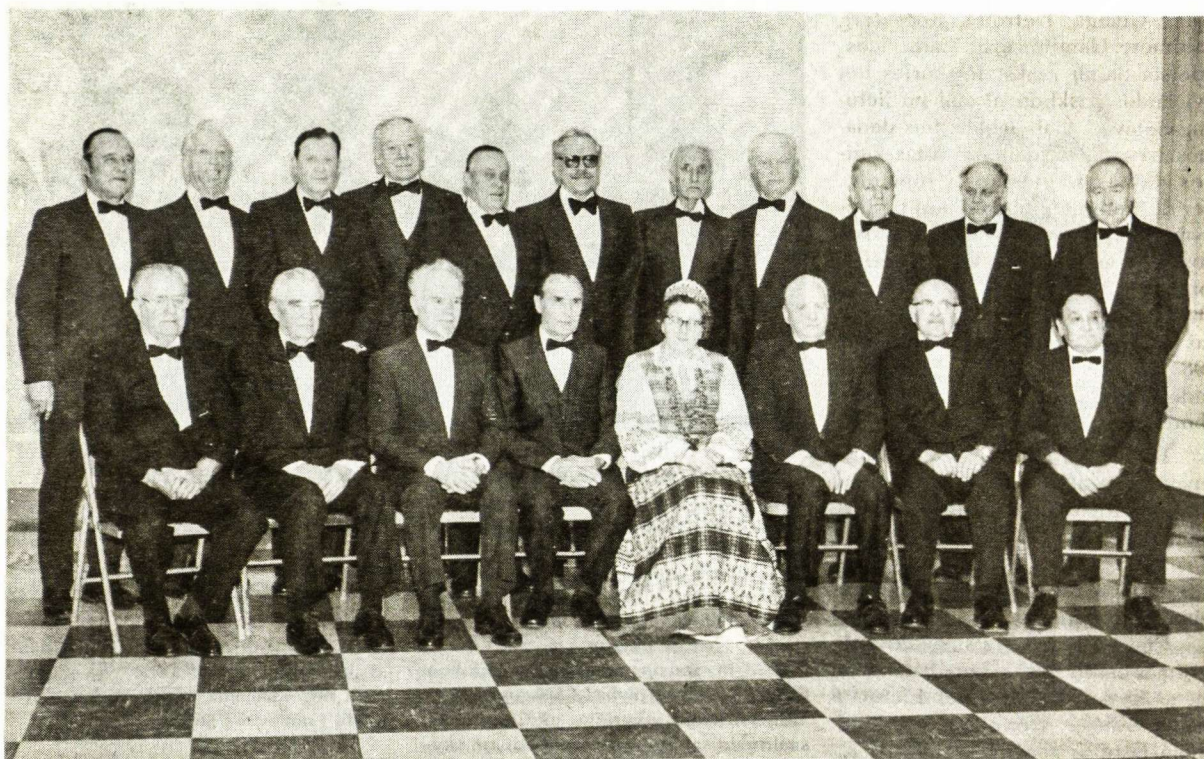
— Taip, mr. Downey, man buvo pasakyta, kad tuo atveju mūsų vyriausybė atsikaktu iš jūs pirkti kviečius.

— Bet juk Kremlius pasijuto nejaukiai išgirdęs apie tokio MX plano vykdymo galimybę.

— Tol, kol jūs atsisakėt MX planą vykdyti — prakošė baksnodamas peleninėn pusiau nurukytą popirosą, ir kiek patylėjęs draugas Kizinsky prabilo: — Aš turiu jums neabejotinai priimtina pasiūlymą — visus sovietų žinijus turimus atominius povandeninius laivus mes surinksime į uostus, juos užkonservuosime ir laikysime tarytum sandėliuose, visai nereikalaudami, kad ir jūs tą patį padarytumėte . . .

— Mr. Kizinsky, jei jums rūpi nusiginklavimo problemos, suraskit konkrečių ir realių pasiūlymų. Good day, mr. Kizinsky.

Jumoreska, pagal A. Buchenwald

Klevelando Ramovėnų Choras. Sėdi iš kairės: A. Kavaliūnas, J. Skavičius, V. Bačelis, Pr. Petraitis, vadovė G. Karsokienė, St. Butrimas, A. Karsokas, St. Pabrinkis. Stovi: A. Liutkus, J. Citulis, M. Aukštuolis, H. Johansonas, J. Raškauskas, W. Nykštėnas, A. Steponavičius, K. Gažutis, J. Naujokaitis, P. Zigmantas ir H. Belzinskas. Nuotraukoje trūksta: G. Aro, V. Miškinio ir V. Petkaus

KLEVELANDO RAMOVĖNŲ CHORO VEIKLOS DEŠIMTMETIS

Kaip per sapnus, skrendame savo mintimis atgal į nepriklausomos Lietuvos gyvenimo metus. Būdami gimnazistais, kaip ir kiekvienas jaunuolis, buvome užsidegę napaprastu patriotizmu, meile savam kraštui, o ypačingai su pagarba žiūrėdavom į savosios kariuomenės karius. Kurie buvome užaugę ir gyvenome Šančiuose, kiekvieną sekmadienį būriais eidavome stebėti žygiuojančius karių pulkus į karių bažnytelę. Su didžiausiu malonumu ypatingai lydėdavom ryšių bataliono kuopą, kuri visomet eidavo rikiuotėje su karine daina, kuri mums sukeldavo nepaprastą pasididžiavimą savąją kariuomenę, jos jaunais sveikais spindinčiais veidais, drąsiais kariais. Tuo laiku ryšių bataliono chorui vadovavo M. Liuberskis, kuris rusams, o vėliau vokiečiams okupavus kraštą, tęsė karinių

dainų dainavimo tradiciją su geležinkeliečių vyrų choru "Perkūnu". Vėliau, susikūrus Savisaugos Daliniams, šalia senų karinių dainų, buvo dainuojamos ir pačių karių sukurtos, tam laikotarpiui pritaikytos naujos karių dainos. Gaila, kad šią dieną jos visos turės išnykti praeityje, nes nebuvo progos nė vienam jas užrašyti ir palikti kartoms, giliam istoriniam prisiminimui.

Tremtis išblaškė visus po platųjį pasaulį, tačiau brangi karių dainos puoselėjimo tradicija, nemirė. Šią dieną ją tęsia, vienintėlis pasaulyje, sukurtas Ramovėnų karių vyrų choras. 1973 metais, Klevelande, artėjant 55-ųjų metų Lietuvos kariuomenės įkūrimo sukakčiai, ramovės skyriaus pirmininkas A. Jonaitis, kad iškilmingiau atšventus tą sukaktį, iškėlė mintį, sudaryti iš buv. karių ir jiems pritarančių vyrų chorą. Choro organizavimui pakvietė, buvusį ryšių ba-

taliono karį, muz. J. Kazėną. Chorui padėti ir akomponuoti pakviesta akompaniatorė G. Karsokienė. Rugsėjo 12 d. pirmojon repeticijon susirinko 22 choristai ir 3 akordionistai. Po dviejų mėnesių kruopštaus darbo, lapkričio mėn. 20 d. choras išėjo į sceną savo pirmajam pasirodymui. Kaip buvo malonu ir džiugu vėl išgirsti galingai skambančias senas karių dainas. Visi susirinkusieji labai nuoširdžiai sutiko šį naująjį dainos vienetą. Nesigailėjo sveikinimų ir linkėjimų, kad šis choras būtinai tęstų savo veiklą ir toliau. Ramovės skyriui pažadėjus nuolatinę globą, choras, nors ir sunkiose sąlygose, tęsia savo darbą iki šios dienos, š. m. balandžio mėn. 30 d. švęsdamas 10-ies metų sukaktį.

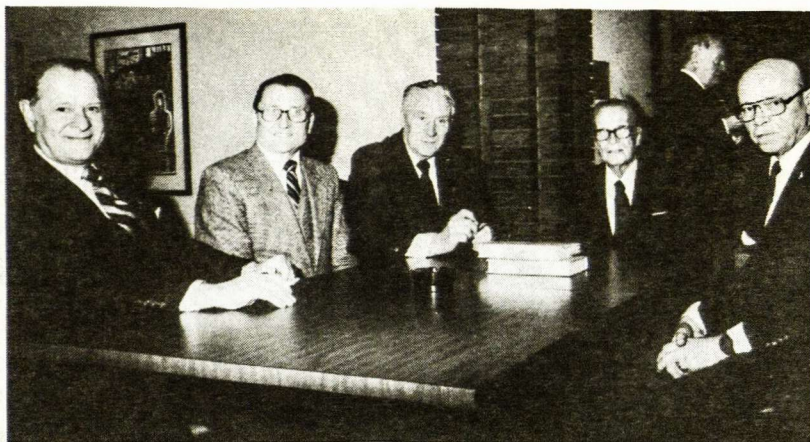
Per dešimtį metų, kiek sąlygos leido, choras dalyvavo eilėje tautinių švenčių minėjimų, giedojo abiejose lietuvių bažnyčiose, koncertais ap-

lankė Cikagą, Detroitą, Ročesterį, Baltimorę, Hamiltoną, St. Catherines. Išleista dainų plokštelė, kurios net dvi laidos pasklido plačiai po lietuvių vietoves. Šiais metais bus dedamos pastangos, įdainuoti kitas karines dainas ir giesmes į juostelę. Per dešimtį metų turėta 79-ni pasirodymai. Repertuare turima 64-ios dainos ir 27-ios giesmės. Vien repeticijoms yra praleista virš 1200 valandų. Daugiau kaip septyneris metus chorui vadovavo muz. J. Kazėnas, o nuo 1981 m. sausio 18 d. iki šios dienos vadovauja G. Karsokienė. Šiuo metu chore dalyvauja 22 asmenys.

Ramovėnų vyrų choras reiškia ypatingą padėką parapijos klebonui kun. G. Kijauskui, veltui leidusiam naudotis mokyklos patalpomis repeticijoms, Ramovės skyriui — už nuolatinę globą, mieliems mecenatams ir rėmėjas už paramą.

Choro 10-ies metų sukakties minėjimas-balius įvyks š.m. balandžio mėn. 30 d. 7 val. vakare, Lietuvių Namų salėje. Norintieji sveikinti chorą raštu ar žodžiu, kreipiasi į K. Gaižutį: 18108 Hiller ave. Cleveland, Ohio, 44119 telef. (216) 481-0791. Norintieji dalyvauti pačiame minėjime, kreipiasi į Pr. Petraitį: 18112 Landseer Ave., Cleveland, Ohio, 44119, tel. (216) 531-1058.

A.L.

Sausio 23 Čikagos Jaunimo Centro kavinėje įvyko knygos "Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės" III tomo pristatymas. Nuotraukoje iš k.: A. Skopas, J. Mikulis, E. Vengianskas, plk. J. Švedas — buvęs LKVS-gos Čikagos skyriaus p-kas, K. Oželis — pristatęs ir supažindinęs su šia knyga. Nuotr. P. Malėtos

LKVS-gos Ramovės Čikagos Skyrius

1983 m. sausio mėn. 30 d., Jaunimo Centro patalpose, įvyko LKVS-gos RAMOVĖS Čikagos skyriaus metinis narių susirinkimas. Šį susirinkimą atidarė skyriaus p-kas Jonas Švedas. Perskaitęs Tėvynės prisiminimą ir minutės susikaupimu pagerbus mirusius narius, pakvietė susirinkimui pirmininkauti Joną Gradinską ir sekretoriauti Apolinarą Skopą.

Laiko tekmeje visos organizacijos po truputį nubyra. Tas pats nutinka ir ramovėnams. Bet šis skyrius gali ir pasi-

džiaugti, nes narių skaičiumi nesumažėjo. Kas met nubyrėjusius pakeičia naujai įstojantieji nariai. Todėl yra raginama ir pageidaujama, kad buvę kariai įsijungtų į ramovėnų gretas.

Šio susirinkimo svarbiausias tikslas buvo išsirinkti naują 1983 metų kadencijai valdybą. Kandidatavo septyni asmenys į valdybą ir šeši į revizijos komisiją. Slaptu balsavimu į valdybą išrinkti: Vincas Valkavickas, Edmundas Vengianskas, Apolinaras Skopas, Kostas Juškaitis ir Stepas Rudokas. Į rev. kom. išrinkti:

LKVS-gos Ramovės Čikagos skyriaus metinio narių susirinkimo, įvykusio 1983 sausio 30, prezidiumas. Iš k.: A. Skopas, J. Gradinskas, K. Juškaitis — daro pranešimą apie "Kariui" paremti kavutė suruošimą. Nuotr. P. Malėtos

Antanas Dumčius, Antanas Miselis ir Vladas Šimaitis.

Buvę ilgamečiai šio skyriaus vadovai, veteranai kariai, gen. štab. plk. Karolis Dabulevičius ir plk. Jonas Švedas, šio susirinkimo metu buvo išrinti skyriaus Garbės Nariais. Paskutinius du metus šio skyriaus pirmininku buvo plk. J. Švedas. Jam teko sunki pareiga skyrių vėl grąžinti į normalias veikimo ir sugyvenimo ribas. Tenka džiaugtis, kad šiandieną skyrius vėl darniai ir vieningai dirba.

Naujajai išrinktai valdybai vasario mėn. 6 d. susirinkusi savo pirmam posėdžiui, pareigomis pasiskirstė sekančiai:

1. Juškaitis Kostas — pirmininkas
2. Vengianskas Edmundas — vicepirmininkas
3. Skopas Apolinaras — sekretorius
4. Valkavickas Vincas — išdininkas
5. Rudokas Stepas — kultūriniam reikalams

Gegužės mėn. 28-29 d.d. Clevelande įvyksta skyrių atstovų suvažiavimas. Naujoji valdyba kovo 13 d. sušaukė ramovėnų susirinkimą. Kadangi skyriaus p-kas K. Juškaitis tuo metu gulėjo ligoninėje, tai vicepirm. E. Vengianskui teko gerokai padirbėti. Bet, kaip sunku bebūtų, kario atsakymas yra trumpas-drūtas: "Tėvynės labui".

Šiame susirinkime buvo išrinkti 8 atstovai į suvažiavimą: K. Dabulevičius, J. Švedas, K. Oželis, E. Vengianskas, K. Juškaitis, J. Balčiūnas, K. Leknickas, J. Bagdžius. Taip pat susirinkimas apsvarstė ir patvirtino valdybos patiektą 1983 metų skyriaus veiklos planą. Sekantis narių susirinkimas įvyks birželio mėn. 16 d., ne 26, kaip žiniaraštyje pažymėta. Išvažiavimas prie Prezidentinių egulčių bus lie-

pos mėn. 24 d. Ši išvyka yra suderinta su šaulių rengiama Jūros Diena. Šiais metais Jūros Dieną rengia Cicero "KLAI-PĖDA" jūrų šaulių kuopa. Visi ramovėnai kviečiami kuo skaitlingiausiai dalyvauti. LKVS-gos RAMOVĖS Chicagos skyrius mielai kviečia šioje išvykoje dalyvauti skautus ir ateitininkus. Žinau, kad skautai išvykas mėgsta ir, štai, yra gera proga tai padaryti.

Kiti skyriaus renginiai ir susirinkimai yra pažymėti žiniaraštyje. Kiekvienas ramovėnas yra juos gavęs ir visada gali pasitikrinti.

Ap. Skopas

A.A. ANTANAS MOCKUS

A. a. Antanas Mockus atsiskyrė su šiuo pasauliu 1983 m. kovo mėn. 9 d. Buvo gimęs 1909 m. sausio mėn. 29 d., Atesnykų kaime, Krokialaukio vals., Alytaus apskr. Gimnaziją pradėjo lankyti Alytuje, bet sesei Leokadijai ištekėjus už Jono Pilvelio ir apsigyvenus Marijampolėje, Antanas persikėlė į Marijampolės gimnaziją, kurią 1931 m. baigė ir tais pačiais metais įstojo į Karo Mokyklą, aspirantų kursą, atlikti karinę prievolę. Baigęs Karo Mokyklą buvo pakeltas į ats. j. ltn. laipsnį. A. a. Antano brolis Vladas buvo farmaceutas ir dirbo Marijampolės ir Suv. Kalvarijos vaistinėse. Antanas pamėgo brolio darbą ir pradėjo jame praktikuotis. Išvykęs į Kauną farmaceutikos studijoms dirbo savoje profesijoje. Po kelių metų įtempto darbo apvainikavo savo studijas diplomu su teise atidaryti savo vardu vaistinę. A. a. Antanas, kaip ats. karininkas priklausė VDU Atsargos Karininkų sąjungai ir atliko du kartus pakartojimą — karinių žinių pagilinimą kariuomenės daliniuose. Po antrojo pa-

Ltn. A. Mockus

kartojimo, kaip diplomuotas farmaceutas, iš pėstininkų skyriaus buvo perkeltas į Farmaceutikos skyrių.

1943 m. suktė šeimą su Albina Greblikaite ir užaugino du sūnus, Gintautą ir Algį. Velionis Antanas Farmacijos darbu dirbo iki pasitraukimo iš Lietuvos į Vakarų. Pasibaigus Antrajam Pas. karui, dirbo savo specialybėje amerikiečių kariuomenės žinioje. 1949 m. atvyko į JAV ir apsigyveno Hartforde, Conn. Pradžioje dirbo fabrike, o vėliau gyvybės draudimo įstaigoje. Velionis priklausė Hartfordo Šv. Trejybės parapijai, Liet. Amer. Pil. klubui, Liet. B-nei, Balfui, LKVS Ramovė ir kit. Organizacijose buvo veiklus, ypač ramovėnų, kur eilė metų buvo valdybose. Buvo tiesus, teisus ir kruopštus savo pareigose.

A. a. Antanas paliko nuliūdime žmoną Albina, sūnus Gintautą ir Algį su šeima, uošvę Mariją Greblikiene, artimus gimines JAV ir Lietuvoje. Taip pat paliko didelį glėbį bičiulių.

Mielas Antanai, Hartfordo ramovėnai prašome Aukščiausiojo Tau dangiškos globos, o Tavo pasilikusiems mieliesiems linkime stiprybės.

vn

Mūsų mielam bičiuliui, buv. liktiniu Priešlėktuvinėje Apsaugos Rinktinėje,

A.A. GYDYTOJUI - RENTGENOLOGUI IGNUI SAVICKUI

mirus okupuotoje Lietuvoje, gilią užuojautą reiškiamo jo pasilikusiai žmonai DANUTEI, sūnui ALGIUI, broliui JONUI su šeima Chicagoje ir kitiems broliams ir seserims su šeimomis.

*Bludnikas Engelbertas, Vanda
Petrauskas Petras, Marija
Sakalauskas Vytautas, Susan
Spirauskas Juozas
Šadeika Česys, Ona
Toliušis Kostas*

Hartfordo ramovėnui

a.a., ANTANUI MOCKUI

mirus, dideliame nuliūdime likusiems: žmonai Albinai, sūnams — Gintautui ir Algiiui su šeima, uošvei Marijai Greblikienei ir artimiesiems reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

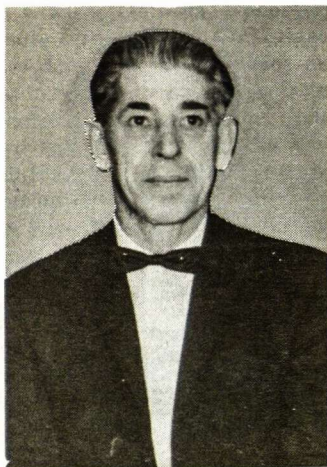
G. ir A. Bakšiai

K. ir V. Nenortai

Z. ir B. Dapukai

I. ir P. Simanauskai

M. ir A. Maslauskai

A. A. Justinas Guntulis

A.A. JUSTINAS GUNTULIS

A. a. Justinas Guntulis mirė 1983 m., vasario mėn. 12 d. Palaidotas West Hartford'o kapinėse. Justinas buvo gimęs 1909 m. sausio mėn. 8 d. Zarasų apskr., Dusetų valsč., Butkelių kaime. 1929 m. baigė Zarasų gimnaziją. 1930 m. baigė Karo Mokyklos atsargos karininkų kursą ir buvo pakeltas į ats. jaun. ltn. laipsnį. 1931 m. įstojo į Vytauto Didžiojo Universitetą, kurį baigęs įsigijo dipl. inž. laipsnį. Justinas augo vidutinio ūkininko šeimoje. Po vienu metų studijų broliai atsisakė toliau remti studijas. Justinas rankų nenuleido, bet susirado, kad ir labai mažai atlyginamą tarnybą, tęsė studijas. Bebaigdamas universitetą, vedė Antaniną Žalneraitytę — dūkę nuo Merkinės, su kuria susilaukė sūnų Šarūną. Antrą kartą raudonai bangai veržiantis į Lietuvą, su šeima, pasitraukė į Vakarus. Tik pervažiavus Lietuvos Vokietijos sieną (Šešupę) rudmarškinis buvo atskirtas nuo šeimos ir apie tris savaites kasė apkasus ir prieštankinius griovius kairiajame Šešupės krante. Pabėgęs nuo apkasų kasimo, apie tris mėnesius, ieškojo šeimos Lietuvoje ir Vokietijoje. Šeimą surado Bavarijoj, 1949 m. emigravo į JAV. Apsigyveno Hartforde, Conn. pas savo žmonos brolių. Dirbo Royal rašomųjų mašinėlių fabrike braižytojo-projektuotojo darbą. Prieš 9 metus išėjo į pensiją ir gyveno nuosavame namelyje Hartforde, Conn., iki iškeliavo negrįžtamai. Nuliūdime liko sūnus Šarūnas su šeima, giminės Amerikoje ir Kanadoje.

A. a. Justinas buvo nuoširdus, taktingas, didelis tolerantis ir sugyvenantis. Priklausė Tėvynės Mylėtojų Draugijai, Šv. Trejybės parapijai, Liet. B-nei, LKVS Ramovei ir Amerk. Liet. Pil. klubui. Nuo įsisteigimo Liet. Fondui iki mirties buvo

Hartfordo ir apylinkės LF kasininkas. Visose organizacijose ilgesnį laiką dirbo valdybose, ypatingai ramovėnuose.

Mielas Justinai, radai amžino poilsio vietą šalia savo mielos žmonos, kuri tave apleido prieš nepilnus metus. Išsėkis ramybėje, kad ir ne savo brangiojoje, bet mums svetingoje žemėje.

vn

LAIŠKAI KARIUI

Rašydamas "Patikslinimo patikslinimą" (1982 m. "Karys" 6 nr.) turėjau prieš akis du klausimus: 1. ar tikrai dr. J. Pajaujį buvo "Pod niebom chłodnim tėvynės" autorius, ir 2. ar baigė jis Karo mokyklos IV laidą.

Pakankamai pagrįstais šaltiniais įrodžiau, kad nei dainos autorium nebuvo, nei KM IV laidos nebaigė.

Aš įrodžiau oponento aprašytais P. Gudyno ir A. Gustaičio kariniais laipsniais (vyr. ltn. ir mjr.), kad tai galėjo įvykti ne anksčiau kaip 1926-27 m. Dabar dar pridėdu: A. Gustaitis į mjr. laipsnį pakeltas 1926 m. lapkričio 12 d. (žiūr. 1977 m. "Karį" 7 nr.), tai mano nurodytas laikas (1926-27 m.) pasitvirtina. Tuo tarpu daina 3-čiam dragūnų "Geležinio Vilko" pulke suskambėjo jau 1923 m., jam stovint prie administracinės linijos. Turmonto-Dubingių ruože. Ji aidėjo ir iš "Vilkolakio" rampos. Tam įrodyti pridėjau prie "Pataisos pataisos" fotostatą iš "Vilkolakio" buvusio vaidilos p. Lemberto (jau miręs) poezijos knygos "Tau, sesute". "Vilkolakis" užsidarė 1925 m. (LE t. 120 p.), tai kaip pateko į jo estradą daina, kuri, pagal mano oponentą, gimė metais ir dvejas vėliau.

Dėl J. Pajaujio nepakėlimo į karininkus, tikrovė buvo tokia: Gal pora savaitių prieš kurso galą visi mokiniai buvo pakeliami į puskarininkius dviem etapais, — pirmiau į jaunesnio, o po kelių dienų į vyresnio. Pakėlimai buvo skelbiami įsakyme Mokyklai ir per vakarinį patikri-

nimą perskaitomi. Šia proga noriu pastebėti įdomų dalyką: iš pulkų kandidatai ateidavo vienas kitas jaunesnio, vyresnio, viršilos ar net karo valdininko laipsniais, bet tie laipsniai priimtųjų kaž kaip "sutirpdavo", oficialiai jų nedegradavus į eilinius, bet, dėl nepažangumo, nepakelti į karininko laipsnį, išeidavo į pulkus jau puskarininkiais. Tokių nepakeltų k-aružais I-ji laida išleido 7, II-ji (jau buvo leitenantus išleidusi) puskarininkiais — 24. Tuo puskarininkų "gamyba" KM ir baigėsi. Nei III, nei IV laida puskarininkių neišleido. Visi, kurie buvo pakelti pusk., pakilo ir į leitenanto laipsnį.

J. Pajaujį nei puskarininkio nei leitenanto laipsnio negavo, nes iškrito iš mūsų eilių dar gerokai prieš kurso galą.

Dėl aiškumo: Mūsų "vilniečių" (imu kabutėse, nes kilme ne visi buvom vilniečiai, pav. J. Pajaujį) IV laidoje buvome šeši: Pranas Baranauskas, artileristas, teisininkas, Šiaulių apyg. teismo bene pirm., išvežtas per birželio trėmimus su šeima. Likimas nežinomas; J. Pajaujį, čia aptariamas; Petras Sargelis, 8 pp. majoras. Likimo nežinau; Jonas Valavičius, sirgęs depresija dėl nelaimingos meilės (mergelė liko Vilniuje), netrukus po baigimo nusišovė; Vytautas Valteris, vėliau aviacijos kapitonas, jaunas mirė džiova; Vaclovas Vitas-Viliūnas berods dar gyvas kur tai New Yorke, N.Y. ir šių eilučių autorius. J.P. iškrito, kiti baigėme.

Mokykloje "vilniečiai" vienas kitą pastebėdavome iš tolo, lyg artimą giminę. Tad ir J.P. nepastebėti negalėjau, juo labiau, kad jis ryškių veido bruožų, kaip retai geltonplaukis.

Kad jis išleistuvių puotoje sėdėjo prie vaišių stalo civilio apdaru tik patvirtina šias mano išvadas, nes kitaip būtų sėdėjęs puskarininkio uniformoje.

Mano oponentas nesugriovė nei vieno pateikto fakto, o tik verčia žodžiu gausą: "Aš taip sakau, taip ir buvo"...

Stasys Griezė

Mielam Bičiuliui

a.a. JUSTINUI GUNTULIUI

iškeliavus į amžinybę, sūnui Šarūnui ir šeimai
reiškiame nuoširdžią užuojautą.

Z. ir B. Dapkai
A. Dragūnevičius
K. ir V. Nenortai

Iz. ir P. Simanauskai
E. ir I. Simonaičiai
G. ir K. Tijūneliai

DVIVEIDIS VELYKŲ KIAUŠINIS

Karui baigiantis teko gyventi Švarzvaldo kalnų mažame kaimelyje, Fahl vadinamame. 1945 m. pavasarį vietos nacių gana mandagaus turinio laišku, buvau pakviestas trim savaitėm apkasus kasti paskutiniam pasipriešinimui ir, suprantama, karo laimėjimui.

Apkasai buvo kasami Hinterzarten miestelyje. Dauguma kasėjų, buvo vokiečiai, visoki invalidai kurie net į "volksturmą" netiko ir keletas užsieniečių. Darbus prižiūrėjo rudmarškiniai, vokiečių auksiniais fazanais vadinami. Jie suprato artėjančio karo pabaigą ir dirbti nespaudė, dirbo kas kiek norėjo. Buvome apgyvendinti prie pat gelež. stoties, viešbutyje "Zum Bahnhof". Viskas buvo pakencinama, tačiau vargino sąjungininkų kasdieniniai bombardavimai ypač apie stotį. Dėl to susiradau privatų kambarį saugesnėje vietoje. Atėjus Velykoms kas norėjo buvo paleisti trim dienom atostogų. Aš, namų neturėdamas, pasilikau, nes

atostogų metu dirbti nereikėjo.

A. a. dail. A. Docius man atsiuntė Velykų kiaušinį, ant kurio buvo nupiešęs vienoje pusėje Hitlerį, kitoje Staliną. Nors ir buvau alkanas, kiaušinio nevalgiau, nes labai vykusiai buvo pavaizduoti abu diktatoriai. Kiaušinį pastebėjo tame name gyvenanti vokiečių, pabėgėlė iš Štrasburgo ir pakėlė triukšmą. Esą, kaip drįstama fiūrerį gretinti su žmogžudžiu Stalinu ir t.t. Paėmė iš manęs kiaušinį, grasindama pranešti kam reikia.

Jai begrasinant, o man atsiprašinėjant, kaž kaip paaiškėjo, kad esu iš Lietuvos. Grasintoja staiga nurimo, atidavė kiaušinį. Pasigyry, kad jos vyras esąs karininkas. Porą metų gyvenęs Kaune, rašęs apie turtingą Lietuvoje gyvenimą, bei lietuvių draugiškumą. Jis jai daug padėjęs maisto siuntiniais. Taigi, dėka nežinomo vok. armijos karininko gražių ir teisingų atsiliepimų apie Lietuvą, išvengiau nemalonių pasekmių.

A. Skerys

- - - - -

Aptardamas naują knygą apie J.A.V. ir Sov. Sąjungos santykius, kurios pavadinimas yra *Nuclear Deterrence in U.S. — Soviet Relations*, by Keith B. Payne (Boulder, CO.: Westview Press, 1982, 239 pp., \$20.00), recenzentas rašo: "Skaityk Keith Payne knygą "Nuclear Deterrence nuo vieno viršelio iki kito, keliauk į Vašingtoną, nusiauk vieną batą ir, po velnių, daužyk į savo kongresmano rašomąją stalą, kišdamas jam po nosim tą knygą" (žiūr. *National Defense*, Feb. 1983, 75 psl.).

A.L.

PRENUMERATŲ MOKESČIAI

Paprastesniam atsiskaitymui, sumažinimui abejonių dėl prenumeratos pasibaigimo terminų, o taip pat ir taupumui ateinantiems metams mokesčius mokėti gruodžio - sausio mėn. už 1984 m. pagal prenumeratorių išgales, kaip paprastai ir daroma. Tiems, kurių pradiniai įmokėjimai buvo ankstesni, KARYS už tuos mėnesius bus siunčiamas kitų metų sąskaiton. Ta pati tvarka ir pusmetiniams prenumeratoriams, kurių yra tik keli, pradžia prenumeratos metų pradžioje ir vidury. Mėnesiniai skirtumai išlyginami numeriais į priekį be atskirų mokesčių. Mums svarbu nuolatinis pastovus skaitytojų skaičius, o ne tai, kad vienas kitas numeris būna pasiunčiamas ir be jokio mokesčio — veltui. Čia nėra joks griežtas nutarimas, o tik pasiūlymas atsakant į kai kuriuos nusi-skundimus.

Administratorius

KARIUI aukojo:

\$200.00
LKVS RAMOVĖ New Yorko skyrius per
izd. Br. Sutkę

\$30.00
Hartfordo ramovėnai per Vc. Nenortą a.a.
J. Guntuliui atminti.

\$25.00
"V. Pūtvio" šaulių kp. Toronte per izd.
A. Borchertą

\$23.00
T.T. Rotcas, Australia
Pr. Urbutis, FL.

\$20.00
J. Preibys, MI

\$13.00
Rožė Janowska, PA

\$10.00
V. Švabas, IL

\$8.00
K. Aizinas, IL
Z. Vencius, Vokietija

\$6.00
S. Sereika, Vokietija

\$5.00
L. Virbickas, FL.

\$4.00
B. Budreika, Vokietija
St. Matuzas, Vokietija
Č. Vainora, Vokietija
V.E. Tschiplys, Vokietija

\$3.00
Br. Baltrūnas, IL
Jer Cicėnas, ONT
J. Dekeris, IL
A. Endriukaitis, Vokietija
J. Janušaitis, IN
V. Jasiulionis, ONT
J. Juškauskas, IL
J. Kamarauskas, Australia
Ad. Maslauskas, CT
J. Nevulis, Vokietija
L. Staškevičius, NY
E. Šlekys, ONT
A. Vaicekauskas, IL
J. Valaitis, IL
J. Venckus, MA
J. Vizbaras, MA
St. Zakas, PA

\$2.00
V. Kurgonas, Vokietija
KARYS tik jūsų dosnumu gy-
vuoja. Ačiū!

Klaros Virkuvienės skutinėti margučiai

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.